

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU

AASTARAAMAT

15

2003

Tallinn 2006

02
E 20

Toimetuskolleegium: Linda Kask, Anne Klaassen (keeletoi­metaja),
Reet Olevsoo
Resümeed tõlkinud ja toimetanud Tiina Vilberg

Trükkimist toetas Eesti Kultuuriministeerium

ISSN 1406-0876

Trükkinud Bookmill trükikoda, Tartu

© Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
Tõnismägi 2, 10122 Tallinn
Tel: 630 7427
e-post: ela@nlib.ee

SISUKORD * CONTENTS

Saateks * Preface	5
RAAMATUKOGUNDUSE TÄNAPÄEV	
<i>Reet Olevsoo</i> Eesti raamatukoguhoidjate VIII kongress "Ühiskonna teenistuses"	7
<i>Jüri Järs</i> Teadusraamatukogude seadusandlikust regulatsioonist, rahastamisest ja koostööst	10
<i>Külli Ots</i> Teabekirjanduse leidumusest maaraamatukogudes	16
<i>Kadri Haljamaa</i> Ülevaade kooliraamatukogude olukorrast	31
VAADATES AASTATE TAHA	
<i>Anne Rande</i> Kordudes kõik on kordumatu	37
<i>Ilmar Vaaro</i> Koolituse toimkonna viisteist tegevusaastat	48
<i>Katrin Kaugver</i> Kas sa viimast Raamatukogu lugesid?	56
<i>Ene Riet</i> Olulist ajakirjast Raamatukogu	59
MEMUAARILIST	
<i>Mall Seim</i> Meenutusi raamatukoguaastatest Rootsis 1960 - 1992	62
<i>Maara Üksti</i> Minu tööelu lugu põgusate põigetega privaatsusse	67
ARVUSTUSI	
<i>Rein Veidemann</i> Välis-Eesti kirjastustegevus kaante vahel	83
<i>Elle Tarik</i> Raamatukoguhoidja soovitab	87
ERÜ AASTA- JA TEENETEPREEMIA	
<i>Maire Rauk, Helge Saar, Siina Pallas</i> Anu Vahter	89
<i>Linda Jahilo</i> Õie Tammissaar	91
ÕNNITLEME	94
ERÜ TEGEVUSEST 2003. AASTAL	
<i>Krista Talvi</i> Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu tegevusest 2003. a.	96
<i>Reet Olevsoo</i> Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kroonika 2003	108
<i>Margit Stamm</i> ERÜ trükisõnas	114
ELNET KONSORTSIUM	
<i>Riin Olonen</i> Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium aastal 2003	118

JUHENDDOKUMENDID

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu põhikiri	125
Teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtted ja teadusraamatukogude teadusinformatsiooni ning arhiivraamatukogude rahvusteavikute hankimise finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ning finantseerimise otsustamise kord. Haridus- ja teadusministri 29. märtsi 2004. a määrus nr 19	129

SUMMARIES

<i>Reet Olevsoo</i> The 8 th Congress of Estonian Librarians "Serving Society"	135
<i>Jüri Järs</i> Legislative Regulation, Financing and Cooperation of Estonian Research Libraries	136
<i>Külli Ots</i> Availability of Non-fiction in Rural Libraries' Collections	137
<i>Kadri Haljamaa</i> An Overview of the Situation of School Libraries	137
<i>Anne Rande</i> While Recurring, Everything is Unique	138
<i>Ilmar Vaaro</i> Fifteen Years of Activities of the Committee on Education	139
<i>Katrin Kaugver</i> Have You Read the Last Issue of <i>Raamatukogu</i> ?	140
<i>Ene Riet</i> Important Facts About Estonian Library Journal <i>Raamatukogu</i>	141
<i>Mall Seim</i> Memoirs of Library Years in Sweden from 1960 to 1992	141
<i>Maara Üksti</i> The Story of My Working Life	142
<i>Rein Veidemann</i> Estonian <i>Émigré</i> Literature Between Covers	142
<i>Elle Tarik</i> A Librarian Recommends	143
<i>Maire Rauk, Helge Saar, Siina Pallas</i> Anu Vahter. ELA's Annual Award 2003	143
<i>Linda Jahilo Õie Tammissaar</i> . ELA's Prize for Merits 2003	144
<i>Krista Talvi</i> Report of Activities of the Estonian Librarians Association for the Year 2003	144
<i>Riin Olonen</i> Estonian Libraries Network Consortium (ELNET) in 2003	145
Autorid * Authors	147

SAATEKS

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamatus 2003 käsitletakse ainult mõningaid tahke Eesti raamatukogude toimekast elust. Saame lugeda lühiülevaadet Eesti raamatukoguhoidjate VIII kongressist, artikleid teadus-, maa- ja kooliraamatukogudest, Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse ja ERÜ koolituse toimkonna tegevusest, meie erialajakirjast Raamatukogu. Tavapäraselt on siin meenutusi tööaastatest, seekord kodumaiste (Maara Üksti) kõrval ka ERÜ välisliikmelt Mall Seimilt Rootsist. Arvustatakse Anne Valmase monograafiat Välis-Eesti kirjastustegevusest. Käsitletud on ERÜ ja ELNET Konsortsiumi ettevõtmisi. Väljaande lisast leiame 8. detsembril kinnitatud Raamatukoguhoidja kutsestandardi, teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamist ja finantseerimist käsitleva haridus- ja teadusministri määruse ning aastakoosolekul muudetud ERÜ põhikirja.

Eesti raamatukogunduses oli 2003. aastal palju muutki. Eesti Muusikakogude Ühenduse eestvedamisel sai Tallinnas teoks Rahvusvahelise Muusikaraamatukogude Liidu (IAML) aastakonverents. F. R. Kreutzwaldi 200. sünniaastapäeva äramärgimiseks oli aasta kuulutatud Kreutzwaldi aastaks. Aasta algul esitles Eesti Akadeemiline Raamatukogu eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia IV osa "Eestikeelne ajakirjandus 1766–1940". Nende kahe viimase köitega lõpetati rahvusbibliograafia eestikeelsete trükiste osa. Rahvusraamatukogu eestvedamisel toimus esimene infopoliitika foorum "Infotehnoloogia *versus* informatsiooni sisutööstus?".

Uutes ruumides alustasid tööd Pärnu Keskraamatukogu, Kännukuke, Pirita ja Paepealse raamatukogud Tallinnas; Tõrva, Kuidjärve ja mitmed teised raamatukogud mujal Eestis. Eesti Rahvusraamatukogu tähistas kümne aasta möödumist lugejateeninduse algusest uues majas.

Et viia õppeasutuse nimi kooskõlla tegeliku sisuga, nimetati Viljandi Kultuurikolledž Viljandi Kultuuriakadeemiaks, muutus ka Eesti Akadeemilise Raamatukogu staatus – nüüdsest on see Tallinna Pedagoogikaülikooli Akadeemiline Raamatukogu.

Aastaraamatu 2003 koostajad

PREFACE

The Yearbook of Estonian Librarians' Association 2003 focuses only on some aspects of the busy life of Estonian libraries. It offers a brief overview of the 8th Congress of Estonian Librarians, articles about research, rural and school libraries, and summarises the activities of the Estonian Children's Literature Information Centre and the ELA's Committee on Education, as well as our special journal *Raamatukogu*. It traditionally provides memoirs of the years spent in service – this time, besides those toiled at Estonian libraries (Maara Üksti), also the library years of a foreign member of the ELA, Mall Seim from Sweden. It includes a critical review of the monograph by Anne Valmas about the publishing activities of Estonians, living abroad. The ELA's and the Estonian Libraries Network Consortium's activities have also been treated. The Appendix includes the professional standard for librarians, approved on 8 December, the Minister of Education and Science's Regulation on devising the common acquisition plan for research libraries and its financing, and the new ELA Statutes, amended at the Annual Meeting.

A lot of other things took place in Estonian librarianship in 2003, too. Organised under the leadership of the Estonian IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres) Branch, an IAML Annual Conference was held in Tallinn. The year was declared to be the Kreutzwald-year to celebrate the 200th anniversary of F.R. Kreutzwald, compiler of Estonian national epic, *Kalevipoeg*. In the beginning of the year the Estonian Academic Library presented the 4th part of Estonian retrospective national bibliography, *The Estonian-language periodicals 1766–1940*, in two volumes that completed the section on printed material in the Estonian language. Organised under the leadership of the National Library of Estonia, the first national information policy forum “Information technology vs. information content industry” was held.

The Central Library of Pärnu, Kännukuke, Piritä and Paepäalse libraries in Tallinn, Tõrva, Kiidjärve and many other libraries elsewhere in Estonia were opened to users in new premises. The National Library of Estonia celebrated the 10th anniversary of the beginning of user services in its new building.

Viljandi College of Culture was renamed Viljandi Academy of Culture to bring its name into conformity with its content; the status of the Estonian Academic Library also changed – it is currently the Academic Library of Tallinn Pedagogical University.

Compilers of the Yearbook 2003

RAAMATUKOGUNDUSE TÄNAPÄEV

Reet Olevsoo

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE VIII KONGRESS “ÜHISKONNA TEENISTUSES”

*Hing uute raamatute perra nälgib –
päev läbi seisad laenutuseletis,
loed kundesid ja surfad internetis,
sind vaikiv riul omasoodu jälgib.*

*Kui õhtuks lahtund viimne eluvaim sust,
pilk rändab mööda raamatute selgi,
on imeline innustus ju selgi –
õhk ümbertsõõri hingab kirkast vaimsust.*

*Meeleolupildi pühendas kongressile Lehte Hainsalu
30. mail 2003*

Eesti Raamatukoguhoidjate VIII kongress “Ühiskonna teenistuses” toimus 9.-10. juunini 2003. aastal Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu, Viljandi Linnaraamatukogu ja Viljandi Kultuurikolledži ühiskorraldusel. Ugala teatri saali Viljandis kogunes 295 osalejat, väliskülalised esindasid Leedu, Läti ja Soome kutseühinguid. Kongressiga tähistas Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing asutamise 80. ja taasasutamise 15. aastapäeva, kongressiaastal pidasid juubelit ERÜ-ga ühealine ajakiri Raamatukogu ja viis aastat vanem Eesti Rahvusraamatukogu.

ERÜ juhatus kaalus põhjalikult, kus ja millises vormis kongressi korraldada. Et valik langes Viljandile, ei olnud juhus – Viljandi Linna-raamatukogu oli äsja kolinud moodsasse majja ning on ju Viljandis kõrvuti pealinnaga tavainimesi raamatukoguhoidjateks haritud juba üle poole sajandi. Taotluseks oli ka see, et kongress toimub ainult ühisistungitel, et anda kõigile osalejaile võimalus ennast kurssi viia Eesti raamatukogunduses valitsevate suundumustega.

Kongressi rõhuasetused kujundas programmitoimkond koossisus ERÜ esinaine Krista Talvi ning moodulijuhid Toomas Liivamägi (TÜR), Ene Loddes (RR) ja Ilmar Vaaro (Viljandi Kultuurikolledž).

Programmitoimkond valmistas ette ka läkituse teksti Riigikogule, mis pisiparandustega kongressi lõpuistungil ka vastu võeti. Siinjuures ei saa

jätta märkimata, et ERÜ juhatus sai küll Riigikogult kirja, et läkitus on kohale jõudnud, kuid hilisemate arutelude kohta puudub teave.

Korraldustoimkond alustas kongressi ettevalmistamist juba 2002. aastal ning sinna kuulusid Linda Kask (ERÜ), Evi Murdla (Viljandi Linnaraamatukogu), Reet Olevsoo (ERÜ), Ülle Rüütel (Viljandi Linnaraamatukogu), Ilmar Vaaro ja Krista Talvi.

Kuna kongressi ettekannete täistekstid ilmusid kogumikuna, siis siinkohal ainult väike viide esinejatele ja arutlusainetele. Avaistungil esinesid Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Olav Aarna, kultuuriminister Urmas Paet, Viljandi Kultuurikolledži rektor Anzori Barkalaja ning ERÜ juhatuse esinaine Krista Talvi, Haridus- ja Teadusministeeriumi esindas SA Archimedes juhatuse liige Ülle Must.

Kolmes moodulis käsitleti kogusid, raamatukogude poolt pakutavaid teenuseid ning hariduse ja täienduskoolitusega seonduvat. Kogude moodulit iseloomustas selle juhataja Toomas Liivamägi Harju-Madise kõnekäänuga "Kes kõrt ei korja, see koormat ei saa". Kõneldi eri tüüpi raamatukogude kogude hetkeseisust ning käsitleti kogudega seotud olulisi probleeme. Teenuste mooduli motoks oli "Kas lugeja on ikka kuningas?" ning Ene Loddese juhtimisel arutleti kasutajasõbraliku raamatukogu ja pakutavate teenuste üle. Koolituse moodul, mida juhtis Ilmar Vaaro, keskendus kutsereformile ja raamatukoguhoidja kutsestandardile, koolituse keskkonna kujundamisele ning muutuvale infoteaduslikule haridusele. Lõpuistungil said kokkuvõtteks sõna Rahvusraamatukogu peadirektor Tiiu Valm ning Kultuuriministeeriumi nõunik Meeli Veskus. Tiiu Valm vaatas oma sõnavõttus tulevikku, põhjendades infoteenuste seaduse väljatöötamise vajadust. Meeli Veskus andis üle Kultuuriministeeriumi tänukirjad.

Eesti Rahvusraamatukogu, Viljandi Linnaraamatukogu ja ERÜ koostöös pandi kokku ning eksponeeriti teatri fuajees kongressidevahelisel ajal (1998–2003) raamatukogudes ilmunud erialakirjandust.

Meelelahutusliku osa eest seisis head Ugala teater etendusega "Helesinine vagun", Viljandi Linnaraamatukogu suurepärased tantsutüdrukud ning Ilmar Vaaro ja Viljandi Kultuurikolledž meeleoluka *after-partyga*.

Kongressi korraldamist toetasid, ning selle eest neile suur tänu, Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Viljandi Linnavalitsus ja Eesti Rahvusraamatukogu.

Loodetavasti leiavad kongressi ajal alguse saanud ideed raamatukogu- ja infotöös rakendamist, sest, nagu kongressi patroon proua Ingrid Rüütel avatervituses rõhutas – *kaasaegsed raamatukogud sisaldavad erinevate ajastute kultuuri ja erinevaid infolevi vorme – "raamatusse raiutud" suulist pärimust, kirjandust, heli- ja videosalvestisi, aga ka arvutikatalooge, andmebaase ja internetisaale. Neist on saanud infoühiskonna lahutamatu osa.*

Eesti raamatukoguhoidjate kongressi läkitus Riigikogu liikmetele

Raamatukoguhoidjate VIII kongressist osavõtjad peavad oluliseks ja toetavad teadmispõhise ühiskonna kiiret väljakujundamist Eestis.

Raamatukogud on olnud ja on demokraatlikus ühiskonnas institutsiooniks, mille kaudu tagatakse võrdne ja vaba juurdepääs informatsioonile ning välditakse lõhet inforikaste ja infovaeste vahel. Eesti raamatukogud on läbi aegade talletanud ja teinud kättesaadavaks nii rahvuslikku kultuuripärandit kui ka hariduses ja teaduses vajaminevat informatsiooni. Raamatukogude ülesanne on võimaldada iga inimese informeeritus, luua tingimused, mis aitavad igal Eesti elanikul muutuda veelgi teadlikumaks, targemaks, vastutustundlikumaks, algatusvõimelisemaks. Raamatukogu ei ole pelgalt paik, kust raamatu tasuta koju kaasa saab, see on koht, kust võib leida vastuse pea kõigile küsimustele. Eestis on 1181 erinevat raamatukogu, mida 2002. aastal külastati 11,5 miljonit korda. Et raamatukogude poolt pakutava avaliku teenuse jätkusuutlikkus ei oleks ohustatud, vajab eri ministeeriumide haldusalas olevate raamatukogude tegevus koordineerimist ja suuremat finantseerimist. Oluline on kindlustada raamatukogudele rahuldavad võimalused kogude täiendamiseks kodumaiste ja välismaiste väljaannetega, nii elektroonilise informatsiooni kui ka trükistega.

Infoühiskonna loomisel on Eestis tehtud vaieldamatult edusamme – me võime rahul olla Eesti infotehnoloogilise infrastruktuuriga, mitmete e-teenustega ja e-riigiga. Teadmispõhine Eesti eeldab aga lisaks võrguühendustele ning e-pangandusele ka vajaliku informatsiooni olemasolu nii koduperenaise, koolilapse kui tippteadlase jaoks, kõigi vajalike infokogumite korrastamist ja ühtse, kasutajasõbraliku ning usaldusväärse informatsiooni väljaarendamist.

19. sajandil ühinesid eesti talupojad seltsidesse ja seltsid hakkasid koguma raamatuid. Sealt pärinesid teadmised, mis tegid võimalikuks Eesti Vabariigi tekke ja kiire arengu. Missuguse teadmispagasiga saab Eesti Euroopa Liidu liikmeks? Missugune saatust meid seal ootab – kas väikese innovaatilise ja kaasaegseid tehnoloogiaid kasutava maa või tagahoovi-rahva oma?

Teadmispõhine Eesti tähendab seda, et on olemas ja kättesaadav nii digitaliseeritud rahvuslik kultuuripärand, Eesti arenguks vajalik teadusinformatsioon kui ka igapäevane juturaamat. Teadmispõhise ühiskonna loomine eeldab tunduvalt tasakaalustatumat arengut, selget riiklikult koordineeritud ning finantseeritud raamatukogu- ja infopoliitikat ning saab teoks ainult infopoliitilise terviklahenduse olemasolu korral.

Nende ülesannete lahendamisel tahavad Eesti raamatukogud ja raamatukoguhoidjad olla riigile heaks ja usaldusväärseks partneriks.

Viljandis, 10. juunil 2003. aastal

TEADUSRAAMATUKOGUDE SEADUSANDLIKUST REGULATSIOONIST, RAHASTAMISEST JA KOOSTÖÖST

Eesti teadusraamatukogude konstruktiivne koostöö sai alguse 1970-ndail aastail Riikliku Raamatukogukomisjoni egiidi all ning on tõusude ja mõõnadena kestnud enam kui 30 aastat. Kui raamatukogunduslike probleemide lahendamiseks on suhteliselt hästi hakkama saadud, siis teadusraamatukogude tegevuse seadustamise ja riikliku rahastamise küsimused on hakanud lahenema alles viimastel aastatel.

Uue etapi ajendiks kujunes Kultuuri- ja Haridusministeeriumi tellimisel aastatel 2000–2001 valminud Eesti teadusraamatukogude arengukava projekt, mille koostasid konsultatsioonifirmad *PW Partners* ja *Rimess MRI* koostöös raamatukogude esindajatega. Projekt sai küll tugeva kriitika osaliseks, kuid olukorra analüüsi kõrval toodi selles välja ka objektiivsed arengutendentsid ja juhiti tähelepanu teadusraamatukogusid käsitleva seadusandluse puudumisele ning riigi toetuse puudumisele riigi poolt määratud ülesannete täitmiseks. Eesti teadusraamatukogude tuumiku moodustavad avalik-õiguslike ülikoolide raamatukogud, mis lähtudes Kultuuri- ja haridusministri 12. detsembri 1994. aasta määrusest nr 19 "Teaduslike keskraamatukogude tegevuspõhimõtete ja loetelu kinnitamine" osutavad avalikku teenust kõigile infovajajatele. Tegelikult oli nende raamatukogude tegevus kuni 2001. aastani reguleeritud vaid ülikoolisestest õigusaktidega ja nende finantseerimiseks eraldasid ülikoolid vahendeid niigi napist tasemeõppe rahast. Seaduse tasemel on alates 1990. aastast reguleeritud vaid Eesti Rahvusraamatukogu tegevus teadusraamatukoguna. Ülikooliraamatukogude finantseerimisprobleemide lahendamise lihtsaima teena nähti arengukava projektis seadusliku baasi ja riiklike mehhanismide loomist, mis haaraks järgmisi valdkondi:

- seaduslikud määratlused teadusraamatukogude ülesannetest
- seaduslikud regulatsioonid vastava süsteemi rahastamiseks
- toimiva komplekteerimisplaani väljatöötamine ja rakendamine
- teadusraamatukogude elektroonilise võrgu edasiarendamine, riikliku finantseerimise kaasamine süsteemi arendamisse
- pikaajalise riikliku finantseerimisplaani väljatöötamine ja seaduslikul alusel kinnitamine.

Tänu tollase Kultuuriministeeriumi kantsleri Margus Allikmaa aktiivsele tegutsemisele võttis teadusraamatukogude probleemide lahendamise, sealhulgas seadusandluse muudatuste ettevalmistamise ja algatamise enda peale Haridusministeerium. 2002. aasta alguses jõustusid "Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse" (TAKS) muudatused (1), milles määratleti teadusraamatukogu ja arhiivraamatukogu mõiste ja ülesanded. Samas sätestati ka Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) ülesanded ning riigi kohustus finantseerida teadusinformatsiooni hankimist teadusraamatukogudele ja teavikute hankimist arhiivraamatukogudele HTMi eelarve kaudu.

2002. aasta 15. jaanuari HTMi määrusega nr 10 (2) sätestati teadusraamatukogudele ja arhiivraamatukogudele esitatavad nõuded ning nende nimetamise tingimused ja kord. Teadusraamatukogu peab vastama järgmistele nõuetele:

- teadusraamatukogu põhikirjaline või põhimääruseline ülesanne on teadus- ja arendustegevust toetava informatsiooni kogumine, töötlemine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine;
- teadusraamatukogu põhiteenus on avalik ja tasuta;
- teadusraamatukogu sihtgrupp on teadus- ja arendustegevusega tegelejad;
- teadusraamatukogus on olemas toimiv süsteem teadusinformatsiooni valikuks ning tingimused selle säilitamiseks ja kasutamiseks;
- teadusraamatukogu kogud on komplekteeritud kahes või enamas järgnevatest teadusvaldkondadest: loodusteadused, tehnikateadused, arstiteadused, põllumajandusteadused, sotsiaalteadused, humanitaarteadused.

Arhiivraamatukogu (sisuliselt rahvusraamatukogu) peab vastama järgmistele nõuetele:

- arhiivraamatukogu põhikirjaline või põhimääruseline ülesanne on Eesti teaviku ja Eestit puudutava informatsiooni kogumine, töötlemine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine;
- arhiivraamatukogu kogud on avatud teadus- ja arendustegevusega tegelejatele;
- arhiivraamatukogu kogud on komplekteeritud vastavalt "Sundeksemplari seadusele" ning järelkomplekteerimise teel;
- arhiivraamatukogu kogude säilitamistingimused on vastavuses Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 1998. aasta määrusega nr 308 kinnitatud "Arhiivieeskirjaga".

Nii teadus- kui ka arhiivraamatukogu peab tegelema teadustööga, avaldama oma tegevuse ülevaateid, koostama bibliograafilisi andmebaase,

tutvustama teadus- ja arendusasutuste ning teadlaste tegevust; kirjeldama ja süstematiseerima oma kogusid vastavalt Eestis kehtivatele rahvusvahelistele standarditele ning kajastama neid Eesti raamatukogude ühises elektronkataloogis ESTER.

Teadusraamatukogu või arhiivraamatukogu nimetamiseks peab raamatukogu omaja esitama HTMi kirjaliku taotluse, millele lisatakse raamatukogu põhikiri või põhimäärus, arengukava, tegevusaruanded (ülevaated), finantsaruanne, eneseanalüüs ja muud dokumendid, mis kinnitavad raamatukogu vastavust kehtestatud nõuetele. Taotlused vaatab läbi haridus- ja teadusministri poolt moodustatud komisjon, kuhu kuuluvad HTMi, Kultuuriministeeriumi, avalik-õiguslike ülikoolide, Eesti Teadlaste Liidu, Eesti Teaduste Akadeemia ning Teadus- ja Arendusnõukogu esindajad. Komisjon hindab raamatukogu vastavust esitatavatele nõuetele ja teeb ministrile ettepaneku teadusraamatukogu või arhiivraamatukogu nimetuse andmiseks või sellest keeldumiseks. Teadusraamatukogud ja arhiivraamatukogud nimetab Vabariigi Valitsus haridusministri ettepanekul viieks aastaks. Nimetatud määrusega tunnistati ühtlasi kehtetuks Kultuuri- ja haridusministri 12. detsembri 1994. aasta määrus nr 19 "Teaduslike keskraamatukogude tegevuspõhimõtete ja loetelu kinnitamine".

Vabariigi Valitsuse 24. septembri 2002. aasta korraldusega nr 625-k (3) nimetati teadusraamatukogudeks Eesti Akadeemiline Raamatukogu (EAR), Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu (TTÜR), Tartu Ülikooli Raamatukogu (TÜR) ja Tallinna Pedagoogikaülikooli (TPÜ) Raamatukogu ning arhiivraamatukogudeks - EAR, TÜR ja Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu. Kultuuriministeeriumi survele leidis lahenduse ka EAR reorganiseerimise küsimus, mis oli olnud arutluse all juba mitu aastat - esmalt viidi raamatukogu üle HTM haldusalasse ning 9. aprilli 2003. aasta ühinemislepinguga moodustati TPÜ teadus- ja arendusasutus TPÜ Akadeemiline Raamatukogu (TPÜAR). Põhimõtteliselt oli tegemist õige lahendusega, kuid on kahetsusväärne, et reorganiseerimise tulemusena vähenes raamatukogu rahastamine. 2004. aastal nimetati teadusraamatukoguks ka Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu (EPMÜR). Seega on praegu Eestis neli nimetatud teadusraamatukogu, mis saavad riigieelarvest HTMi kaudu täiendavat finantseerimist. TAKSi muudatus tekitas ühtlasi ka terminoloogilise nonsenssi - Eestis on nüüd üksjagu teadusraamatukogusid (raamatukogu tüübi järgi) ja neli "nimetatud teadusraamatukogu". Välismaa kolleegile asja lahtiseletamiseks kulub vähemalt veerand tundi, aga peamine on muidugi see, et rahastamine on paranenud. HTM on teadusraamatukogudele komplekteerimisraha (miljonit krooni) eraldanud järgmiselt:

	2003	2004
EPMÜR		0,835
TPÜAR	5,028	3,904
TTÜR	3,352	4,452
TÜR	5,028	5,843
ELNET Konsortsium	8,493	12,666
Kokku:	21,901	27,700

Mittetulundusühingule ELNET Konsortsium eraldati raha elektrooniliste ajakirjade täistekstide ja referaatandmebaaside ühishangeteks, arvestades teadusraamatukogude vajadusi. Igale arhiivraamatukogule eraldati 2003. aastal 0,5 miljonit krooni ja 2004. aastal 0,6 miljonit krooni.

Loomulikult tekib küsimus – mille alusel raha eraldati (jagati)? TAKS-i järgi finantseerib HTM teadusinformatsiooni hankimist ühtse komplekteerimiskava alusel. Vastava määruse väljatöötamiseks moodustati nõuandev komisjon ministri 24. juuli 2002. aasta käskkirjaga nr 827 ning määruse projekt valmis 2002. aasta detsembris. Ajalooliseks sündmuseks tuleks lugeda ka seda, et HTM hakkas konstruktiivselt tegelema teadusraamatukogude probleemidega ja delegeeris need ülesanded teadustalituse peaekspert Anneli Poskale. Kahjuks tekkis 2003. aastal HTMis vaakum – kõik teadusraamatukogude küsimustega tegelenud töötajad kas lahkusid või läksid üle teisele tööle, mistõttu vastav ministri määrus nr 19 “Teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtted ja teadusraamatukogude teadusinformatsiooni ning arhiivraamatukogude rahvusteavikute hankimise finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ning finantseerimise otsustamise kord” (4) nägi ilmavalgust alles 29. märtsil 2004. Praktiliselt saab seda määrust hakata rakendama raha taotlemiseks 2005. aastaks.

Teadusraamatukogude finantseerimise küsimustega on viimastel aastatel tõsiselt tegelenud ka avalik-õiguslike ülikoolide rektorite nõukogu. Tegelikult ongi senise teadusraamatukogude riikliku finantseerimise aluseks avalik-õiguslike ülikoolide rektorite ja minister Tõnis Lukase poolt 28. jaanuaril 2002 allkirjutatud ühiste kavatsuste protokoll teadusraamatukogude tegevuse korraldamise ja finantseerimise kohta. Nimetatud protokollis lisas “Teadusraamatukogude finantseerimisplaan aastateks 2002-2006” olid teadusraamatukogude komplekteerimise finantseerimise proportsioonid (miljonit krooni) kavandatud järgmiselt:

Aasta	Kokku	Tallinn	Tartu
2002	10,0	5,5	4,5
2003	24,0	15,0	9,0
2004	37,0	22,0	15,0
2005	47,0	27,0	20,0
2006	60,0	33,0	27,0

Kavatsuste protokoll pole küll realiseerunud loodetud mahus, kuid kokkuvõttes on teadusraamatukogude komplekteerimissummad aastatel 2003–2004 märgatavalt suurenenud. Tegelikuses toimib muidugi ka teisi tendentse, mis omakorda selle raha ära neelavad – 2004. aasta 1. maist hakkas kehtima uus Eesti Vabariigi käibemaksuseadus, mille järgi tuleb trükitud ajakirjade ostu pealt maksta 5% ja elektrooniliste ressursside ostu pealt 18% käibemaksu. Aasta-aastalt kasvavad ka raamatute hinnad ja elektrooniliste ressursside kasutamise litsentsitasud.

Teadusraamatukogude tegevuse põhiküsimuste arutamiseks, komplekteerimise koordineerimiseks, lühi- ja pikaajaliste arengukavade ning ühisprojektide koostamiseks ning haridus- ja teadusministrile ettepanekute tegemiseks moodustas minister 11. detsembri 2002. aasta käskkirjaga nr 1361 teadusraamatukogude nõukogu, kuhu kuuluvad nimetatud teadusraamatukogude direktorid (Toomas Liivamägi, TÜR (esimees); Jüri Järs, TTÜR (aseesimees); Anne Valmas, EAR; Kersti Kikkas, TPÜR), Rahvusraamatukogu direktor Tiiu Valm, HTMi esindaja Anneli Poska, (sekretär) ja Kultuuriministeeriumi esindaja Kalju Tammaru. Nõukogu koosolekul on arutatud ühtse komplekteerimiskava koostamist, andmebaaside ühishanget ja teadusraamatukogude statistikat puudutavaid küsimusi. Vaatamata HTMi määruse puudumisele asusid EAR, TPÜR, TTÜR, TÜR ja Rahvusraamatukogu juba 2002. aasta detsembris koostama oma komplekteerimiskavasid ühtlustatud põhimõtetest lähtudes. 12. novembri 2003. aasta koosolekul otsustas teadusraamatukogude nõukogu moodustada töörühma ühtse komplekteerimiskava koostamiseks ja vormistamiseks. Töörühma kuuluvad: Kertu Uri ja Kristina Pai Tartu Ülikooli Raamatukogust, Mihkel Volt ja Anu Nestor Eesti Rahvusraamatukogust, Meelis Ideon ja Konrad Kikas Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogust ning Ülle Rebo ja Anu Iho Tallinna Pedagoogikaülikooli Akadeemilisest Raamatukogust. Ühtse komplekteerimiskava esimene versioon valmis 2004. aasta jaanuaris ja esitati teadusraamatukogude nõukogu poolt HTM-ile 16. veebruaril 2004. Komplekteerimiskava on koostatud UDK teadusvaldkondade põhjal kahetasandilisena (põhiinformatsiooni tasand ja teadustööd toetav tasand lähtudes *ARL Conspectuse* määratlustest) ning hõlmab nelja raamatukogu (TPÜAR, TTÜR,

TÜR ja Rahvusraamatukogu) komplekteerimisvaldkondi. Ühtse komplekteerimiskava esimeses versioonis puuduvad EPMÜR andmed.

2002. aasta 5. detsembril moodustati ERÜ egiidi all teadus- ja erialaraamatukogude direktorite ümarlaud, mis juba oma esimesel koosolekul pidas vajalikuks koostada lisaks nimetatud teadusraamatukogude komplekteerimiskavale ka laiemat osalejate ringi haarav Eesti teadus- ja erialaraamatukogude ühtne komplekteerimiskava, kasutades kolmetasandilist komplekteerimise sügavuse määratlust - lisaks põhiinformatsiooni tasandile ja teadustööd toetavale tasandile tuua välja ka õppetööd toetav tasand. Kokkuvõtteks võib öelda, et teadusraamatukogude legaliseerimise osas on astunud pikk samm edasi, kuid komplekteerimise koordineerimine on alaline tegevus ja selles osas on veel palju teha.

Viited:

1. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse ning Eesti Teaduste Akadeemia seaduse muutmise seadus. Vastu võetud 14. märtsil 2001, välja kuulutatud 28. märtsi 2001 otsusega nr. 1034. // RTI, 31.03.2001, 34, 187. - URL: <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=72859> (2. 12.2004)
2. Teadusraamatukogudele ja arhiivraamatukogudele esitatavad nõuded, teadusraamatukogu ja arhiivraamatukogu nimetamise tingimused ja kord haridusministri 15. jaanuari 2002. a määrusega nr 10 (RTL 2002, 13, 163) jõustunud 26.01.2002. // RTL, 23.01.2002, 163. - URL: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=27629> (2.12.2004)
3. Teadusraamatukogude ja arhiivraamatukogude nimetamine. Vabariigi Valitsuse 24. septembri 2002. a korraldus nr. 625-k. // RTL, 04.10.2002, 113, 1639. - URL: <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=202235> (2.12.2004)
4. Teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtted ja teadusraamatukogude teadusinformatsiooni ning arhiivraamatukogude rahvusteavikute hankimise finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ning finantseerimise otsustamise kord. Haridus- ja teadusministri 29. märtsi 2004. a määrus nr 19. // RTL, 07.04.2004, 35, 577. - URL: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=727694> (2.12.2004)

TEABEKIRJANDUSE¹ LEIDUMUSEST MAARAAMATUKOGUDES

ERÜ juures tegutsev maaraamatukogude sektsioon on komplekteerimisküsimuste pärast südant valutanud juba aastaid. 1995. aastal uuriti lastekirjanduse leidumust maaraamatukogudes. 1997. aastal kerkis esile tõsiasi, et teabekirjanduse hankimine on vaeslapse ossa jäänud. Asjasse suurema selguse toomiseks viidi läbi teabekirjanduse leidumuse analüüs, mis hõlmas 1996. aastal ilmunud raamatuid. Tollase analüüsi tulemustest on ilmunud ka ülevaateartiklid: Mare Ektermann „Maaraamatukogude komplekteerimisest ja keskraamatukogude rollist kogude täiendamisel“ (Raamatukogud avatud ühiskonnas : Eesti Raamatukoguhoidjate VII kongress 22.-23. oktoobril 1998 Tartus. Tartu, 1999, lk 118-124) ja Mare Ektermann, Elle Tarik „Külaraamatukogude komplekteerimisest 1996. aasta teabekirjanduse analüüsi alusel“ (ERÜ aastaraamat 10 : 1998. Viljandi, 1999, lk 93-98).

Eesti Raamatukoguhoidjate VII kongressil töötanud rahvaraamatukogude sektsioon otsustas ellu kutsuda **rahvaraamatukogude komplekteerimispoliitika töörühma**, mis on püüdnud tegelda komplekteerimisküsimustega laiemalt. Algul juhtis töörühma Mare Ektermann, praegu tegutsetakse Ere Raagi käe all. Töörühm on kokku seadnud „Soovitusi rahvaraamatukogudele kogude kujundamiseks“ (ERÜ aastaraamat 13 : 2001. Tallinn, 2002, lk 135-142), algatanud kirjanduse valiknimestike koostamise (valiknimestikke koostav töörühm on tegutsenud alates 1999. aastast; soovitusliku iseloomuga nimestikke, mille eesmärk on anda raamatukoguhoidjatele ja lugejatele infot ilmunud kirjandusest ning aidata komplekteerimisel, on vahendatud keskraamatukogude kaudu ning ära toodud ka ERÜ koduleheküljel), korraldanud ühisseminare keskraamatukogude komplekteerijatega, esinenud maakonnaseminaridel, püüdnud hea seista komplekteerimissumma kasvu eest riigieelarves jm. Tore, et üsna palju sellest, millest räägiti raamatukoguhoidjate kongressil Tartus, on suudetud ellu viia, kuid kindlasti tuleb komplekteerimise hea käekäigu eest seista ka edaspidi.

2002. aasta sügisel võttis komplekteerimispoliitika töörühm ette **teabekirjanduse leidumuse kordusanalüüsi**. Seekord on vaatlusaluseks

---

¹ Ametlik termin on teadmiskirjandus (s.o mitteilukirjandus; koondmõiste, mis sisaldab teadus-, tarbe-, õppe-, teatme- jm kirjanduse). Siin on jäetud sellele teemale uurijate varasemat sõnakasutust arvestades autoripoolne termin. Toim.

2001. aastal ilmunud teabekirjandus. Võrreldes eelmise uuringuga on rõõmustavalt kasvanud osalevate raamatukogude arv (varem 256, nüüd 434). Analüüsis osales koguni 92% maaraamatukogudest (kokku oli 2001. aastal 470 maaraamatukogu). Ka on märksa sisukamad keskkogudes koostatud maakondlikud kokkuvõtted.

Enne kui minna täpsema ülevaate juurde, üritaksin vastata küsimusele, kas niisuguseid analüüse õieti vaja ongi, kas see kõik ei võiks jääda möödanikku ehk nõukogude aega, mil nn. fondianalüüse tehti üsna sageli. Pisendamata siin sugugi nõukogude ajal läbiviidud uurimuste tähtsust, tahaks välja tuua selle, mis on tunnuslik just praegusele ajale. Teabekirjanduse analüüsis on olulised neli kriteeriumi: 1) raamatute olemasolu, 2) raamatute puudumine rahapuudusel, 3) raamatute hankimata jätmine infopuudusel või 4) pole raamatu järele vajadust. Nõukogudeaegsetes uuringutes polnuks nende kriteeriumide rakendamine otstarbekas. Info tollasest küllalt napist trükiteodangust jõudis raamatukogudeni kirjastuste teemaplaanide vahendusel, reeglina oli nende alusel võimalik tellida kõike, mis neis kirjas oli (kui vaid tollane kirjastussüsteem raamatud õigeaegselt välja anda suutis). Rahapuudus raamatute tellimist ei takistanud, vähemalt mitte oluliselt. Küsimus „Kas seda raamatut on vaja?“ polnud samuti nii oluline. Muidugi lähtuti teeninduspiirkonna iseloomust (põllumajandus- või tööstuspiirkond; kooli olemasolu jne) ja koostati vastavalt sellele raamatukogude komplekteerimisplaane. Eeltoodu on muidugi lihtsustav käsitlus. Nüüd aga on võimalik teha järeldusi paljustki: raamatukogude rahastamisest, raamatuturu olukorrast, raamatukoguhoidja valimisoskusest, lugejanõudlusest jne.

Kuidas on aga lood **teabekirjanduse lugemisega** maaraamatukogudes? Võrreldes aastate 1996 ja 2001 statistikat, ilmnes lausa üllatav tõsiasi – teabekirjanduse laenutuste arv on kasvanud koguni 58,3%. Ilmselt ei saa ka internetiajastul kõnelda lugejate vähesest huvist teabekirjanduse vastu. On ju kahe uuringu vahelisel ajal toimunud väga kiire areng just internetilevi vallas. Kui 1996. aastal paljud veel ei teadnudki, millega on tegemist, siis 2001. aastaks oli seesinane imeloom kõigi oma heade ja halbade külgedega jõudnud juba paljudesse maaraamatukogudesse.

Lähemalt 2001. aasta küsitluse tulemustest.

Seekordse valimi (207 teaberaamatut, samuti kui 1996. aasta küsitlusel) panid kokku Asta Leiten Jõgevamaa Laiuse raamatukogust ning Elle ja Tiina Tarik Tartu Linna Keskraamatukogust, konsultandiks oli Matti Russ Võrumaa Keskraamatukogust. Koostajate hinnangu kohaselt oli nimestikku kokku seada märksa raskem kui esimesel korral. Palju ilmub ühesuguse temaatikaga raamatuid, mida on tunda ka vastustes, üsna sageli on “ei

vaja" vastuse puhul märgitud, et samasisuline raamat on juba olemas. Nii ei saa me raamatuturgu tasakaalustatuks pidada.

Mõlema analüüsi puhul on valiku hindamiseks palutud ka **ekspert-arvamusi**. Seekordsed eksperdid olid Tiina Kull (Adavere raamatukogu), Karin Evik (Vedu raamatukogu) ja Ene Runtel (Järvselja raamatukogu). Kokkuvõttes hindasid nad nimestiku asjatundlikult koostatuks, kuid juhtisid mõnele asjaolule tähelepanu. T. Kull jätaks valikust välja 14 raamatut, millesarnaseid on varem ilmunud, ning osutab mõnele elulooraamatule, mille taset ei pea nimestikku kuulumise vääriliseks. (Elulooraamatute suhteliselt suur arv nimestikus on mööndus, mille koostajad tegid, et mitte oma valikus elitaarseks muutuda.) E. Runtel ütleb nii: „Valikut on raske teha, kui kogu aeg on peas *kas ikka võib? ei tea, kas raha jätkub?*“ K. Evik nendib: „Praegune komplekteerimine on kui köiel kõndimine. Tasakaalu saada on üha raskem.“ Nimestiku suhtes arvab ta, et kõik selles sisalduv peaks kindlalt ka paarisaja lugejaga raamatukogus olema.

Arvuline lühikokkuvõte analüüsist 15 maakonna põhjal: vastanud raamatukogudes on olemas 27, 3% nimetustest, rahapuuduse tõttu on saamata jäänud 35,9%, infopuudusel 9,9%, ei vajata 26,9%. Võrreldes 1996. aastaga on olemasolevate nimetuste arv pisut suurem (tollal 25,1%), mis on iseenesest hea, kuid 2,2%list tõusu ei saa pidada suureks. Oma osa mängib siin ilmselt ka annetatud raamatute arvu suur tõus (1996. aastal 6898, 2001 – Eesti Raamatu Aastal – 12 582). Paremini olid teabekirjandusega varustatud Harjumaa, Läänemaa, Raplammaa, Viljandimaa ja Pärnumaa raamatukogud.

Nii nagu esimese analüüsi puhul, vaatame ka seekord tulemusi raamatukogude gruppide kaupa sõltuvalt piirkonna elanike arvust.

Tabel 1. Leidumus* (%)

	Kokku	sh teeninduspiirkonna suurusega			
		kuni 300 elanikku (I grupp)	301-600 (II grupp)	601-1000 (III grupp)	üle 1000 (IV grupp)
Olemas		7,7	15,5	25,5	47,4
Ei ole:					
rahapuudus		40,6	40,3	40,5	24,1
infopuudus		6,5	11,3	10,3	8,8
ei vaja		45,2	32,9	23,7	19,7

*Kuna ühes maakondlikus kokkuvõttes polnud tulemused gruppide kaupa välja toodud, on tabelis kajastatud 14 maakonna andmed.

Ilmneb mõndagi seaduspärast: saadud nimetuste arv kasvab gruppide kaupa – mida suurem on raamatukogu teeninduspiirkond, seda suurem osa vaatlusalustest nimetustest on hangitud. Hüppeline on kasv IV grupis. Käärid (kõige suurema ja väiksema vahe) on kõige väiksemad infopuuduse osas (4,8%) ja kõige suuremad olemasolu puhul (39,7%). Rahapuuduse puhul on vahe 16,5%, mis polegi ehk väga palju. Siin on hinnangud esimeses kolmes grupis väga ühtlased, hüppeline langus on alles IV grupis. Selline näitaja teeb murelikuks, sest rahapuudus raskendab komplekteerimist oluliselt enamikus raamatukogudes.

Allpool on küsitluse tulemusi käsitletud kolme märksõna – info, raha, leidumus – alusel.

Infopuuduse osakaalu hindamisel on olnud kõige rohkem vastuolusid. Nõustuda võib küll hinnanguga, et pole enam mõtet rääkida infopuudusest kui komplekteerimist takistavast tegurist, kuid infopuudus iseenesest pole kadunud. (Tõsi, kui eelmisel korral oli infopuuduse skaala 6–33%, siis seekord 7–17%). Mäletatavasti kurtsime 1996. aasta analüüsi kokkuvõttes selle üle, et vähe saadakse infot kirjastustest. Kodulehekülg oli toona vaid mõnel üksikul kirjastusel, ka oli veel loomata Eesti Kirjastuste Portaal, aadressil www.eestikirjastused.com. Kirjastustest lähtuv infohulk on tõesti suurenenud. Kindlasti on raamatukoguhoidjate pilk nüüdseks selginenud ka kirjastuste hindamisel – kes annab välja väärtkirjandust, kes kergekaalulist juturaamatut. Kuid endiselt on vähe infot ametkondlikelt kirjastajatelt (ministeeriumid), samuti seltsidelt-ühingutelt – seda tõestab kordusküsitlus.

Enam ei saa keskkogud sundeksemplari. Seda taga nutta pole mõtet, sest tegemist oli põhimõtteliselt ebareaalse nähtusega: sundeksemplari saavate raamatukogude arv Eestis oli ülemäära suur. Küll aga aitas sundeksemplar mõneti info hankimisel.

Varasema küsitluse kokkuvõtetes rõhutati keskkogu rolli infovahendajana. Üks võimalustest on kindlasti see, mida on rakendatud näiteks Põlva Keskraamatukogus: koduleheküljele on koondatud eri infoallikad. Mitmes keskraamatukogus (Järvamaa jt) koostatakse maaraamatukogudele soovitusnimestikke. Nii võib väita, et keskkogude roll infovahendajana on suurenenud, kuna esimese analüüsi ajal eelnimetatud abinõud kasutusel ei olnud.

Paraku tuleb nüüdki tõdeda, et infopuudus on takistanud omandamast ka erialaseid väljaandeid, näiteks raamatut „Õpilane, raamat, raamatukogu“, mis annab ülevaate kooliraamatukogudes 1999–2000 läbiviidud lugemisuuringutest. Lugemisuuringuid käsitlevad raamatud on aga võrdlusmaterjalina olulised aastakümneid. (Kasutame ju siiani 1970ndate lõpul ilmunud kogumikke „Õpilane ja lugemine“, „Õpilane ja raamatukogu“.) Meeldiv, et erialaste väljaannete tähtsust on vahepealsetel aastatel

siiski palju rohkem mõistma hakatud, mille eest suur tänu väljaandjatele endile, kes on suutnud hoida head sisulist taset. Mainigem siin vaid esmajoones almanahhi Nukits ja Raamatukogu – kuigi need erialased perioodilised väljaanded käesoleva uuringu raamidesse otseselt ei kuulu, moodustavad nad väikeses Eestis lõviosa erialakirjandusest. Kahju, et just sellesama väiksuse tõttu pole Eestis konkureerivaid erialaväljaandeid, mis hinna veidigi madalamal hoiaksid.

Kahtlemata on positiivset mõju avaldanud ka ERÜ suvistes maaraamatukogude seminarlaagrites tehtud selgitustöö.

Rahapuudus mõjutab komplekteerimistegevust väga suurel määral, on ju raamatukogud ebapiisava ressursi kammitsais. Just rahapuuduse tõttu on jäänud saamata kõige suurem hulk raamatuid. Allpool püütakse komplekteerimissumma suurust mõõta ja hinnata.

Tabel 2. Maaraamatukogude komplekteerimiskulud aastatel 1996–2001
(tuh kr) *

Aasta	Kulud kokku	sh riigilt	sh oma- valitsuselt	sh muudest allikatest
1996	11807,4	4233,0	7574,4	**
1997	18131,5	8384,6	9746,9	**
1998	20859,3	9353,4	11505,9	**
1999	22658,8	9490,9	13167,9	**
2000	24024,3	10072,0	13952,3	**
2001	24836,2	9792,8	14889,6	153,8

* Näitajad 2. ja 3. tabelis on kõigi maaraamatukogude kohta. Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogude statistika andmebaas

** 1996–2000 riiklikus statistikas on andmed komplekteerimise kogukulude ja kohalikelt omavalitsustelt saadu kohta. Riigilt saadu on tuletatud.

Esmapilgul tundub komplekteerimisraha kasv olevat suur, kokku koguni 110,3 %. Riigilt on saadud 131,3 ja omavalitsustelt 96,6% rohkem. Paraku on mängus olnud näriv tegur inflatsioon, mis on soetussumma tõusust jagu saanud ja viinud pea samasugustele tagajärgedele kui 1996. aastal. Raamatu hind on hoogsalt kerkinud. Kui 1996. aastal oli valimikus toodud raamatute keskmine hind 79 krooni, siis 2001. aastal juba 142 krooni. Tõus on olnud pea kahekordne.

Raamatukogudesse soetatud raamatute hulk sõltub otseselt rahast. Alljärgnevalt võrdlusandmed ilmunud nimetuste arvu ja maaraamatukogudesse hangitud nimetuste arvu kohta.

Tabel 3. Ilmunud ja maaraamatukogudesse hangitud nimetuste arv

Aasta	Ilmus nimetusi*	Ostetud nimetuste arv keskmiselt**	% ilmunud nimetustest
1996	2628	375	14,3
1997	3317	438	13,2
1998	3090	391	12,6
1999	3265	420	12,9
2000	3466	419	12,1
2001	3506	425	12,1

*Allikas: Eesti statistika aastaraamatud

** Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogude statistika andmebaas

Kõigist ilmunud trükistest jõuab maaraamatukokku pisut üle kümnen-diku, mis on ilmselgelt vähe. Kui keegi võtab vastu vaielda, et äkki see ongi väikese raamatukogu kohta üsna paras hulk, siis igapäevane raamatukogu-praktika on tõestanud muud. Käärid Eestis ilmuva trükitoodangu ja maaraamatukogudesse ostetavate nimetuste arvu vahel suurenevad järjest enam.

Vaatlusalusel ajavahemikul kasvas hangitud nimetuste arv keskmiselt 50 võrra, ulatudes raamatukoguti 37st 1799ni (1996. aastal 40st 1109ni). See on muidugi rõõmustav ja annab tunnistust teatavast edasiminekest. Kuid, 2001. aastal oli 43 maaraamatukogu, kuhu osteti vähem kui 200 nimetust ning paraku kipub maaraamatukogudes kehtima valem: nimetus võrdub eksemplar. 97 raamatukogu said omandada 401-500 nimetust ja umbes iga neljas (123) maaraamatukogu sai oma kogu täiendada enam kui 500 uue nimetusega, neist 30 isegi rohkem kui 800 nimetusega (eelmise küsitluse ajal oli viimaseid ainult 9).

Edasi **leidumusest**. Kirjatöö lõpus on tabel, millest nähtub, millised teosed vaatluse all olid, mitmesse raamatukogusse oli iga trükist hangitud ja millise osa see moodustab küsitluses osalenud raamatukogude arvust.

Ükski raamat pole *in corpore* kõrvale jäänud. Teisalt ei ole ühtegi raamatut, mis oleks esindatud igas raamatukogus. Trükist soetanud raamatukogude arv sõltub konkreetselt nimetusest ja ulatub 10st 375ni.

Leidumust analüüsides koorub välja maaraamatukogu perenaise (vahel harva ka peremehe) pragmaatiline pale. Kitsastes oludes soetatakse raamatuid, millest saab nõu ja abi. Nii on suhteliselt rohkearvuliselt esindatud raamatud käsitöö, psühholoogia, arvutiasjanduse, aianduse vallast, ka sõnaraamatud. Muidugi on siingi vahed päris suured.

Artikli algul nimetatud komplekteerimissoovitused toovad esimese eelistusena välja omakultuuri ja eestluse. Eeltoodu hõlma mahub raamat, mida on soetatud üldse kõige rohkem – ÕS ehk „Eesti keele sõnaraamat“ (olemas 86,4% raamatukogudes). See kogukas ja mahukas raamat sisaldab nii palju nõuandeid, et kuulub kindlasti ka käsiraamatute hulka. Kahjuks jääb „Eesti keele seletussõnaraamatu“ järjekordne osa kaugele maha (seda on vaid 19,4%). Õnneks aga saab veel tuua häid näiteid. Palju on „Eesti rahvakultuuri leksikoni“ (65,7%), „Eesti kirjanduslugu“ (50,9%) jne. Eesti ja muu maailma teatrilugu käsitlevatel raamatutel pole paraku vedanud. Helend Peebu ja Karl Kalkuni teatrimälestusi on vastavalt 13,8 ja 15,7%, A. Šapiro raamatut 8,8%. Ka raamatule filmirežissöör A. Tarkovskist pole tehtud kummardust (5,5%). Eeltoodud nelja raamatu vähesuse põhjuseks on olnud ka infopuudus.

Nimestikus on veel Eesti-ainelisi loodus- ja spordiraamatuid. Rõõmustavalt palju on soetatud „Eesti elusloodust“ (70,7%). „Eesti spordi biograafilist leksikoni“ leidub küll üle keskmise (32,9%), kuna aga tegemist on esimese sellealase leksikoniga, võiks seda kindlasti rohkem olla.

Siinkohal võiks öelda, et kuigi oma maad ja rahvast käsitleva kirjanduse leidumuse osas oli üksjagu rõõmustavat, võiks seda edaspidi veel läbimõeldumalt komplekteerida. Väga vähe on näiteks „Eesti mõtteloo“ sarja kuuluvaid raamatuid. Silma jäi sarja „Enne Pariisi käi Nuustakul“ raamatute erinev leidumus (vt H. Jõgisalu ja E. Esko raamatud). Ilmselt ei komplekteeri osa raamatukogusid sarja täiemahuliselt. Kõige värskem Eestit tutvustav sari võiks siiski tervikuna olemas olla.

Raamatukoguhoidjad on mõelnud lastele. Üldarvestuses teisel kohal (ÕSi järel) on T. Toometi „Vana aja koolilood“ (81,1%), sellele järgneb E. M. Tali „Tähtraamat“ (77,6%). Needki raamatud kuuluvad omakultuuri ja eestluse valda ning on pealegi kenad kogupereraamatud. Nimestikus on veelgi lastele mõeldud raamatuid, mida on omandatud üle keskmise.

Elulooraamatute puhul on tegemist värvika ja mitmekesise, sageli vastuoluliste isiksuste reaga. Mõnel juhul on raamatukoguhoidjad väitnud, et sellest inimesest on raamat juba olemas (J. Gagarin, P. Tšaikovski), siiski on uusi käsitlusi komplekteeritud üle keskmise. Siinkohal toome välja kaks meest, kelle elust kirjutatud raamatuid on kõige rohkem: A. Oplatka „Lennart Meri – Eestile elatud elu“ (68,9%) ja „Stalin“ (52,2%). Esimese raamatu puhul pälvib tänu Eesti valitsus, kes raamatuaasta lõpul ehk 2001. aasta kevadel annetas raamatukogudele väga suure summa eest trükiseid. Raamat tolelaegsest Eesti Vabariigi presidendist kuulus raamatukoguhoidjate soovil annetuste hulka. Teise raamatu puhul on täiesti mõistetav huvi kaasaegse käsitluse vastu.

Milline valdkond õnnetult kõõginurgas seisab, kui Anna Haavat parafraseerida? Filosoofia vaeseke kogu oma aus ja hiilguses. Jõuame siitkaudu jällegi eestluse ja omakultuuri juurde – “Eesti mõtteloo” sarja raamatud (mõeldud sarja tervikuna) on ju kas servapidi või üleni sellest vallast. Filosoofiakirjandus ei ole küll kerge lektüür, kuid ta on inimese mõttemaailma kujundamiseks vajalik.

Paar märkust veel saadud andmete kohta. Vähene huvi F. Fukuyama “Suure vapustuse” vastu oli päris paras vapustus. Ka A. Laose “Korvpalli-õpikut” (22,4%) võiks kindlasti rohkem olla. On ju ilus kujutluspilt: poisid võimlas korvpalli mängimas, abiks raamatust õpitud tõesed...

Ainet järelkomplekteerimiseks pakub nimestik kindlasti ja loodetavasti sellega ka tegeldakse.

Ag a jätame nüüd kirjatüki oletatavale lugejalegi võimaluse läheneda nimestikule nii emotsionaalselt kui ratsionaalselt.

Võidakse küsida: miks te ometi kurdate rahapuuduse üle, kas siis enamsoetatud raamatud on odavad? – Ei ole odavad, aga need on suuresti tellitud südant kõvaks tehes ja missioonitundest, kuigi nii jääb teistele raamatutele vähem raha. Samuti pajatasime praegu nii-öelda keskmisest raamatukogust, kui aga minna tabeli juurde ja vaadata leidumusprotsente grupiti, siis oleme jälle tagasi põhiprobleemi juures ja ajame taas rahajuttu, mis enne pooleli jäi.

Teavikuostude finantseerimine nii riigi kui ka omavalitsuste poolt on ainuõige sümbioos, mida on tõestanud ka rahvusvaheline raamatukogupraktika. Küsimus on siinkohal aga põhimõtetes, mille alusel seda tehakse (vahel ka põhimõttelageduses). Riik annab raha elanike arvu järgi, mis pole iseenesest halb põhimõte, kuid õigustab end seda enam, mida rohkem on raamatukogu teeninduspiirkonnas elanikke. Vajalikku teavikuvalikut ei taga selline jaotusmehhanism kindlasti I gruppi kuuluvate raamatukogude (piirkonnas kuni 300 elanikku) puhul, kelle jaoks tuleks ehk luua eraldi toetusfond või välja arvutada koefitsient raha lisamiseks. Õnneks suhtutakse enamikus keskkogudes väikestesse raamatukogudesse mõistvalt ja leitakse pisut lisaraha ega lähtuta rangelt inimeste arvust selles piirkonnas. Siinkohal peaks meelde tuletama, et sageli asuvad väikesed raamatukogud suvituspiirkonnas, kuhu suvel sõidab kokku inimesi üle kogu Eesti. Ilmselt oleks riigi poolt õiglane raamatukogudele, mida omavoliliselt võiks suvitusraamatukoguks nimetada, lisaraha leida. Muidugi on sellised raamatukogud (2001. aastal 43) sageli ainsad kultuurikolled oma piirkonnas ja seega eriti olulised. Siit jõuamegi omavalitsuste juurde. Omavalitsused on eraldanud raha väga erinevalt, käärivad on suured nii maakondade vahel kui ka maakonnasiseselt. Mõned vallavalitsused on rahastanud raamatukogusid hästi, ent paljudel on veel kasvuruumi. Omavalitsuste puhul ei saagi seni rääkida kindlatest jaotusprintsipiidest, pole olemas ka riigipool-

seid hoobasid, millega neid mõjutada. Tuleks aga määratleda vähemalt miinimumsumma, mille kohalik omavalitsus peaks teavikute ostuks eraldama ja millest allapoole ei tohiks laskuda. Sellega ei taha teha kriitikat omavalitsuste aadressil, sest nemad kannavad siiski rahvaraamatukogude komplekteerimise rahastamise põhiraskust.

Kokkuvõtteks tuleb nentida: oleme oravarattas. 2001. aastal suutsime muretseda vaid pisut enam teabekirjandust valiknimestikust kui viis aastat varem. Raha on rohkem, aga hinnad on tõusnud ja nii oleme jälle seal, kus olime. Ega muud kui tuleb taotleda komplekteerimissummade suurendamist. Praktika näitab, et seda saavutada on ääretult raske, aga proovima peab ka edaspidi ja järjekindlalt.

Komplekteerimine on terviklik tegevus, mis eeldab head proportsioonitaju. Komplekteerimissoovitustes on peetud heaks järgmist suhet : 1/3 ilu-, 1/3 laste- ja 1/3 teabekirjandust. Proportsioonitaju on raamatukoguhoidjatel täiesti olemas. Ka ühes maakondlikus kokkuvõttes nenditakse, et eesmärk on olnud, et enam-vähem kolmandik ostetavast oleks teabekirjandus, ja see on peaaegu täidetud (29,5%). On maakondi, kus see näitaja on allpool (23,8%), aga on ka maakondi, kus kõrgem (41,9%). Keskmine on aga kena 33%. Arvatakse, et kui teabekirjanduse osakaal on üle 40%, siis kannatab juba ilukirjanduse hankimine.

Üle korrata tahaks veelkord seda, et on vaja tõsiselt tegelda väikeste raamatukogudega (piirkonnas kuni 300 elanikku), leida neile täiendavaid võimalusi.

Kindlasti ei vääri maaraamatukoguhoidja, kes aineliste võimaluste vähesuse tõttu tõesti otseku käib (tuleb osta raamatuid, tellida ajakirju; on ka ilmunud uusi infokandjaid, mida samuti tahaks muretseda, kuid mille jaoks seni võimalusi peaaegu ei jätku jne), valijana laitust. Seda enam, et edasimineku eelmise analüüsiga võrreldes on olemas - maaraamatukoguhoidja on muutunud oma valikutes asjalikumaks ja kriitilisemaks. Enam ei hinnata näiteks klantskaantega, kuid sisult kesisevõitu raamatuid, mis veel mõni aasta tagasi pilku paelusid. Teisalt on tunda lüüasaamise meeolusid: kui pole võimalik soovitud määral raamatuid tellida, siis polegi see vajalik!? (Sellest johtub ka suur protsent "ei vaja" vastuseid.) Tõsi, järelkomplekteerimise osakaal on eelmisest analüüsist saadik kasvanud. Selle vajalikkust rõhutati ka toonastes kokkuvõtetes.

Teabekirjanduse leidumuse analüüsi tulemusi on tutvustatud maaraamatukogude seminarlaagris Valgamaal 2003. aastal ja sama aasta sügisel ERÜ korraldatud keskraamatukogude komplekteerijate nõupidamisel. Tegemist ongi ju kahe osapoolega - maaraamatukoguhoidjad ja keskkogude komplekteerijad, kelle tihe koostöö on eduka komplekteerimise aluseks.

Tänu väärivad kõik maaraamatukoguhoidjad, kes teabekirjanduse leidumuse analüüsis osalesid, eriti aga Ere Raag Võrumaa Keskraamatukogust, kellel lasus korralduse pearaskus. Käesolevat artiklit aitasid kokku seada ka Elle ja Tiina Tarik, Linda Kask.

ANALÜÜSIKS VALITUD RAAMATUTE LEIDUMUS

Jrk. nr.	Teose autor, pealkiri	Mitmes raamatu-kogus	% vastanud raamatu-kogude arvust
1.	10 aastat uut Eestit	100	23,0
2.	*Abel, E. Koolimatemaatika entsüklopeedia	155	35,7
3.	*Alas, R. Juhtimise alused	85	19,6
4.	Alderton, D. Hamlyni lemmikloomade hooldamise entsüklopeedia	143	32,9
5.	Andresen, C. Kristluse ajalugu. I/2. Varakeskaeg-kõrgkeskaeg	10	2,3
6.	Ardley, N. Täppisteadused	70	16,1
7.	Ash, R. Maailmaimed	164	37,8
8.	Axelrod, A. Salaühingute ja vennalike ordude rahvusvaheline entsüklopeedia	52	12,0
9.	AXIS. Loodusentsüklopeedia I-II	141	32,5
10.	Baeksted, A. Põhjamaade jumalad ja kangelased	97	22,4
11.	Balfour, S. Castro	105	24,2
12.	Barokiajastu inimene	97	22,4
13.	Bates, T. Depressioon	143	32,9
14.	Bauer, M. Templirüütlid : müüt ja tõde	50	11,5
15.	Beesley, S. 20. sajandi kirjandus	236	54,4
16.	Belasco, J. Piisoni lend	37	8,5
17.	Blond, G. Vahemeri	180	41,5
18.	Breslin, S. Mao	108	24,9
19.	Bridž (Tunne mängu)	87	20,0
20.	Brunel, P. George Sand ja Frédéric Chopin	135	31,1
21.	Bürgin, L. Arheoloogia salatoimikud	120	27,6
22.	Camille, M. Gooti kunst	68	15,7
23.	Churchill	146	33,6
24.	Clayton, P.A. Vaaraode kroonika	91	21,0
25.	Cole, A. Renessanss	139	32,0
26.	Cosman, M.P. Keskaja leksikon	122	28,1
27.	Cosseron, S. Napoleon ja Joséphine	150	34,6
28.	Cotterell, A. Lääne mütoloogia entsüklopeedia	143	32,9
29.	Crampton, W. Lippude maailm	174	40,1
30.	Cumming, R. Suuri kunstnikke	154	35,5
31.	Dalai-laama, XIV. Kunst olla õnnelik	75	17,3
32.	Daniel, O.-E. Mets ja metsandus Eestis	41	9,4
33.	Doran, J. Täheees : Juri Gagarin	144	33,2
34.	Drake, J. Laste suveraamat I	186	42,9
35.	Drake, J. Laste suveraamat II	179	41,2

36.	Dumezil, G. Indoeurooplaste müüdid ja jumalad	74	17,1
37.	Duncan, I. Minu elu	192	44,2
38.	Eesti elusloodus	307	70,7
39.	Eesti jõed	97	22,4
40.	Eesti keele raskete sõnade sõnaraamat	189	43,5
41.	*Eesti keele sõnaraamat : ÕS 1999	375	86,4
42.	Eesti kirjakeele seletussõnaraamat. V, 4.vihik : sulg- žüriivaba	84	19,4
43.	Eesti kirjanduslugu	221	50,9
44.	Eesti liblikad	30	6,9
45.	Eesti maaelu arengukava : Euroopa Liidu SAPARD 2000- 2006	40	9,2
46.	Eesti murrete sõnaraamat II. 10. vihik: katt-kesävuma	41	9,4
47.	*Eesti rahvakultuuri leksikon	285	65,7
48.	Eesti spordi biograafiline leksikon	143	32,9
49.	Eesti tänab : 1919-2001 [Eesti riiklike teenetemärkide kavalerid]	72	16,6
50.	Eesti-inglise sõnaraamat	201	46,3
51.	Eestikeelne raamat 1525-1850	70	16,1
52.	*Eesti-soome sõnaraamat	180	41,5
53.	*Elamusisesed puidutööd	104	24,0
54.	Ellwood, S. Franco	79	18,2
55.	Elts, J. Vaatleme linde	110	25,3
56.	Encore! Neeme Järvi	112	25,8
57.	Erickson, C. Henry VIII (1491-1547)	115	26,5
58.	Eskla, V. Puude ja põõsaste löikamine	179	41,2
59.	Esko, E. Karilatsi, Taevaskoja, Põlva	193	44,5
60.	Flynn, M. Õpiraskustega lapsed	109	25,1
61.	Frazer, J.G. Kuldne oks	48	11,1
62.	Fromm, E. Omada või olla?	55	12,7
63.	Fukuyama, F. Suur vapustus	46	10,6
64.	Gall, L. Bismarck	94	21,7
65.	Gamlin, L. Evolutsioon	108	24,9
66.	Ganeri, A. Abakusest arutini	184	42,4
67.	Ganeri, A. Kүүnlast kvartskellani	168	38,7
68.	Ganeri, A. Kүүnrast kilogrammini	180	41,5
69.	Ganeri, A. Sekstandist sonarini	134	30,9
70.	Gann, C. Raoul Wallenberg	124	28,6
71.	Gerdessen, F. Aeg. Mehed. Lennukid	76	17,5
72.	Grünthal, I. Müütide maagia	80	18,4
73.	Hamburg, I. Eesti bibliograafia ajalugu : 1901-1917	48	11,1
74.	Heintalu, A. Estide (tšuidide) hingestatud ilm	98	22,6
75.	Hiedel, K. Preadvokaat	106	24,4
76.	Holmes, R. Lahingud	128	29,5
77.	Howard, S. CV koostamine	153	35,3

78.	Howarth, P. Attila, hunnide kuningas	79	18,2
79.	Inimese keha	210	48,4
80.	Inimkeha atlas	123	28,3
81.	Ireland, K. Kes leiutas, kes avastas, kes tegi esimese...?	177	40,8
82.	Jalgpall : täielik entsüklopeedia	112	25,8
83.	James, P. Muistsed leiutised	113	26,0
84.	Jõgisalu, H. Kihnu ning Manõja	133	30,6
85.	Kaamel vapiloomaks, ehk, Ühe teatri ehitamise lugu I	18	4,1
86.	Kaarli, K. Rapsi kasvatamine	10	2,3
87.	Kalkun, K. Teatrimemuaare	68	15,7
88.	Kangilaski, J. Kunstist, Eestist ja eesti kunstist	95	21,9
89.	Kaplan, R. D. Tulekul on anarhia	32	7,4
90.	Kirme, K. Eesti hõbe	29	6,7
91.	Kirss, U. Lääne-Eesti saared	187	43,1
92.	Kissel, R. Vürtsid & maitsetaimed	69	15,9
93.	Kloostri internetini	102	23,5
94.	Knopp, G. Hitleri käsilased	209	48,2
95.	Knopp, G. Tippspioonid	169	38,9
96.	Kommunismi must raamat	136	31,3
97.	*Krull, E. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat	98	22,6
98.	Kruus, O. Juhan Sütiste	120	27,6
99.	Kruus, O. Tinatähtedega taevas	112	25,8
100.	Kuidas mõista maalikunsti	114	26,3
101.	Kummardus Andrei Tarkovskile	24	5,5
102.	Kuningas, T. Miks me nii räägime? : [valik lendlauseid]	95	21,9
103.	Kunstileksikon	233	53,7
104.	Kuuse, M.-H. Autod 1920-2000	139	32,0
105.	Külavanema käsiraamat I	50	11,5
106.	Laanemäe, A. Eetika alused	94	21,7
107.	*Laanemäe, A. Kultuurilugu I	99	22,8
108.	Laas, E. Metsauuendamine ja metsastamine	72	16,6
109.	Laikmaa, A. Kas tõesti mina	74	17,1
110.	Lambert, D. Põnev ja salapärane ookean	148	34,1
111.	Laos, A. Korvpalliõpik	97	22,4
112.	Le Goff, J. Keskaja Euroopa kultuur	122	28,1
113.	Lehiste, I. Keel kirjanduses	77	17,7
114.	Leppoja, L. Hakkame joonistama	88	20,3
115.	Lescuyer, J. Palverännak Jeruusalemma	120	27,6
116.	Liikluseeskiri seisuga 02. 02. 2001 : aineregister	235	54,1
117.	Lindberg, J. Õppima õppimine	36	8,3
118.	Lotman, J. Kultuur ja plahvatus	61	14,1
119.	Luhari, B. Õpilane, raamat, raamatukogu	48	11,1
120.	Macfie, A.L. Atatürk	54	12,4
121.	Made, T. Ooper. Operett. Muusikal	146	33,6
122.	Mattiisen, H. Alo elu	144	33,2

123.	McKenzie, S.L. Kuningas Taavet (u. 1010-970 eKr)	51	11,8
124.	McKie, R. Ahvina sündinud	135	31,1
125.	Mees muutuvus maailmas	111	25,6
126.	Meie esivanemate töid ja tegemisi	60	13,8
127.	Meri, L. Riigimured	145	33,4
128.	Monk, R. Russell	87	20,0
129.	Montaigne, M. de. Esseed	61	14,1
130.	Moore, R. Looduse ajatud imed	51	11,8
131.	Morris, N. Koopad	156	35,9
132.	Morris, N. Ookeanid ja mered	182	41,9
133.	Muinasaja loojangust omariikluse läveni	34	7,8
134.	*Mul on õigus II : nooremale ja keskmisele koolieale	11	2,5
135.	*Must, A. Eestlaste perekonnaloos allikad	186	42,9
136.	Mõjukad mõtlejad	42	9,7
137.	Mööda maailma : teejuht kõige põnevamatesse paikadesse	58	13,4
138.	Mütsiraamat	165	38,0
139.	Oplatka, A. Lennart Meri - Eestile elatud elu	299	68,9
140.	*Pajupuu, H. Kuidas kohaneda võõras kultuuris?	84	19,4
141.	Pao, B. Emmaste	106	24,4
142.	Pease, A. Kehakeel	209	48,2
143.	Peep, H[arald]. Nii et suled lendavad : kilde kirjanike poleemika-kultuurist	58	13,4
144.	Peep, H[elend]. Nende helinate saatel : [teatrimemuaare]	60	13,8
145.	Philip, N. Mütoloogia	154	35,5
146.	Pihlau, J. Interneti teatmik	180	41,5
147.	Plant, R. Hegel	106	24,4
148.	Powell, M. Templitrukk	133	30,6
149.	Putin, V. Kes te olete, härra president? : vestlusi V. Putiniga	103	23,7
150.	Päts, K. Eesti riik II	181	41,7
151.	Quant, M. Klassikaline ilu ja jumestus	93	21,4
152.	Raamatu osa Eesti arengus	136	31,3
153.	Raamatu valgusel : Richard Antik 100	58	13,4
154.	Raukas, A. Kuld ja kalliskivid	78	18,0
155.	Relve, H. Eesti põlispuud	29	6,7
156.	Robb, G. Victor Hugo	165	38,0
157.	Rohtla, A. Meetaimed ja mesi	84	19,4
158.	*Roost, V. Legende ja pärimusi lilledest	212	48,8
159.	Rütman, H. Autode remont I	129	29,7
160.	Saksakulm, T. Kuidas leida sobivat töökohta	110	25,3
161.	Saksakulm, T. Vali endale sobiv elukutse	136	31,3
162.	Sarapuu, H. Hekid ja hekitaimed	114	26,3
163.	Setford, S. Laste loomaentsüklopeedia	159	36,6
164.	Severin, T. Moby Dicki otsinguil	161	37,1
165.	Silver, L.M. Geenid ja kloonid	57	13,1

166.	Skaudi taskuraamat	13	3,0
167.	Skott, S. Lenini armuke ja teisi vene saatusi	181	41,7
168.	Spick, M. Luftwaffe õhuässad	154	35,5
169.	Stalin	229	52,8
170.	Stanfield, L. Kudumise entsüklopeedia	239	55,1
171.	Storm, R. Idamaade mütoloogia entsüklopeedia	144	33,2
172.	Strinati, D. Sissejuhatus populaarkultuuri teooriatesse	32	7,4
173.	Suur kooliteatmik	128	29,5
174.	Sweetman, D. Toulouse-Lautrec	80	18,4
175.	Šapiro, A. Nii sulgus eesriie	37	8,5
176.	Zeldin, T. Inimsuhete ajalugu	54	12,4
177.	Zweig, S. Kolm oma elu laulikut	74	17,1
178.	Tali, E.-M. Tähtsaamat	337	77,6
179.	Talvet, J. Maailmakirjandus I. Antiikajast valgustuseni	108	24,9
180.	Tanning, L. Saage tuttavaks – Euroopa Liit	85	19,6
181.	Terveks tablettideta	207	47,7
182.	Thomas, P. Peavalu	140	32,3
183.	Toomet, T. Vana aja koolilood	352	81,1
184.	Toots, N. Inglise keele õpik taalustajatele	139	32,0
185.	Treffer, G. Prantsuse kuningannad (726-1793)	109	25,1
186.	Treier, E. Tammsaare ja tema „Tõde ja õigus“	149	34,3
187.	Tšaikovski	112	25,8
188.	Tõnisson, A. Põhja-Eesti	103	23,7
189.	Udam, H. Orienditeekond	66	15,2
190.	*Vahtre, L. Eesti kultuuri ajalugu	245	56,5
191.	Walter, H. Nad andsid kõik	106	24,4
192.	Van der Kiste, J. Wilhelm II	92	21,2
193.	Vana-Kreeka inimene	95	21,9
194.	Vandenberg, P. Priamose aare	135	31,1
195.	Varjatud maailma looduslugu	107	24,7
196.	Veetamm, A. Tallinnast Keila-Joale	121	27,9
197.	Velliste, A. Ernst Jaaksonile	57	13,1
198.	Vene, I. Trotsija : katse mõista Uku Masingut	45	10,4
199.	Vene-eesti seletav sõnaraamat eesti-vene sõnastikuga	59	13,6
200.	Viires, A. Kultuur ja traditsioon	111	25,6
201.	Vormel 1 : täielik entsüklopeedia	129	29,7
202.	Wright, H. Filosoofia, loogika ja normid	33	7,6
203.	Õun, M. Eesti sõjavägi 1920-1940	103	23,7
204.	*Õun, M. Eesti Vabariigi kindralid ja admiralid	126	29,0
205.	Õun, M. Kahe maailmasõja väejuhid /.../ 20. sajandist. II : kindraloberst Halderist...	166	38,2
206.	Õun, M. Kahe maailmasõja väejuhid /.../ 20. sajandist. III : suurtükiväekindral Nenonen'ist...	152	35,0
207.	Öhman, C. Teatrid & triumfikaared	138	31,8

* Kordustrukkk

Kadri Haljamaa

ÜLEVAADE KOOLIRAAMATUKOGUDE OLUKORRAST

Kooliraamatukogunduses iseloomustab viimaseid aastaid soov minna iga üksiku kooliraamatukogu juurde. Seda eesmärki on teeninud muuhulgas ka kooliraamatukogude kaardistamine 2001. ja 2004. aastal ning kooliraamatukogude ülevaatused. Tänu sellele on koondunud kooliraamatukogude kohta silmapaistev statistika, millest ei jää kõrvale ükski raamatukogu.

Kaardistamine

Kooliraamatukogude kaardistamine sai alguse vajadusest omada nende üldandmete kohta võimalikult täielikku informatsiooni. Sarnaseid andmeid kogub küll ka Statistikaameti ülesandel Eesti Rahvusraamatukogu, kuid paraku jätab Rahvusraamatukogule igal aastal statistilise aruande esitamata ligikaudu veerand kooliraamatukogudest¹. Seega ei ole need andmed täielikud ega sobi üldistuste ja kokkuvõtete tegemiseks.

2001. aastal korraldas kooliraamatukogude kaardistamise Haridusministeeriumi üldhariduse osakond, 2004. aastal Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekavade ja õpetaja osakond. Mõlemal korral saadeti kaardistusandmed maakondade haridusosakondadesse, paludes neil koguda andmeid oma maakonna kooliraamatukogude kohta. 2001. aastal küsiti kooliraamatukogu ning arvuti olemasolu ja raamatukoguhoidja ametikohtade arvu, 2004. aastal lisaks ka raamatukoguprogrammi olemasolu ja sellega rahulolu kohta. Viimased küsimused tingis Eesti kooliraamatukogude võetud suund muutuda kaasaegseteks õpikeskusteks ning pidev soov tsentraliseeritud raamatukoguprogrammi järele.

1. mai 2001. a seisuga puudus raamatukogu 77 koolis (neist 49 olid algkoolid ja 28 põhikoolid), 2004. aastal aga lausa 130 koolis (67 algkoolis, 58 põhikoolis ja 5 gümnaasiumis). Eriti murelikuks teeb raamatukogu puudumine nii suures hulgas põhikoolides ja gümnaasiumides (viimastest on kolm erakoolid). Kooliraamatukogude suure vähenemise põhjusi võib otsida mitmest kohast: esiteks on väga vähestes algkoolides või lasteaedalgkoolides kooliraamatukogu mõõdu välja andvaid raamatukogusid, pigem on tegu raamaturiuliga õpetajate toa nurgas vms, mille eest hoolitseb väga väikese töökoormusega või lisatasu eest mõni õpetaja. Teiseks on kolme aasta jooksul vahetunud ka maakondade haridus-

---

¹ Vt ka: Eesti kooliraamatukogud 2002.-03. õ.-a. // Raamatukogu (2004) 1, lk 20.

osakondade töötajad ja ilmselt on nende nägemus kooliraamatukogust erinev.

2001. aastal oli lisaks puuduva raamatukoguga koolidele ka 25 ainult õpikukoguga raamatukogu. 2004. aastal on selliseid koole 19. Valdavalt on tegemist taas algkoolide ja lasteaed-alkoolidega. Ilmselt on osa ainult õpikukoguga koole loetud 2004. aastal raamatukoguta koolideks.

Kolmas võimalik kooliraamatukogude vähenemise põhjus on see, et kooliraamatukogu on ühendatud rahvaraamatukoguga. Väikestes, ja viimasel ajal ka enam mitte nii väikestes asulates, on see trend kasvav. Kahe raamatukogu ühendamine nõuab mõlema poole tahet jõuda kompromissini, nii et liidetud raamatukogu rahuldaks nii õpilaste kui ka täiskasvanute vajadusi. Positiivse poole pealt tuuakse esile, et rahvaraamatukogu suurema komplekteerimissumma eeliseid saavad siis oma koolis kasutada ka õpilased. Üldjuhul ongi liitiraamatukogudes komplekteerimine lahendatud selliselt, et kooli rahade eest soetatakse laste- ja teatmekirjandust, rahvaraamatukogude ressurssidest ilukirjandust. 2001. aastal oli liitiraamatukogusid 17, 2004. aastal 19, neist enamik on põhikoolid ja kõik eesti õppekeelelega.

Kui 2001. aastal oli **arvuti** 239 kooliraamatukogus, siis 2004. aastal juba 343 raamatukogus. See kaardistamisel ilmnenu muutus on kindlasti kõige rõõmustavam. Oma osa on arvutite soetamise juures ka Tiigrihüppe Sihtasutuse 2002. aasta konkursil „Arvuti kooliraamatukogule“, mille käigus sai arvuti 126 kooliraamatukogu. Kõigile neile ei olnud aga konkursi abil soetatud arvuti esimene. Eriti jõudsalt on selles osas arenenud gümnaasiumid – kui 2001. aastal ei olnud arvutit 81 gümnaasiumil, siis nüüd on arvutita gümnaasiumide arv kahanenud 21-ni (12%).

Maakondadest ja linnadest on tublimad Pärnu linn (arvuti kõigis kooliraamatukogudes), Hiiumaa (86%) ja Tallinn (84%). Kõige kehvemas seisus on Jõgevamaa (41%).

2004. aasta kaardistamise tulemusel on teada, et **raamatukogu-programm** on 166 koolil, neist 119 on gümnaasiumid. Maakondadest ja linnadest paistavad silma Hiiumaa (viiel koolil seitsmest on programm) ja Tallinn (59%), programmi puudumise poole pealt Jõgevamaa (7%), Viljandimaa (13%) ja Põlvamaa (14%). Raamatukoguprogrammidest on populaarseim ARX-Raamat (44%), järgnevad Riks (17%), Kirjasto3000 ja R2000 (mõl 14%). Üldse kasutatakse koolides kaheksat raamatukoguprogrammi, lisaks nendele ka mõnda omatehtut.

Valitud raamatukoguprogrammiga on rahul 56% raamatukoguhoidjaist. Rahulolematute suur arv – 52 – tekitab muret. Kahjuks on paljud koolid kulutanud raha soetamiseks programm, mis ei vasta kooli kogude suurusele või koolitüübi vajadustele, mida ei saa kasutada või mille kasutamine on liiga keeruline. Kõige rahulolematumad, lausa maakondade

kaupa, ollakse programmiga ARX-Raamat (45%), järgnevad Kirjasto3000 ja R2000 (mõlemad 24%).

Jälgides rahulolu programmi, võib öelda, et kõige enam ollakse rahul programmiga Riks (27 kooli). Ka Weblibiga rahulolevate protsent on kõrge, ent kasutajate väike hulk (2) ei luba seda siiski parimaks pidada. Koolid, kes on kunagi soetanud ARX-Raamatu kui tollal hinna ja kvaliteedi suhtelt parima programmi, kaebavad, et programmi hooldajaga ei ole võimalik kontakti saada, samuti ei rahulda ARX-Raamat suure gümnaasiumi vajadusi. Siit järeldubki, et praegused kasutajad hindavad kõige enam programmi Riks. Kirjasto3000 rahulolematutele kasutajatele võib meelde tuletada, et programmi vahetatakse tasuta ümber Riksi vastu.

2001. ja 2004. aasta kaardistamise tulemusi võrreldes on 59% kooliraamatukogude olukord muutunud paremaks. Kurb on aga see, et samal ajal on 17% koolide olukord muutunud halvemaks. Kõige rohkem on kolme aasta jooksul paranenud Tartumaa ja Tartu linna, Tallinna, Hiiumaa ja Pärnu linna kooliraamatukogude olukord. Halvenenud on eelkõige Pärnumaa, Jõgevamaa ja Viljandimaa seis.

Olukorra paranemisena esines kõige rohkem arvuti muretsemist raamatukokku. 20% koolidest oli suurendatud ka ametikohtade arvu. Et ametikohtade arv sõltub õpilaste arvust koolis, kuid õpilaste arv Eesti koolides pidevalt väheneb, võib arvata, et koolide juhtkonnad on võtnud raamatukokku lisatööjõudu kirjete loomiseks ja programmi täisvõimsusel käivitamiseks. 12% koolidest oli juurde saanud arvuti, kuid ametikohtade arvu oli vähendatud – et see on ilmselt tingitud õpilaste vähenemisest ja seega olemas objektiivne põhjus, on see liigitatud positiivsete juhtumite hulka.

Olukorra halvenemise põhjuseks on 48% juhtudest ametikohtade vähenemine, kuid see on seletatav õpilaste arvu vähenemisega. 41 koolis on raamatukogu sootuks likvideeritud (eriti Pärnumaal).

Ülevaatused

Kooliraamatukogude ülevaatused idee pärineb Tallinna linnalt, kes kasutas seda koolide välishindamise raames. Tallinna soovil töötas ERÜ kooliraamatukogude sektsioon välja ülevaatused aluseks oleva hindamise juhendi. Juhend sobib nii kooliraamatukogu sise- kui ka välishindamiseks ning on huvilistele kättesaadav 2001. aastal ilmunud „Kooliraamatukoguhoidja käsiraamatus“. Ülevaatused eesmärk on hinnata kooliraamatukogu rolli koolis: teenindust, ruume, kogusid, otsisüsteeme ja infotehnoloogilist taset, tuginedes haridusministri 2. jaanuari 2001. a määrusele nr 1 „Kooliraamatukogude töökorralduse alused“ ning määrata vastavalt kooliraamatukogu hindamise juhendile kooliraamatukogu tase.

Ülevaatus seisneb selles, et pädev komisjon külastab ülevaatuses osalevaid koole ning täidab raamatukoguhoidja vastuste ja visuaalse vaatlemise käigus saadud muljete põhjal hindamise tabeli. Komisjoniliikmete arvamused summeeritakse ja määratakse kooliraamatukogu tase. Tasemeid on kolm - I ehk kõrgeim tase tähendab automatiseeritud raamatukogu e õpikeskust, II tase osaliselt automatiseeritud raamatukogu ning III tase automatiseerimata raamatukogu.

Siiani on korraldatud neli ülevaatus: Tallinna gümnaasiumide, Tallinna põhikoolide ja lasteaed-alkkoolide, riigi üldhariduskoolide ning vabatahtlike kutseõppeasutuste raamatukogude ülevaatus. Ülevaatus on läbinud kokku 129 kooliraamatukogu. Ülevaatuses positiivseteks külgedeks on eelkõige välishindamise süsteemi loomine ning koolide sisehindamise toetamine. Kõik osalenud koolid on saanud komisjonilt raporti olukorra kirjeldusega ning soovitude ja ettepanekutega olukorra parendamiseks. Teiseks on kooliraamatukoguhoidjail võimalik saada komisjoniliikmeilt nõuandeid puuduste likvideerimiseks. Kolmandaks on osa komisjoniliikmeid külastanud kõiki ülevaatuses läbinud raamatukogusid ning nende kogemus aitab üldistada kooliraamatukogude üldisi probleeme ning otsida ja pakkuda neile lahendusi.

Tallinna koolide raamatukogusid (82) peeti enne ülevaatuset ehk isegi kõige nõrgemateks. Ilmselt ärgitas pea aasta enne ülevaatuset saadetud kiri koole oma raamatukogusid üle vaatama ning komisjoni külaskäiguks oli nii mõnigi raamatukogu värskelt remonditud, muretsetud oli arvuti ja parimal juhul isegi raamatukoguprogramm. Lõppkokkuvõttes jätsid Tallinna koolid üsna hea mulje, põhi- ja alkoolid olid siiski gümnaasiumidest veidi nõrgemad.

Üheks suureks probleemiks oli ruumipuudus. Tüüpprojekti järgi ehitatud koolides jääb raamatukogu jaoks mõeldud ruum tänapäeval enamikus koolides väikeseks. Lisaks sellele ei raatsi paljud raamatukogud puhastada kogusid aegunud ja vananenud kirjandusest. Muretseti ju nõukogude ajal ilukirjandust kümnetes eksemplarides, paraku ei ole enamikuga neist enam midagi peale hakata. Pealegi ei näita raamatukogu väärtust mitte kogude suurus, vaid kvaliteet. Pigem olgu vähem, aga laialdast kasutamist leidvaid raamatuid. Ruuminappust põhjustab ka koolide ülerahvastatus, mis tingib nii mõnegi raamatukogu lugemissaali pideva kasutamise klassiruumina. Nii ei tohi isegi raamatukoguhoidja oma tööruumides ringi liikuda ning tema töö on enamiku aja päevast häiritud, rääkimata õpilastelt raamatukogu kasutamise võimaluse äravõtmisest.

Teine probleem on põhikogu komplekteerimissumma väiksus. Asjatundjate arvutuste kohaselt vajab kooliraamatukogu ühe aasta jooksul ilmuva kõige vajalikuma kirjanduse soetamiseks vähemalt 40 000 krooni. 65

Tallinna kooliraamatukogu, sealhulgas pea kõigi põhikoolide ja algkool-lasteaedade, komplekteerimissumma jääb paraku sellest väiksemaks.

Positiivse poole pealt võib märkida infotehnoloogilist varustatust. Arvuti oli 61 raamatukogus 82-st. Lugejate kasutada on arvutid 27 raamatu-kogus. Raamatukoguprogramm on 36, internetiühendus 53 kooli raamatu-kogus. Nelja kooli raamatukogus praktiseeriti juba ka elektroonilist laenutamist.

Komisjon otsustas, et külastamise momendil vastasid Tallinna gümnaa-siumide raamatukogud tasemetele järgmiselt: I tase 9 koolil, II tase 20 koolil ja III tase 29 koolil, põhikoolide ja lasteaed-alkkoolide raamatukogud: I tase 4 koolil, II tase 7 koolil ja III tase 13 koolil.

Riigi üldhariduskoolide raamatukogusid (32) külastati 2003. aastal. Neile koolidele on iseloomulik, et seal õpivad kas hariduslike erivajadus-tega või terviseprobleemidega õpilased, kes on riigi ülevalpidamisel ning elavad koolinädala sees internaadis. Sellest tulenevalt kontrolliti nendes koolides ka lihtsustatud õppekavale vastava õppekirjanduse olemasolu ning tuvastati, et koolid on raamatukogu lahtiolekuaega kohandanud vastavalt õpilaste vajadusele, olles avatud õhtuti kauem, et internaadis elavatel lastel oleks ka õhtutundidel võimalik raamatukogu kasutada.

Ka riigi üldhariduskoolide kaks suuremat probleemi olid ruumipuudus ja rahanappus. Kui ruumipuudus nende koolide suhteliselt väikest õpilaste arvu arvestades ei olnud nii karjuv kui Tallinna suurtes koolides, siis rahanappus on õpilaste vähesuse tõttu pearaha seisukohast hullempi. Maksavad ju erivajadustega lastele mõeldud õpikud, õppe- ja abimaterjalid ning pedagoogiline kirjandus tavaõpilaste omadest märksa rohkem.

Raamatute kogu muutub teatavasti raamatukoguks siis, kui see on vastavalt nõuetele töödeldud ja viitadega varustatud. Kahjuks esines riigi üldhariduskoolide raamatukogudes selles vallas suuri puudujääke, põhju-seks raamatukoguhoidja tegemata töö või oskamatus. Liigieraldajad olid olemas vaid 14 raamatukogus, needki paljudes valed. Mitmes koolis olid raamatud paigutatud riiulitele ainult raamatukoguhoidjale teada oleva süsteemi alusel, mis muudab õpilasele teaviku iseseisva leidmise võimatuks.

Kui otsida eelnimetatud vajakajäämistele põhjuseid, siis nendeks on ametikohtade vähesus ja erihariduse puudumine. Erihariduse oli oman-danud ainult kuus raamatukoguhoidjat! Mõlemad põhjused on tingitud õpilaste vähesusest – õpilaste arv määrab raamatukoguhoidja ametikohtade arvu ja see omakorda palga suuruse. Raamatukogude tase tervikuna oli väga madal. Ühegi raamatukogu töökorraldus ei vastanud täielikult haridusministri määrusega "Kooliraamatukogude töökorralduse alused" sätestatule. Komisjon jagas tasemed järgmiselt: I tase 1 koolil, II tase 6 koolil, tingimisi 6 koolil, III tase 12 koolil, tingimisi 1 koolil.

Esimeste ülevaatuste edust innustatuna pakuti ülevaatuse võimalust ka kutseõppeasutustele. Et ükski õigusakt ei sätesta raamatukogu olemasolu kutseõppeasutuses, osales ülevaatusel vabatahtlikkuse alusel 15 kooli. Kutseõppeasutuste raamatukogud jagunesid üldjuhul kaheks – väga hea tasemega raamatukogud (seitse kooli saavutasid I taseme), mis toetasid igati õpilaste õpinguid, ning äärmiselt kehvast seisust raamatukogud (III taseme väärilised olid viis kooli, lisaks ei vastanud üks kool ühelegi nõudmisele), millel ei ole õppeprotsessi toetamisel suurt rolli. Lisaks eespool nimetatud puudustele oli üldiseks suureks mureks õppekirjanduse või erialase kirjanduse nappus – vajalikke trükiseid ei jagu kõigile õpilastele. Pealegi ei ole paljude haruldasemate erialade jaoks üldse kirjandust. Väga sageli puudusid raamatukogus ka igasugused otsisüsteemid (elektron- või paber kandjal kataloog), mistõttu ei ole õpilastel võimalik info otsimise oskusi omandada, arendada ja kasutada.

Kõikide koolidega suhtlemisel on rõhutatud, et olemasolevas tasemes ei ole midagi püsivat. Tubli töö ja pealehakkamisega saab taset üsna kiiresti tõsta. Samamoodi on aga raamatukogu käestlaskmisel võimalik kord saavutatut kaotada.

Loodetavasti on võimalik nii kooliraamatukogude kaardistamist kui ka ülevaatusi jätkata ning korrata, et jõuda iga koolini ning hoida arengul pidevalt silma peal.

VAADATES AASTATE TAHA

Anne Rande

KORDUDES KÕIK ON KORDUMATU Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus – 70

Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse **ajalugu** ulatub 1933. aastasse ning selle võib jagada kolme perioodi:

1. **1933–1961** linnaraamatukogu lasteosakond, hiljem omaette raamatukogu linna alluvuses (asukoht Tallinna Keskraamatukogu ruumides Estonia pst. 8). Asutus on kandnud läbi aegade mitut nime:

- Tallinna Noorteraamatukogu (12. XI 1933 – 1947) – Tallinna Keskraamatukogu laste- ja noorteosakond, teenindas lapsi 3. klassist kuni keskkooli lõpetamiseni või 18. eluaastani;
- Tallinna I Lasteraamatukogu (1948–1951) Tallinna Keskraamatukogu juures;
- Tallinna Keskraajooni I Lasteraamatukogu / Tallinna Kesklinna Rajooni I Haruraamatukogu (1952–1960; alates märtsist 1960 praeguses asukohas Liivalaia (Kingissepa) 30)

2. **1961–1975** – Eesti NSV Riikliku Raamatukogu lastekirjanduse osakond

3. **Alates 1976** iseseisev raamatukogu:

- Eesti NSV Riiklik Laste- ja Noorteraamatukogu (1976 – aprill 1990);
- Eesti Lasteraamatukogu (mai 1990 – 1997);
- Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus (alates 1. jaan. 1998)

Meie asutuse varasem autoriteet toetus mahukale lugejateenindusele ja erialasele tegevusele bibliograafia, metoodika ja teadustöö vallas. Kõik see valmistas ette uut kvalitatiivset reformisammu – **Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse** sünni, mis rahvusliku lastekirjanduse esimese päris koduna rajati kui praktika ja teooria koostöö katsepõld, toimimaks juba uuel, kaasaegsel tasemel.

Eesmärgiks seati:

- lastekirjandust ja laste lugemist käsitleva info maksimaalne koondamine ühte punkti, kus see oleks hästi analüüsitav ja kättesaadav kõigile huvilistele nii kodu- kui välismaal;

- mitmekülgne vahendustegevus lastekirjanduse loojate ja lugejate vahel.

Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus on tänaseks kujunenud ühiskonna silmis läbipaistvaks ja tunnustatud keskpunktiks ning arvestatavaks institutiooniks Eesti kultuurimaastikul, mida läbivad kõik lastekirjanduse ja laste lugemisega seotud probleemid ja huvid nii üldises kui üksikasjalises tähenduses.

Juba 1999. aastast alates võib rääkida Teabekeskest kui:

- eesti lastekirjandust ja kultuuripärandit koguvast ja säilitavast arhiiv-raamatukogust,
- lastekirjandusalase info asendamatu kogujast ja vahendajast ning erialasest bibliograafiakeskusest,
- arendus- ja koolituskeskusest,
- suurprojektide ja muude ürituste korraldajast,
- lasteraamatukogust.

Meie senine töö on leidnud märkimisväärset tunnustamist. Lisaks tänukirjadele eri institutsioonidelt andis MTÜ Eesti Pere asutusele 2000. aastal Tänuteki kaua kestnud missioonitundelise töö eest eesti laste silmaringi avardamisel ja rahvusteadvuse kujundamisel läbi lastekirjanduse.

2003. aastal esitas Eesti Kirjanike Liit Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse **Astrid Lindgreni mälestusauhinna** (*The Astrid Lindgren Memorial Award*) kandidaadiks. See on maailma kõrgeim laste- ja noortekirjanduse auhind, tähtsuselt teine kirjanduspreemia maailmas. Seekord kandideeris 98 lastekirjanikku ja illustraatorit üle maailma. Lugemist propageerivaid asutusi ja isikuid oli 29, nende hulgas ka Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus. Kuigi autasu jäi seekord saamata, on suur au kuuluda nominentide hulka.

Arhiivraamatukogu

Kogud

Eesti taasiseseisvumise algusaastail sisaldas Teabekeskuse raamatuvara ligi 160 tuhat trükist, millest vaid kolmandik olid eestikeelsed. Tänapäevaks on olukord kardinaalselt muutunud – trükiste arv on tunduvalt vähenenud, lähenedes 45 tuhandele, millest emakeelseid on ligi 85%. Kui läinud sajandi 90-ndate algusaastail oli **vanaraamatu säilituskogus** vaid mõnikümmend enne 1945. aastat ilmunud lasteraamatut, siis täna sisaldab see **üle 4500 eksemplari raamatuid ja ajakirju**. Huvipakkuv võib olla fakt, et vanim eestikeelne lasteraamat pärineb aastast 1820.

Selline tulemus on saavutatud tänu töötajaskonna ühistele jõupingutustele. Järjekindlat sihipärast tööd kinnitab kasvõi fakt, et ainuüksi 1993.

aastal külastati 17 raamatuoksjonit. Ajalooliseks tähtsündmuseks peame bibliofiili ja antikvaari Tarmo Kolgi unikaalse vanaraamatu kogu ostmist, mis tõstis tunduvalt asutuse mainet, luues arvestatava baasi tegevuse alustamiseks lastekirjanduse teabekeskusena. Nimetame oma vanaraamatu-kogu hellitavalt kullafondiks ning tutvustame selle rikkalikku sisu kõikvõimalikel näitustel ja muudel üritustel. Märkatav osa lasteraamatute kordustrükkidestki on teoks saanud just tänu sellele kogule.

Kui teostub aastakümnete-vanune unistus asutuse uuest kodust, on meil tõsine plaan sinna ka **lasteraamatu muuseum** rajada, mis looks võimaluse selle hindamatu varanduse senisest märksa suurejoonelisemaks eksponeerimiseks. Muuseumi lisaväärtuseks peame suurepärasest võimalusest tulla kogu perega tutvuma eri aegade lasteraamatutega. See loob emotsionaalse sideme väikeste ja suurte vahel, kuna ühiselt veedetud aega napib üha enam.

Lisaks eestikeelsetele ning Eestis ilmunud lasteraamatutele ja -ajakirjadele kogutakse maailma lastekirjanduse klassikat ja auhinnatud teoseid originaalkeeltes; lastekirjandusalaseid teatmeteoseid, monograafiaid, ajakirju jm. materjale, mille põhjal koostatakse andmebaase ja vahendatakse teavet õpilastele, üliõpilastele, lastekirjanduse uurijatele, tõlkijatele, kirjastajatele ja teistele huvilistele.

Lastekirjanduse uurimine

Lastekirjanduse algse tähenduse taastamine ei toimu iseenesest, vaid paljude tegurite koosmõjul. Oma osa on seejuures nii lastekirjanduse ajaloo kui lapse lugemise uurimisel, nii omamaise kui tõlkelise lastekirjanduse täiskogu koondamisel ja sisulisel läbitöötamisel ning selle soovituslikul rakendamisel. Lastekirjandus on oma olemuselt mitmekülgne nähtus, mis sünnib küll kui verbaalne looming, kuid taotleb üldarendavaid tulemusi. Sellega on lastekirjandus üks mõjusamaid valdkondi kultuurisfääris.

Nii lastekirjandust kui selle süvauurimist on kirjandusmaailmas valdavalt peetud teisejärguliseks ja ebatõsiseks nähtuseks. Seda tõendab ka mitmete tuntud lastekirjanike ja nende loomingu ignoreerimine mõnes uuemas kodumaises käsitluses ja leksikonis. Teabekeskus on alati seisnud lastekirjanduse väärtustamise eest nii kirjandusringkondades kui ka ühiskonnas tervikuna.

Kui lastekirjanduse teaduslik uurimine oli veel mõni aasta tagasi meie nõrgim tööüli, mida on meile ka korduvalt ette heidetud, siis tänaseks on see probleem lahendatud. Asutuse otsene panus on alates 2000. aastast lastekirjanduse uurija rakendamine. Kolm aastat hiljem, 2003. aasta kevadel moodustati asutuse juurde lastekirjanduse uurijate töögrupp – LUT, kuhu kuulub suurem osa selle valdkonna spetsialistidest: kirjandusteadlasi, ülikoolide õppejõude, magistrante jt. lastekirjanduse uurimisest huvitatud

isikuid. LUT-i eesmärgid on eesti lastekirjanduse süvendatud uurimise taastamine, lastekirjanduse teoreetilise ja kriitilise mõtte arendamine ning lastekirjanduse akadeemilise uurimise propageerimine vastavasisulistel artiklite, loengute ja ettekannetega.

Väljaanded

Tänane Teabekeskus on oma ajaloo jooksul koostanud ja kirjastanud hulgaliselt erialaseid trükiseid. Eriti aktiivne oli see tegevus nõukogude perioodil, mil aastas kirjastati 5–10 bibliograafiat ja muud metoodilist materjali. Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest alates on peaaesjalikult finantsolude ja asutuse väikese koosseisu tõttu olukord muutunud. Kui veel perioodil 1991–1994 ilmus aastas 3–5 nimetust, siis tänaseks on see arv kahanenud 1–2-ni. Alates 1995. aastast tuleks esikohale seada lastekirjandust ja laste lugemist käsitlev **almanahh "Nukits"**, mille tiraaž on aasta-aastalt kasvanud. See on lastekirjandusega tegelevate inimeste oma väljaanne, kust saadakse erialast informatsiooni, vahetatakse töökogemusi, teavitatakse Eestis ja mujal toimunust, retsenseeritakse uudisteoseid, käsitletakse lastekirjanduse ajalugu. Erilise tähelepanu all on lasteraamatukogude töö.

Äsja alustas ilmumist **"Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse toimetised"**, mille esimene vihik sisaldab artikleid LUTi liikmetelt.

Lisaks koostatakse retrospektiivseid ja uudiskirjanduse nimestikke; ülevaateid ja uurimistulemusi.

Arendus- ja koolituskeskus

Asutuse küllalt pika ajaloo vältel on tegeldud erialase arendus- ja täienduskoolitusega juba aastakümneid. Omal ajal oli selleks põhiliselt Eesti NSV rahva- ja ka kooliraamatukogude metoodiline juhendamine.

Koos vana ajaga sai otsa ka meie nõukogude-aegne metoodilise juhendaja roll.

Uus töökorraldus raamatukogudes, mis sai alguse Eesti taasiseseisvumisega, on loonud vabariigi lasteraamatukogudega uue koostöösuhte. On ju lasteteenindus osa kogu raamatukoguteenindusest ning kuidas seda kohapeal korraldatakse, otsustab raamatukogu ise vastavalt seadusandlusele. Teabekeskuse pädevuse piires toetame ja abistame kõiki soovijaid. Ja seda kasutavad lapsed teenindavad raamatukogud üsna usinalt. Värskendavalt ja innustavalt mõjuvad igakevadised ühised aastanõupidamised. Tihedalt seovad meid mitmesugused projektid ja üritused.

Peamine, mis meie kui lastekirjanduse keskuse huviorbiiti täna kuulub, on **laste kui olulisima lugejagrupi võimalikult hästi korraldatud teenindamine**. Põhiline eeldus selleks on riigi ja kohalikul tasandil otsustajate

(omavalitsus, raamatukogu juhtkond) tõsine suhtumine lastesse, sest just laste lugemisest sõltub ühiskonna kultuuripotentsiaal ja trükisõna tulevik. Mida rohkem lapsi leiab tee raamatukogusse, seda elujõulisem see paik on, sest lugevatest lastest kasvavad lugevad täiskasvanud. Kui lastega tegelevad professionaalsed ja sõbralikud töötajad, laste kasutuses on rikkalik teavikute kogu, tänapäevased ruumid ja tehnilised vahendid – siis peakski olema tagatud põhiline, mis teeb raamatukogust just sellise koha, kuhu on soov ikka ja jälle tagasi tulla.

Ulatuslik **lastekirjandusalane arendus- ja koolitustegevus** algas viis aastat tagasi, mil asutusest oli kujunenud jõudsalt kasvava unikaalse lastekirjanduse fondiga keskus. Tänapäevaks on see töö laienenud ülevabariigiliseks ning omandanud mõõtmel, millest mõni aasta tagasi ei osatud unistadagi. 60-70 esinemist aastas räägivad iseenda eest. Heameel on tõdeda, et uurija tööerakendamise saame huvilistele pakkuda ka lastekirjandusalaseid tõsiteaduslikke ettekandeid.

Traditsioonilistele töövormidele (konverentsid, seminarid jms) on lisandunud **väljasõidu-õppepäevad** linnadesse ja maakondadesse. Alguse sai selline koolitusprojekt juba viis aastat tagasi. Külastame aastas kogu kollektiiviga kahe piirkonna raamatukogusid, et näha-kuulda, mis kohtadel toimub. Ühtlasi korraldame huvilistele seminari keskraamatukogus. Tegelikult on selline koolitustöö kahepoolne protsess, mille käigus ühte aega jagatakse ja kogutakse töötarkust. Seniste sõitude põhjal on valminud ka kokkuvõtte meie tähelepanekutest, mille eesmärk on laste raamatukoguteenindust Eestis veelgi parandada.

Praktikabaas

Aastaid olime praktikabaasiks Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna üliõpilastele, kes kasutasid seda võimalust väga aktiivselt. Viimastel aastatel oleme eriti populaarsed olnud tudengitest noormeeste hulgas, kes väidavad, et töö meie asutuses pakub neile suurt huvi. Tänapäevaks on aga kujunenud teatud mõttes kummaline olukord, kuna meie jaoks küsitavatel asjaoludel ei soovi osakond enam tudengeid Teabekeskusesse praktikale saata, põhjendades seda tudengite kasinate teadmistega lastekirjanduse alal. Ei vaidle vastu, nii tööpoolest ongi. Samal ajal on see kurb põhjendus, sest noor spetsialist, kes läheb tööle näiteks rahvaraamatukogusse, jääks seal arvatavasti kohe häta, kui ta just ise suur kirjanduse sõber pole. Arvan, et minimaalset kirjanduse õpetamist võiks osakond tulevikus siiski kaaluda.

Koostöö Viljandi Kultuuriakadeemia tudengitega on seni piirdunud kord aastas Teabekeskust tutvustava loengu kuulamisega kohapeal. Lastekirjandusest on selle kooli tudengid informeeritud, sest seni sisaldab nende õppekava ka vastavaid loenguid.

Lugejauuringud ja küsitlused

Viimastel aastatel oleme läbi viinud mitmeid põnevaid uuringuid ja küsitlusi. Näiteks küsisime 2000. aastal 24 lastekirjanduse asjatundja käest nende arvamust läinud sajandi saja parema algupärase lasteraamatu kohta. Populaarsemad lasteraamatud on vastanute arvates O. Lutsu "Kevade", A. Perviku "Kunksmoor" ja E. Raua "Naksitrallid".

2001. aastal viidi läbi kolm küsitlust:

20. sajandi lastekirjanduse jäädvustamiseks viisime läbi küsitluse "Lapsepõlve lemmikraamat", kus oma eelistustest andis teada üle 2500 erinevas vanuses vastaja. Vastajate seas oli ka mitusada kinnipidamis-asutustes viibinud vangi. Kokkuvõttes tõusid esikohale A. Lindgreni "Bullerby lapsed" ja "Pipi Pikksukk" ning O. Lutsu "Kevade".

Küsitluses "Lastekirjanduse leidumusest põhikoolide raamatukogudes" osales 78 kooliraamatukogu vabariigi eri paigust. Suurimaks takistuseks uue kirjanduse muretsemisel pidasid kooliraamatukoguhoidjad rahanappust.

Küsitlusele "Uudiskirjanduse kättesaadavusest 7.-9. klasside õpilastele" vastas üle 400 õpilase, kes väitsid, et uudiskirjanduse hankimine raamatukogudest on raske, kuna tihti seda seal lihtsalt pole.

2003. aasta esimesel poolaastal uurisime noorte lugejate rahulolu meie asutuse tööga ning tahtsime teada, milline võiks välja näha hea raamatukogu ja selle töötajad. Lapsed arvasid nii:

Hea raamatukogu tunnused on:

- Ilus
- Hea väljanägemine
- Moodne
- Avar
- Pehme diivan
- Pehmed toolid
- Suur raamatute ja ajalehtede-ajakirjade valik
- Suur eksemplaarsus kooli kohustuslikku kirjavara
- Koolitööde tegemise võimalus
- Sõpradega kokkusaamise koht
- Igavuse peletamise koht
- Iseendaga olemise koht
- Palju internetiühendusega arvuteid
- Arvutid peavad olema kiired
- Arvutil peab olema peal erilisi lisavigureid

- Arvuti kasutamisel ei tohi olla pikka järjekorda
- Raamatukogu kasutamise võimalusi võiks
- Reklaamida rohkem (elektronkataloog, kodulehekülj jms)
- Rohkem noori lugejaid huvitavaid näitusi
(noorteraamatutest, muusikast, loodusest jne)

Hea raamatukoguhoidja on:

- Abivalmis
- Sõbralik
- Lahke
- Tunneb raamatuid, oskab need üles leida ja soovitada
- Noortepärane ja cool
- Normaalne
- Ilusa käekirjaga
- Ilus
- Peab olema keskmiselt vana
- Ei tohi kurjustada
- Peab olema range, muidu läheb kord käest
- Raamatukoguhoidjal ei pea olema erilisi omadusi

Suurprojektid ja üritused

Kõige jõulisem ja nähtavam osa meie tööst on kahtlemata suurprojektid, mille haare nii laiuti kui sügavuti tõmbab kaasa loendamatu hulgal lapsi ja ka täiskasvanuid. Kõik need on saanud algtõuke kas mõnest lastekirjanduse tähtpäevast või toimunud muul kindlal ajendil. Nende käivitamine ja teostamine on väga nõudlik ja loominguiline osa meie tööst. Ainuüksi viimaste aastate kroonika sisaldab mitmeid õnnestunud algatusi, mis on teatud-tuntud kõigis lapsi teenindavates raamatukogudes ja laiemaltki veel. Viimase kümne aasta jooksul on pandud alus mitmetele suurprojektidele ja üritustele. Neid kavandades oleme lähtunud põhimõtetest, mis lähendavad eri sihtgrupe lastekirjandusele, lugemisele ning lastekultuurile üldse, samal ajal toetades ja edendades lastekirjanduse kui lastekultuuri ühe mõjusama ilmingu arengut ja levi.

Nii loodi 1992. aastal pretsedent eesti lastekultuurimaastikul, kui asutus teostas oma ammuse *idée fixe'i* – asutati eesti kaasaegse lastekirjanduse lugejaahind nii kirjanikule kui kunstnikule. Üle kahe aasta toimuv lastekultuuri suurüritus sai nimeks **“Nukitsa konkurss”**. Konkursi idee sündis vajadusest juhtida enam tähelepanu eesti lastekirjandusele. Meie eesmärk oli selgitada edaspidi regulaarselt välja, mis on viimase kahe aasta jooksul ilmunud eesti algupärase uudiskirjanduse paremik laste hinnangus,

ning teha see üldsusele teatavaks. Loomulikult on meie jaoks seejuures tähtsaim kogutud informatsiooni sisuline analüüs. Laureaadid saavad auhinnaks pronksist Nukitsa, istuva ja raamatut lugeva poisi kuju. Tänu Kultuurkapitali rahalisele toetusele autasustatakse kolme parimat kirjanikku ja kunstnikku ka rahalise preemiaga. VI konkursist alates võivad laste kõrval hääletada ka täiskasvanud. Meie soov on, et võimalikult palju täiskasvanuid, eeskätt lastevanemad ja õpetajad, loeksid vähemalt omamaist lastekirjandustki, et seeläbi olla lastele lähemal.

1999. aastal patenteerisime sõna "Nukits", välistades sellega kõigil teistel kõnealuse nimetuse kasutamist.

Eesti lastekirjanduse edendamiseks anti 5. mail 2001 esmakordselt välja **Muhvi auhind** parimale lastekirjanduse ja laste lugemise valgustajale ajakirjanduses kahe viimase aasta jooksul. Lisaks rahalisele preemiale saab võitja kingituseks laste poolt meisterdatud Muhvi.

Põhjamaade eeskujul alustasime 1994. aasta 20. oktoobril iga-aastase **ettelugemispäeva** läbiviimist. Selle projekti siht on sümbolne - pakkuda vähemalt kord aastas võimalust lugeda oma lemmikraamatutest tekste ette koolis, kodus, haiglas jm. Ja seda teevad kõik - nii suured kui väikesed. Projekti üks eesmärke on lähendada meie kiires argielus pereliikmeid ja muid seltskondi üksteisele läbi lastekirjanduse. Küllap on täiskasvanutel mitmeid meeldivaid lugemiselamusi oma lapsepõlvest ja noorusajast. Ettelugemispäeval võiks leida just sealt lugemisainet, mis seob põlvkondi ja avab lähedaste inimeste salakambreid.

Alates 1994. aastast oleme läbi viinud **lastekirjanduspäeva**, mis on pühendatud kas tuntud lastekirjaniku või väärtraamatu sünnipäevale. Näiteks on toimunud Anderseni päev, Pinocchio päev, Muumipäev, Pipi päev, Edgar Valteri päev jm. Nende päevade raames on seni peetud kolm ülevabariigilist õpilaste teaduskonverentsi, mitmeid mälumängu finaale, loomekursse jm. 2005. aasta kevadel toimub neljas õpilaskonverents ja see on pühendatud H.Ch. Anderseni juubelile.

Eraldi tahaks peatuda koostööprojektil "**Lugemine lubatud**", mis kestis kaks aastat. Algas selle Teabekeskus seoses "sügistormiga" Rahvusraamatukogu ja laste lugemise ümber. Projekti osapoolteks olid veel Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Eesti Õpilasmavalitsuste Liit ning ajakiri "Hea Laps". Projekt nägi ette mitmel tasandil meetmeid laste lugemisvõimaluste parandamiseks. Lõpetamisel leiti ühiselt, et ühisettevõtmine õigustas end igati: üldsus ja meedia on hakanud laste lugemisele ja lastekirjandusele rohkem tähelepanu pöörama, ärksate pedagoogide targal tegutsemisel on nii mõneski koolis lahenduse leidnud nn. kohustusliku kirjanduse probleem. Väga oluliseks peeti, et projekti toel oli ka väikesel kooli- või külaraamatukogul kergem kohaliku omavalitsuse tähelepanu ja toetust saavutada.

1999. aasta detsembri esimesel pühapäeval alustasime Teabekeskuses **eesti lastekirjanduse päeva** traditsiooni. Sel päeval on erilise tähelepanu all meie lastekirjanduse loojad – kirjanikud, kunstnikud, aga ka kirjastajad, toimetajad, koostajad, uurijad jt.

Sama aasta 6. aprillil sündis veel üks traditsioon. Nimelt toimus esimene **lastekirjanduse ümarlaud**. Igal aastal sel päeval kogunevad lastekirjanduse ja laste lugemise asjatundjad ja hoolekandjad mõttevahetuseks päevakohaste probleemide üle. Iga ümarlaud on jätnud endast asjaliku jälje läkituse näol, juhtimaks laia avalikkuse tähelepanu lastekirjandusele kui märkimisväärsele osale rahvuskultuurist.

Omamoodi sündmusteks on kujunenud suured **raamatu- ja kunstinäitused**, millest mitmedki on alustanud meie juurest teekonda rändnäitustena. Nii läks 2000. a aprillis teele plakatinäitus “100 aastat eesti lasteajakirjandust”, seejärel raamatukogude koostööna valminud suur ühishäitus “Laps ja raamatukogu sajandivahetusel”, järgnesid stendinäitused “Igapäevaisa” ja “Müüa keha, müüa hing”. Traditsiooniks on kujunenud teiste maade lastekirjandust tutvustavad näitused koostöös välisriikide saatkondadega.

Teabekeskuse poolt algatatud **loomekonkursid** on alati kulgenud suure eduga. Neid on korraldatud läbi aastate kümneid. Selliste konkurside mõte on anda laiemale üldsusele teada, kui loovad ja andekad on meie lapsed.

Mõned näited:

- 1999. a esseekonkursil “Raamat infoühiskonnas, milleks?”(1999), osales 59 õpilast üle Eesti. Esseede põhjal valmis kogumik, mida rahastas Eesti Raamatu Aasta peakomitee.
- Pokukonkursile koostöös Pokumaa Sihtasutusega (2000) esitati 488 tööd.
- Muhvi-meisterdamise konkurss tõi kokku 110 tööd.
- 2002. aastal alustasime koostöös Rootsi Suursaatkonna ning Rootsi Instituudiga nn. eneseabi projektide sarja, mille raames korraldati noormeestele-gümnasistidele üle-eestiline esseekonkurss ning kohvikuvormis eksklusiivseminar . Esimene suurüritus, mis kandis nime “Igapäevaisa”, tõi kokku sadakond noormeest Eesti eri paigust.
- Sari jätkus 2003. aastal põhikooli lõpuklasside õpilastele ja gümnasistidele, mil esseekonkursile “Tüdrukud ja poisid müügiks” järgnes eksklusiivseminar “Müüa keha, müüa hing”, kus räägiti alaealiste prostitutsioonist. 2004. aasta teemaks on murdealiste tüdrukute probleemid teemal “Inetuid pardipoegi pole olemas”.

Traditsiooniks on kujunenud osavõtt iga-aastasest messist **“Laps ja pere”** ning **Balti Raamatumessist**.

Koostöö kirjastustega on viimastel aastatel olnud eriti viljakas. Tänu Teabekeskuse soovitudele, kes seisab hea selle eest, et kirjastused annaksid välja häid lasteraamatuid, on ilmunud mitmed vajalikud kordustrükid.

Uute ettevõtmiste reas on tulemuslikud olnud **käsitöökirjakonkursid**:

Miku-Manni oma raamatu projekti raames kingiti igale 2000. aasta 1. septembril kooliteed alustanud lapsele konkursi võiduraamat H. Käo **“Kusagil mujal”**, mis oli Eesti Raamatu Aasta üks suurprojekte ning mida ka rahastati sealtpoolt.

2000. aasta sügisel anti auhinnad Teabekeskuse ja kirjastuse **“Tänapäev”** korraldatud algupärase noorsoojutu konkursi võitjatele. 32 käsitöökirja hulgast valiti välja võidutöö –Aidi Valliku noorsoojutustus **“Kuidas elad, Ann?”**. Täna on raamatut välja antud 5000 eksemplari ning see on tõlgitud ka läti ja soome keelde. 2003. aastal pälvis raamat Läti Lastekirjanduse Keskuse poolt korraldatud lasteraamatukonkursil oma vanusegrupis esikoha.

2002. aastal ilmus kolm noorsooromaani, koos kirjastusega **“Tänapäev”** läbiviidud konkursi võidutööd. Täna on eespool nimetatud noorsooramatud juba kooli kohustusliku kirjavara nimekirjades.

Koostöös kirjastusega **“Avita”** ilmus 2002. a **“Eesti lastekirjanike fotomapp”**, mis sisaldab 43 kirjaniku fotosid. Selle juurde kuulub autoreid tutvustav vihik kirjanike elulooandmete ning nende loomingu loeteluga. Mapis on esindatud tänapäeva tunnustatud lastekirjanikud, lastekirjanduse klassikud ja mõned nooremad autorid. Valiku tegemisel peeti silmas eelkõige põhikooli programmides olevaid autoreid ning laste tegelikke lugemiseelistusi, nõu küsiti ka õpetajatelt-praktikutelt.

Lasteraamatukogu

Olles sündinud Eesti esimese laste- ja noorteraamatukoguna 70 aastat tagasi, oleme jätkanud seda tegevust tänaseni, kuigi enamiku riikide vastavates keskustes ei tegelda laste lugejateenindusega. Oleme seisukohal, et nii teooria kui praktika on meie töö võrdväärsete osad, mis tähendab eelkõige seda, et tegeldes lastekirjanduse kui teadusalaga ei tohi me seejuures unustada selle põhitarbijat – last, tema otsest sidet raamatu, lugemise ning loetust arusaamisega.

Praegu loeb raamatukogus 2500 last. Meie tagasihoidlikke ruume arvestades on see arv küllalt suur. Ootame huviga, kas ja kuidas laheneb

meie ruumiprobleem. Lootust olukorra parandamiseks on Kultuuri-
ministeerium andnud.

Ja lõpetuseks. Meie moto on olnud: TEE SEDA, MILLESSE SA USUD
JA USU SELLESSE, MIDA SA TEED! See lihtne tõde on saatnud meid läbi
kõigi tööaastate ning aidanud toime tulla ka raskematel aegadel.

Nii oleme elanud seni. Ees ootavad uued võimalused ja väljakutsed.

KOOLITUSE TOIMKONNA VIISTEIST TEGEVUSAASTAT

Viieteistkümnenda tegevusaasta möödumine Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu vanima toimkonna ajaloos tingib läbikäidust ülevaate andmise. Selle koostamine tundus esmapilgul võrdlemisi lihtne, kuid kuna toimkond ja toimkonna liikmed on olnud seotud paljude erinevate institutsioonide ning ettevõtmistega, siis oli väga keeruline välja selgitada, kus üks või teine idee tekkis või kui palju toimkond seda edasi arendas. Seetõttu võeti käsitluse aluseks tegevused, millega on tegeldud pikemaajalisemalt või mis on etendanud olulist osa eriala arengus ja viinud kindlate tulemiteni.

Toimkonna varasemate aastate tegevuse kohta on allikmaterjali võrdlemisi lünklikult. Mõningase ülevaate annab ühingu koduleheküljel leiduv toimkonna kroonika ja muu informatsioon. Aivi Sepa toimkonna juhtimise ajast (1998–2002) on olemas kroonikalaadsed täpsed materjalid nii paber- kui elektrooniliselt. Oluliselt lisasid teavet 27. novembril 2003 Grand Hotel Viljandi konverentsikeskuses toimunud toimkonna 15. tegevusaasta tähistamisel peetud ettekanded ja sõnavõttud. Ettekanded püüdsid anda läbilõike tehtust: Maie Gross käsitles toimkonna algusaega, Krista Talvi täienduskoolitust, Evi Rannap kutse-eeetika probleeme, Malle Ermel kutsestandardini jõudmist, Aivi Sepp viimaseid tegevusaastaid.

Toimkonna eelkäijaks oli 1976. aastal tööd alustanud Riikliku Ametkondadevahelise Raamatukogukomisjoni juurde moodustatud kvalifikatsioonitõstmise probleemgrupp, millesse kuulusid peamiselt suurte raamatukogude direktorid. Põhiliselt tegeldi raamatukogutöötajate hariduse ja täienduskoolituse küsimustega. Regulaarseid koosviibimisi korraldati eri raamatukogudes.

1988. aasta novembrikuus moodustati taasasutatud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juures kaadritoimkond, 1990. aastal muudeti see IFLA eeskujul hariduse ja täienduskoolituse toimkonnaks. 1995. aastast alates kannab toimkond koolituse toimkonna nimetust. Koolituse toimkonda on juhtinud Maie Gross (1988–1992), Evi Rannap (1993–1997), Aivi Sepp (1998–2002) ning Ilmar Vaaro (2003–).

Aastate jooksul on toimkonna liikmeteks olnud: Malle Ermel, Maie Gross, Mare Horma, Anu Iho, Niina Kajak, Maie Karindi, Anne Kalvik, Kai Kalvik, Anu Kehman, Jaanus Kõuts, Aira Lepik, Mati Muru, Aili Norberg, Reet Olevsoo, Laine Peep, Dora Pitkäaho, Evi Rannap, Veronika Rogalevitš, Silvi Roomets, Monika Ränd, Silvi Saul, Aivi Sepp, Krista Talvi, Milvi

Tedremaa, Anne Uukkivi, Ilmar Vaaro, Sirje Virkus. Toimkonna auliikme staatuses on emeritprofessor Evi Rannap.

Toimkonna tegevusvaldkondadeks on olnud raamatukogutöötajate haridustaseme tõstmine, kutsehuvide kaitsmine ja raamatukogutöö õiglane väärtustamine.

1980ndate ühiskondlike muudatuste tõttu kerkisid raamatukogude ette uued nõuded ning töötajate haridus ja täiendõpe said uue sisu. Raamatukoguhoidjad vajasisid uusi teadmisi väliseesti kirjandusest, eesti ajaloost, kirikuloost, psühholoogiast, etiketist jm. Toimikond püüdis avanenud tegutsemisvõimalusi ära kasutada ning 1990ndate alguses oligi tähelepanuväärsemaks ettevõtmiseks pikkade **koolituskursuste** "Lugejateenindus ja raamatukoguhoidja", "Lugejateenindus ja kutse-eetika" korraldamine Tallinnas ning Tartus.

Tutvustamaks eesti ajalugu ja kirjandust, korraldati seminare vene rahvusest raamatukoguhoidjatele. Varasemast suuremat tähelepanu pöörati nii algajate kui staažikate kooliraamatukoguhoidjate koolitamisele, mida tehti koostöös Pedagoogikaraamatukoguga. Algaastatel tehti seminaride ja koolituste osas tihedat koostööd Eesti Rahvakultuuri Arenduskeskusega.

Koolitustoimkonna liikmed on püüdnud jõudu ja võimalust mööda korraldada seminare Eesti eri paikades. Näiteks viis Aivi Sepp 2000. aasta mais läbi maakondliku seminari Valga Keskraamatukogus. 2003. aasta septembris toimus väljasõit Ida-Virumaale, mille olulisemaks osaks oli ühisseminar Sillamäe Keskraamatukoguga. Seal esines põhiettekandega "Raamatukoguhoidja muutuv keskkonnas" Aira Lepik.

Mitmel korral on toimikond korraldanud küsitluse Eesti suuremates teadus- ja erialaraamatukogudes, selgitamaks välja neid töötajaid, kes oleksid valmis esinema lektoritena rahvaraamatukogude seminaridel. Eriteemalisi loenguid pakkusid välja Eesti Rahvusraamatukogu, TPÜ Akadeemiline Raamatukogu, TÜ Raamatukogu, TTÜ Raamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Meditsiiniraamatukogu ja Lastekirjanduse Teabekeskus. Lektorite ja loenguteemade nimekiri saadeti keskraamatukogudele ning avaldati ajakirjas Raamatukogu.

Toimikond osales 1989. aasta 17. märtsil ilmunud Tallinna Pedagoogilise Instituudi ajalehe raamatukogunduse erinumbri tegemisel. Infot raamatukoguhoidjate täienduskoolituse võimalustest on avaldatud ajakirjas Raamatukogu. Interneti võimaluste laienemisel asuti infot selle kanali kaudu levitama.

Välissuhtluses on korraldatud raamatukogudega tutvumisreise Karjalasse, Moldovasse, Leetu ja Udmurtiasse. Toimkonna algaastail suheldi aktiivselt soome kolleegidega, kes käisid meil uusi teadmisi õpetamas, aga ka üldist elu edendamas. Soome lektorid koolitasid meie suuremate raamatukogude

tipp- ja keskastme juhte. 1990. aasta aprilli algul käis toimkonna kutsel meie raamatukoguhoidjatega ja õppejõududega kohtumas ning loengud pidamas Markku Komulainen Soome Ärijuhtide ja Kaubanduskoolist.

Vastukülaskäigul osalesid Maie Gross ja Ülle-Marike Papp Tampere Linnaraamatukogu poolt korraldatud eesmärgiseminaril "Kuhu lähed, raamatukogu?". Seminaril tutvustasid noored raamatukogutöötajad Inkeri Heikkilä ja Aulikki Holma oma raamatut "Teadmised ja elu", kus anti ülevaade Soome raamatukogude osast teadmiste hankimisel. Raamat valmis mitmete inimestega tehtud intervjuude põhjal. Peatükis "Ühiskonna areng ja raamatukogu" töid autorid tulevikuühiskonna kaks lihtsustatud mudelit - majanduslikult arenenud A-ühiskond ja vaimselt arenenud B-ühiskond. Koju jõudes tundis Maie Gross vajadust raamatut tõlkida. Raamat ilmus lühendatuna sarja "Uut välismaa raamatukogudes" üheksandas numbris. Tampere eestlastele peavarju pakkunud Pirjo Hakunil tekkis suur Eesti-huvi, ta õppis ära eesti keele ning on mitu korda praktiseerinud Tartu Linnaraamatukogus ja Eesti Rahvusraamatukogus. 1991. aastal töid Pirjo Hakuni ja tema kolleeg Maija-Liisa Jääskeläinen laevaga *Georg Ots* arvuti Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogunduse osakonnale. Osakonna esimene välismaine arvuti oli lahtivõetuna pakitud toojate suurtesse kottidesse. Järgmisel päeval toimus soomekeelne arvutiõpe.

Edasises välistegevuses said oluliseks suhted "vanema venna" IFLAga. IFLA hariduse- ja täienduskoolituse sektsiooni alalise komitee liige oli aastatel 1991-1995 Evi Rannap ning aastatel 1995-1999 Aira Lepik; aastatel 1997-1999 oli Aira Lepik nimetatud komitee sekretär. IFLA hariduse ja koolituse sektsiooni alalise komitee liige aastatel 2001-2005 on Aira Lepik. Toimkonna liikmed on regulaarselt osa võtnud IFLA aastakongressidest ja andnud teavet kongressil toimunust. Ka teistel huvitavatel ja olulistel välisüritustel viibinud on jaganud infot toimkonna koosolekutel.

Toimunud on mitmeid **ettekandekoosolekuid**. Olulisematena võiks välja tuua 19. veebruaril 1997 toimunud koosoleku "Rahvaraamatukogude arenguprojekt (PLDP) ja Euroopa Liit" ning 26. veebruaril 1998 Helene Johani 95. ja Hans Jürmani 75. sünnipäeva puhul peetud ettekandekoosoleku. 15. novembril 2000 toimus Viljandi Kultuurikolledžis VKK, TPÜ, KM Koolituse Nõukogu ja ERÜ koolituse toimkonna korraldusel mõttevahetus "Raamatukoguhoidja - 21. sajandi elukutse". Mõttevahetus kujunes väga aktiivseks, eriti nende teemade osas, mis puudutasid personalitööd ning raamatukogutöötaja rolle ja täienduskoolitust.

Esimeseks olulisemaks lahenduse saanud probleemiks oli Viljandi Kultuurikooli **tasemeõppega** seonduv. Lühikesest õppeajast tingituna esines probleeme sealsete lõpetajate tööl toimetulekuga. Kool tuli välja omapoolse ettepanekuga muuta õppeaja pikkust ja kooli nime. Toimikond

pöördus Hariduskomitee poole taotlusega muuta Viljandi Kultuurikool kolme õppeaastaga kolledžiks. ERÜ esinaine Evi Rannap ja toimkonna liikmed käisid Hariduskomitee esimehe asetäitja juures taotlust põhjendamas. Esialgu ei leidnud ettepanek Hariduskomitee-poolset toetust. 1989. aasta märtsis tehti ERÜ-poolne toetuskiri. Lõpuks, tänu mitmetele institutsioonidele (Kultuuriministeerium, Tallina Pedagoogiline Instituut jt) saavutati soovitud tulemus. Esimesed rakenduskõrgkooli lõpetajad said diplomi 1992. aasta detsembris.

Edaspidi on tasemeõppe küsimused päevakorras olnud, kuid enam mitte nii jõuliselt. Silma on peal hoitud erialakõrgkoolide õppekavalistel arengutel. Arutatud on koostöövorme ja -võimalusi Tallinna Pedagoogikaülikooli ning Viljandi Kultuurikolledži vahel. 1997. aastal peeti seminar raamatukogundus- ja infoteaduslikust haridusest ning koolitusest Euroopas.

1998. aasta seminaril tutvustati raamatukogutöötajate poolt TPÜ infoteaduste osakonna ja Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse kateedri õppekavadele antud hinnanguid. 8. aprillil 2002 toimus ERÜ juhatuse, rahvaraamatukogude esindajate ja toimkonna liikmete ühiskoosolek, kus tutvustati uusi arenguid erialases hariduses. Enamik koolitustoimkonna liikmeid oli seotud taseme-, kutse- või täiendkoolituse eri vormide läbiviimisega.

Kutse-eetika probleemid olid päevakorral juba enne toimkonna tekkimist. Kuni 1990ndate aastateni oli tähelepanu pööratud eetika normatiivsetele külgedele. 1990ndate alguses jõuti arusaamisele, et eetikakoodeksini jõudmiseks on vaja esile tõsta väärtushinnangulist poolt. See väärtustaks ka meie tööd ja selle kaudu kasvataksime ühiskonna teadlikkust raamatukogu ning infotöö suhtes. Nii iseendale kui ühiskonnale oli vaja näidata, missugustele väärtustele tugineb meie kutse.

Kutse-eetika probleemidega tegeles arvukalt väikseid töörühmi. Eestindati mitme riigi raamatukoguhoidjate ametikäitumise koodekseid ning tutvustati neid ERÜ aastakoosolekul, seminaridel, kursustel. Tutvuti teiste kutsealade eetikakoodeksitega. Paar töögruppi püüdsid koodeksi sõnastamiseni jõuda, kuid leiti, et ebaeetilises ühiskonnas on võimatu eetilisi nõudmisi esitada ning konflikti puhul ei saa seda nagunii eetiliselt lahendada.

Kulminatsiooniks sai 28.-29. oktoobril 1999 toimkonna ja Concordia Rahvusvahelise Ülikooliga koostöös toimunud seminar "Raamatukogu- ja infotöötaja kutse-eetika". Oluline oli teoretikute kaasamine seminari töösse. Seminari peamiseks tulemuseks oli see, et jõuti ühele meelele eetikakoodeksi koostamise vajalikkuses. Ettekanded paljundati, koguti kaante vahele ning saadeti kõigile teadus- ja rahvaraamatukogudele, meie eriala õpetavatele kõrgkoolidele ning valikuliselt kooliraamatukogudele.

Eetikakoodeksi väljatöötamisega hakkas tegelema kutse-eetika töörühm. Töörühma tööle hakkamisel jõuti seisukohale, et eetikakoodeks peab olema nagu põhiseadus, st peab andma üldised väärtushinnangud ja seisukohad. Iga raamatukogu või infotalitus võib endale kehtestada mistahes hulgal käitumisreegleid, normatiivne pool tuleneks koodeksist.

Eetikakoodeksini jõuti 2001. aastal: ERÜ juhatus kinnitas 14. veebruari 2001 koosolekul Eesti raamatukoguhoidja ja infotöötaja kutse-eetika koodeksi ning see avaldati "ERÜ aastaraamatus" (2000 : 12, lk 152).

Kõige suuremat tähelepanu on koodeksis pööratud sellele, missuguste eetika põhimõtetele peaks vastama inimese professionaalne mina. Professionaalsest minast tulenevad lojaalsuse probleemid (kliendid, tööandjad, professioon). Lahtiseks jäi siiski see, mida konkreetselt teha ebaeetilise käitumise või probleemide ilmnemise puhul ning kuidas neid lahendada.

1992. aastal kavandas ERÜ juhatus mitmeid arenguprogramme. Toimkond sai ülesandeks tegelda raamatukogutöötajate täienduskoolituse ja raamatukoguhoidjate kutsenõuete programmidega. Toimkonna juurde moodustati vastavad töörühmad Krista Talvi ja Evi Rannapi juhtimisel.

1993. aastal hakkas toimkond uurima **täienduskoolituse** vajadusi. Raamatukogude direktorite poole pöörduiti palvega välja selgitada raamatukoguhoidjate soovid täienduskoolituse osas.

1996. aasta ERÜ aastakoosolekul korraldas koolituse toimkond küsitluse eesmärgiga välja selgitada, millise temaatikaga koolitust vajatakse kõige enam. Küsitlusele vastas 302 raamatukoguhoidjat. 70% vastanuist soovis täienduskoolitust, mis on seotud infotehnoloogia rakendamisega raamatukogudes. Tulemused avaldati ajakirjas Raamatukogu, neid tutvustati seminaridel ja nõupidamistel nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt.

27.-29. augustini 1997 Kopenhaagenis toimunud III ülemaailmsel täienduskoolituse konverentsil pidas Krista Talvi 1996. a küsitluse alusel ettekande "*Librarians Continuing Education in Libraries of Estonia*". Lisaks Krista Talvile esinesid sellel rahvusvahelisel foorumil veel kolm koolituse toimkonna liiget: Aira Lepik, Aili Norberg ja Sirje Virkus.

1999. aastal viis koolituse toimkond ERÜ aastakoosolekul läbi uue ankeetküsitluse. 218 vastaja seas olid seekord ka kooliraamatukoguhoidjad. Sellegi küsitluse tulemusi tutvustati toimkonna koosolekutel, mitmetel seminaridel, nõupidamistel, aga ka ühingu aastaraamatus. Koolituskeskused võtsid koolituste planeerimisel arvesse küsitlustulemusi. 1999. aasta küsitluste tulemustest kokkuvõtte ja võrdluse 1996. aastaga esitas Krista Talvi Balti raamatukoguhoidjate VI kongressil Vilniuses 2000. aastal.

2002. aastal väitles toimkonna liige Anne Uukkivi end infoteaduse magistriks tööga, mis käsitles Eesti raamatukogu- ja infotöötajate

täienduskoolituse vajadust. Arusaadavalt on ta oma magistritöö tulemusi tutvustanud toimkonna liikmetele.

1996. aastal tutvustati TPÜ **kaugkoolituse** pilootprojekti kooliraamatu-koguhoidjatele. Kaugkoolituse teema oli paljude järgnevate toimkonna koosolekute päevakorras. Märtsis 1998 tutvustas toimkonna liige Sirje Virkus kaasaja kaugkoolituse võimalusi Tallinna Pedagoogikaülikooli teabepäeval.

Koolituse toimkond pidas vajalikuks moodustada toimkonna juurde kaugkoolituse töörühm, mille juhiks valiti Sirje Virkus. Tegevuse eesmärgiks seati raamatukogu, raamatukoguhoidja ja infotöötaja rolli teadvustamine uues õpikeskkonnas, kaugkoolitust ja avatud õpet toetavate raamatukoguteenuste arendamine, rahvusliku ja rahvusvahelise koostöö arendamine ning uurimistegevuse koordineerimine kõnealuses valdkonnas. 2000. aasta detsembris koostati ka tegevuskava, kuid kahjuks ei saanud töörühm hoogu sisse, kuna Sirje Virkus siirdus välismaale doktoriõppesse. 2003. a otsustas ERÜ juhatus toimkonna ettepanekul töörühma tegevuse peatada. Siiski on katsetused selles valdkonnas andnud tulemiks võimaluse erialasele magistriõppele Tallinna Pedagoogikaülikooli IVA õpikeskkonnas.

1993. aasta märtsis moodustati Kultuuri- ja Haridusministeeriumi juurde nõuandva organina Raamatukoguhoidjate Koolituse Nõukogu. Nõukogu peamiseks ülesandeks oli taseme- ja tööalase koolituse küsimuste koordineerimine õppeasutuste ja raamatukogude vahel. Üheks ülesandeks oli **raamatukoguhoidjate kutseeksami** sooritamiseks vajaliku õppetöö sisu ja mahu kindlaksmääramine.

Nõukogu ja toimkond hakkasid välja töötama kutseeksami kursuste programmi ja läbiviimise korda. ERÜ juurde moodustati töörühm eesotsas Marje Aasmetsaga kutseeksami programmi väljatöötamiseks. Raamatukoguhoidjale esitatavad kutsenõuded valmisid laialdaste arutelude tulemusena. Kõige sobivamaks ja põhjalikumaks teadmiste kontrollimise vormiks arvati olevat test, mille koostas Mati Muru.

Kultuuri- ja haridusministri 1993. aasta 30. detsembri määrusega kinnitati raamatukoguhoidjate kutseeksami juhend. Esimene raamatukoguhoidjate kutseksam toimus 18. mail 1994. aastal. Edaspidi täiendati mitmel korral kutseeksami programme.

Mitme toimkonnas ja mujalgi toimunud arutelu tulemusena kinnitati 1997. aastal Kultuuriministri määrusega raamatukoguhoidja kutsenõuded kooli-, rahva- ja teadusraamatukogudele.

Toimkonna koosolekul 18. veebruaril 2000 otsustati, et algatatakse kutseeksami programmi kaasajastamine. Sobivaimaks lahenduseks peeti korraldada kutseeksami kursused edaspidi moodulõppe vormis. Iga

mooduli sisu töötas välja komisjon, mis moodustati vastava ala spetsialistidest ja valdkonna õpetamisega seotud inimestest.

Toimkonna 9. mai koosolekul tutvuti moodulite programmidega ning kavandati edasist tegevust koostöös Koolituse Nõukoguga. 12. juunil 2000 toimus koolituse nõukogu ja toimkonna ühiskoosolek, kus arutati kutseeksami moodulite projekti. Otsustati peale täienduste ja paranduste sisseviimist esitada kutseeksami programm kinnitamiseks. Kultuuriministri määrusega 17. jaanuarist 2001 muudeti kutseeksami sooritamise korda ja kinnitati uus, viie ainemooduliga eksamiprogramm.

19. jaanuaril 2001 jõustus Eesti Vabariigi kutseseadus. 15. märtsil 2001 korraldas koolituse toimkond kutseseaduse arutelu, millest võtsid osa ka selle väljatöötamises osalenud haridus- ja sotsiaalministeeriumi ametnikud. Eesmärgiks oli välja selgitada raamatukoguhoidjate kutsenõukogu loomise võimalused ja vajadus. Kokkusaamine lõppes ühisotsusega, et kutsenõukogu loomise algatab Raamatukoguhoidjate Koolituse Nõukogu.

2002. aasta 4. mail tegi ERÜ juhatus Sotsiaalministeeriumile ettepaneku **raamatukoguhoidjate kutsenõukogu** moodustamiseks ja isikkoosseisu kinnitamiseks. Raamatukoguhoidjate kutsenõukogu moodustati Valitsuse korraldusega 26. novembril 2002. 2003. aasta veebruaris alustas tegevust raamatukoguhoidja **kutsestandardi** töörühm, mille tegevust nõustas Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse koordinaator Kersti Rodes. Toimkond hoidis end kursis töörühma tegemiste seisuga ja kavanditega, see võimaldas kujundada arvamust ja anda tagasisidet. Samas püüti end harida kutsekvalifikatsiooni süsteemi ja kutsenõukogu tegevuse alal.

Esmakordselt tutvustati kutsestandardi projekti laiemale avalikkusele 2003. aasta juunis Viljandis toimunud Eesti raamatukoguhoidjate VIII kongressil. Osavõtjatele jagati kutsestandardi projekt, kutsereformi laiemaid tagamaid tutvustas Mare Johandi Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutusest ning raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandit Janne Andresoo.

Koolituse toimkonna liikmed võtsid aktiivselt osa kutsestandardi avalikust arutelust. Toimkonna liikmed (Malle Ermel, Kai Kalvik jt) tutvustasid kutsestandardi projekti ka teistele raamatukoguhoidjatele (nt Ida-Virumaal, Kõrvekülas). 25. septembril 2003 osalesid toimkonna liikmed ERÜ juhatuse laiendatud koosolekul, kus arutati raamatukoguhoidja kutsestandardi eelnõu. Standardi arutelu lähendas raamatukogunduse ja infoteaduse erialade õppijaid. Teine samalaadne koosolek toimus 24. novembril. Toimkonna sisearuteludes esile kerkinud seisukoht, et kutsekvalifikatsiooni ei peaks saama ilma taseme-, kutse- või täiendkoolitust läbimata, fikseeriti ka standardis.

Raamatukoguhoidja kutsestandardi kinnitas 8. detsembril 2003 Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogu, kes sama otsusega lõpetas oma tegevuse ja liitus Kultuuri Kutsenõukoguga. 2004. a veebruaris kiitis ERÜ

aastakoosolek heaks kutsekomisjoni koosseisu. Koolitustoimkonnast kuuluvad sellesse M. Ermel, A. Lepik, I. Vaaro ja K. Talvi. Komisjoni ülesandeks sai oma tegevusstatuudi ja kutsequalifikatsiooni omistamise korra väljatöötamine. Nende dokumentide valmimisel saab ERÜ juhatus esitada Kultuuri Kutsenõukogule taotluse Kutset omistava organi tegevusloa saamiseks.

ERÜ koolitustoimkonna ülesandeks jääb koolitusasjade laiem nägemine. Ilmselt tuleb edaspidigi pöörduda tagasi ajaloolise kogemuse poole, et ammutada teadmist asjade paikasättimisel.

Katrin Kaugver

KAS SA VIIMAST RAAMATUKOGU LUGESID?

“Kuna kultuuriajakirjad ja valgustus on kaksikvennad, siis on ajakirjade käekäik tõenäoliselt parim märk sellest, millises seisundis on tänapäeval humanistlikud valgustusaated: ideede vaba liikumine, sallivus, avatus erinevustele ja laia lugejaskonna harimine – ühesõnaga inimese loomuomase elajalikkuse taltsutamine.”

(Märt Väljataga. Sirp, 06.06.2004)

Esimene uue iseseisvusaja Raamatukogu ilmus 1990, väljaandjad Eesti Kultuuriministeerium, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing ja Eesti Rahvusraamatukogu. Esikaanel Heiki Puzanovi mustvalge graafika, tagakaanel Otto Liivi eksliibris. Hind 1.20 (loe: rubla kaksikümmend). Sisekaane pöördel tagasihoidlik palve saata kaastööd masinakirjas kahe reavahega, köiteservaga vasakul. Toimetuse postiaadress ja telefoninumber. Sisukord eesti, vene ja inglise keeles. Resümees vene ja inglise keeles.

14 aastat hiljem, 2004. aastal täidab avanumbri esikaant värvifoto Rapla Keskraamatukogu uuest hoonest, sisekaanel on väljaandjatena kirjas Eesti Rahvusraamatukogu ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing ning märkus selle kohta, et ajakiri ilmub kuus korda aastas Kultuuriministeeriumi toel, tagakaanel värvifoto restaureerimisnäituselt TPÜ AR-is. Hinda kaanel märgitud ei ole. Sisekaane pöördel lisaks toimetuse postiaadressile ja telefoni- ning faksinumbri ka elektronposti ja kodulehe aadress. Sisukord ainult eesti keeles ja ingliskeelne *summary*.

Siinkohal võiks punkti panna. Sest kõik, mis Eesti raamatukogunduses vahepealse 14 aastaga on muutunud, on nendes nappides andmetes tegelikult kirjas. Kui tähelepanelikult lugeda.

1990. a avanumbri eessõnas kirjutab tollane tegevtoimetaja Kai Maran – viitega 1923. aasta esimesele numbrile: “Meiegi püüdleme sinnapoole, et raamatukogunduslik mõte pääseks liikuma ja nurgelised asjad saaksid sirgeks räägitud.” Esimene number räägib infoühiskonna rajamisest, Soome raamatukogudest, pagulaseestlaste lugemusest, Friedrich Puksoost, IME-st... Ajakirja väljanägemine on sõna otseses mõttes askeetlik: koolivihiku formaat, mustvalged portreefotod juubilaridest, eksliibrise reprod. Ilmumissagedus kolm korda aastas. Pealtnäha kiretu ja korrektne “ametkondlik” brošüür, millest oletad, et küllap ta sisaldab tööjuhendeid, suuniseid, soovitusnimestikke ja muud samalaadset. Miski, mis seisab raamatukogunduse kabineti riulitel ja mida sa naljalt lappama ei lähe. Kui just kästakse... Kes mäletab veel neid väikesi vihikuid? Raamatukogundusest kirjutajate nimed neis on tänaseks aga lausa krestomaatilised: Evi

Rannap, Ivi Eenmaa, Hans Jürman, Ivi Tingre, Mare Lott, Voldemar Miller, Tiiu Valm, Malle Ermel, Krista Talvi. Iga numbri peale ka üks-kaks teada-tuntud inimest "väljaspoolt" - Villem Raam, Hendrik Relve, Mart Umme-las. Esialgu jäi väljast tulijate osa küll veel marginaalseks. Siiski olid sellised üldharivad rubriigid nagu "Keelehoole" ja "*Habent sua fata libelli*" olemas juba ajakirja esimestel ilmumisaastatel.

Et 90-ndate aastate algul juhtus meie Eesti elus kogu aeg midagi, seda annab välja lugeda ka Raamatukogu esimeste aastakäikude sisukorrast. Olgu siinkohal meeldetuletuse korras väike "näidismenüü" artiklite peal-kirjadest: Seminaritsükkel "Raamatukogud ja IME"; Eesti Vabariigi seadus Eesti Rahvusraamatukogu [parlamendiraamatukogu] kohta; ERÜ esimene aastapreemia Anne Randele; Taas balti raamatukoguhoidjate kongress; *International Reading Association* otsib kontakte Eestis; Rahvaraamatukogu seadus vastu võetud... Kõige puhtakujulisem kultuurilugu ju! Seepärast võtkem neist esimestest väikestest vihikutest sügavalt lugu pidada.

1992. aasta neljandast numbrist alates muutus pilt järsult. Ja seda nii ajakirja seest kui väljast. Formaadilt läks Raamatukogu sõna otseses mõttes poole suuremaks, muutus kujundus, lugude juurde ilmusid asjakohased fotod, sündisid uued rubriigid "Raamatukogu küsimustele vastab...", "Mis on mis", "Juristiveerg", "Lugeja arvab"; mõned aastad hiljem lisandusid "Küsi julgesti", "Eesti mõttelugu" ja muidki. Tegevtoimetajaks sai Ene Riet.

"[...] tahame muuta sisulist suunitlust, senisest enam käsitleda raamatu-kogundusega seonduvate – kultuuri üldküsimuste, kirjanduse, pedagoog-ika, andragoogika, psühholoogia, kirjastamise, raamatukujunduse, raamatuloo, bibliofiilia jm probleeme. Nii võiks meie ajakiri huvi pakkuda ka laiemale lugejaskonnale, taas leida oma koha kultuuriajakirjade hulgas. Eripära tuleb muidugi säilitada, ühendades kõike raamatu ja raamatu-koguga." Niisuguse vekslis andis uus tegevtoimetaja oma avaveerus. Ja nii ongi läinud. See on see Raamatukogu, mida me täna loeme.

Mõistagi on nõ puhas raamatukogundus erialatekstidena alles jäänud. Kirjutavad nii "vanade", traditsiooniliste raamatukoguametite esindajad – kataloogijad, komplekteerijad, teenindajad – kui ka "uue aja" suhtekorral-dajad, turundusjuhid, arendajad. Ei ole valdkonda, mida ajakiri poleks käsitlenud. 2003. aasta esimeses numbris küsib Raamatukogu oma lugeja-telt, mis tähendus on tal nende jaoks erialaajakirjana. Üksmeelselt vasta-takse, et Raamatukogu on hea nõuandja, mõttekaasluse toetaja, loovuse hoidja, maailmapildi avardaja ja sidevahend ning väljund ka raamatukogu-hoidjate kutseühingule. Ajakirja kaudu liigub informatsioon selle kohta, mis toimub nii Eesti teises servas kui ka üle ilma. Tõesti, tõesti – kui ajakiri ei ilmutaks järjekindlalt neid kaanepilte uutest või renoveeritud vanadest raamatukogumajadest, kas teaksime siis neist? Vaevalt. Tallinna, Tartu ja Pärnu kohta ehk küll, aga Risti, Kaberneeme, Raasiku omi? Kindlasti mitte.

“Avaveerus” sõnasaajad on enamasti raamatukoguinimesed ja jutt käib üldisematest asjadest: suundadest, hoiakutest, mõtlemisest. Aga on ka “külalisesinejaid”, sel sajandil sagedasemad neist Rein Veidemann ja Toomas Liiv. Seosed muu kirjandusilmaga niisiis käegakatsutavad. Nii või naa koputavad südametunnistusele ning kutsuvad üles stampidest vabane- ma ka Maire Liivametsa ning Ene Rieti numbreid sissejuhatavad pöördumised.

Tegevtoimetaja poolt väljakäidud “kultuuri üldküsimate” käsitlemise parimaks näiteks on aga 1997 alanud rubriik “Eesti mõttelugu”. Ajakiri teeb meie eest sõna otseses mõttes kodutöö ära ja annab tõelisi järeleaitamis- tunde. Kui Suitsust ja Pätsust on ikka midagi, olgu või stereotüüpset kõrva taha jäänud, siis selliste meeste kohta nagu Gustav Ränk, Eduard Tenmann, Ivar Grünthal või Ants Oras tuleks küll “pärast tunde” kõvasti juurde lugeda. Aga kus mul see aeg! tahaks Raja Teele kombel ohata. Kellel siis on mahti kogu Ilmamaas ilmunud Eesti mõtteloo sarja kaanest kaaneni läbi lugeda? Nii võtadki Raamatukogu järgmise numbri.

Raamatukogunduse uudiskirjandus, arvustused, ERÜ kroonika ja sõnumid ajakirja lõpus on aga juba puhas klassika.

Eks ole Raamatukogu kohal puhunud ka jahedamaid tuuli. Nii ilmus tema kaante vahele 1995 lühikeseks kriitiliseks ajaks ka tasuline lehekülg. Hiljem see küll vaikselt kadus. Ehk õnnestuks ka Raamatukogu värskete numbrite annotatsioonid suruda päevalehtede kultuurilehekülgedele? Sinna, kus tutvustatakse Vikerkaare, Akadeemia, Loomingu ja Tuna uusi numbreid?

Kuidas ka ei oleks – neid tekste, mida loeme Raamatukogust, ei oleks meil mitte kusagilt mujalt lugeda.

Ja üldse: kas sa viimast Raamatukogu lugesid?

OLULIST AJAKIRJAST RAAMATUKOGU

Ajakiri Raamatukogu on raamatukogunduslik erialajakiri. Ilmub 6 korda aastas tiraažiga u 1000 eksemplari. Eesti Rahvusraamatukogu (RR) ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) ühisväljaanne.

Algusaastad

1923 - ilmub Eesti raamatukogundusliku ajakirja Raamatukogu esimene number tiraažiga 1000 eks, sisaldades Eesti raamatukoguhoidjate I kongressi materjalid (toim. Aleksander Karro, Mall Jürma jt). Aastail 1923-1940 ilmub ajakirja 9 aastakäiku, 22 numbrit.

Olulisemad käsitletud teemad: kataloogimisjuhised (1929, nr 2), küm-nendliigitus. Eesti liigitussüsteem kolmes astmes (1933, nr 1/2), raamatu-aasta. Eesti raamat 400-aastane (1935, nr 1/2), II Balti riikide raamatukogu-hoidjate kongress Tallinnas 5.-6. okt. 1935 (1936, nr 1).

1940 - Nõukogude Liidu poolt okupeeritud Eestis ajakiri suleti.

Info- ja metoodikaväljaanne

1964 - Kreutzwaldi nim. Riiklikus Raamatukogus (praegu RR) anti välja kogumikku "Huvitavat raamatukogude tööst" (toim. Alla Siim, Kalju Oja). Ilmus 1-2 korda aastas.

1968 - kogumik nimetati varem ilmunud ajakirja järgi Raamatukoguks (toim Kalju Oja, Anti Kidron, Inna Saaret, Helgi Vihma, Ene Riet jt). Info- ja metoodikaväljaanne jätkas nii sisuliselt kui järjepidevuse mõttes ajakirja traditsioone.

Väikesesformaadiline (A-5) ja väikesemahuline (2-3 trükipoognat) väljaanne ilmub neli korda aastas - numbreid märgistati ilmumiskuu järgi. Toimetuskolleegiumi liikmed lugesid läbi kõik tekstid ja tegid sisulisi märkusi, mida toimetaja pidi arvestama. Toimetatud käsikirjad esitati ilmumisloa saamiseks Kultuuriministriumile.

1987 - toimetajaile anti suurem tegevusvabadus - toimetuskolleegium hindas lõppeva aasta tööd ja avaldas arvamust järgmise aasta kava üle. Väljaanne muutus mahukamaks, kirjutised jagati temaatilistesse rubriiki-desse. Olulisemad Eesti raamatukogundust käsitlevad tekstid said vene-, saksa- ja ingliskeelsed resümeed.

Taas ajakirjana

1990 - Raamatukogu ilmub ajakirjana Eesti Rahvusraamatukogu ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu ühisväljaandel. RR-i raamatukogunduse osakonna juurde moodustatakse toimetus (toim Kai Maran - aastani 1992, Ene Riet). Trükikulusid doteerib Kultuuriministeerium.

1992 - aasta viimasest numbrist alates ilmub RK suureformaadilisena. Avardub käsitletav ainek. Artiklid Eesti ja maailma raamatukogunduse kohta on nii üldteoreetilised kui teadus-, eriala-, rahva- ja kooliraamatukogude praktilist tööd tutvustavad. Avaldab regulaarselt bibliograafianimestikku "Raamatukogunduse uudiskirjandus" ning raamatukogude statistikatabeleid. Käsitleb ka raamatuloo, vabahariduse, kirjastamise jm kultuuriküsimusi.

1994 - tiheneb ilmumissagedus - RK ilmub kuus korda aastas mahuga 5 trükipoognat. Materjal on jagatud rubriikidesse. Ilmub arvukalt temaatilisi numbreid: Eesti Rahvusraamatukogu uue hoone avamise, Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu 50. aastapäeva, Eesti Raamatu Aasta puhul. Teemaatilistes numbrites käsitletakse rahva-, laste-, kooli-, arhiiv- ning muusikaraamatukogusid, vabaharidust, eesti raamatu kirjastamise, levitamise ning komplekteerimise küsimusi, raamatute restaureerimist, raamatukogude automatiseerimist ja eesti raamatu ajalugu. Kirjutised on inglise keeles resümeeeritud.

1995. aasta kohta ilmub esimene Raamatukogu kalender.

1995 - ajakirja kaas muutub värviliseks.

1996 - RK hakkab ilmuma uues kujunduses (maketi autor Kersti Tormis).

1996, 2003 - RK toimetuse koostatuna ilmub väljaanne "Eesti raamatukogud - *Estonian Libraries*".

1988, 1996, 2003 - lugeja arvamuse uuring. Ankeet sisaldas 11 küsimust väljaande kujunduse ja tehnilise teostuse, toimetuse töö, artiklite sisuga rahulolu, temaatilise infovajaduse ja selle rahuldamise kohta. Ankeedivasustest võib välja lugeda, et suurele osale raamatukogutöötajast on RK peamiseks allikaks erialauudiste hankimisel.

1998 - ajakirjal on internetis oma koduleht, mis sisaldab ka ajakirjanumbrite kaupa kõigi kirjutiste lühikokkuvõtted:

eesti keeles - http://www.nlib.ee/RK_ajak

inglise keeles - http://www.nlib.ee/RK_ajak/i_index.html

2001 - RK toimetus saab eraldi struktuuriüksuseks RR-i turundusjuhi alluvuses. Kolmeliikmelises toimetuses töötavad: Ene Riet - tegevtoimetaja, Maire Liivamets - toimetaja, Ellen Arnover - keele- ja tehniline toimetaja.

RK-ga on liidetud mitmed varem eraldi ilmunud väljaanded:

- Raamatukogunduse uudiskirjandus. See ilmub RK keskmistel lehtedel, et vajadusel oleks võimalik seda ajakirjast välja võtta ja eraldi väljaandeks köita.
- Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu infoleht. Ühingu tegevust kajastab vastav rubriik.
- Rahvaraamatukogude tegevuse analüüs, mis 1995–1997 aastate kohta ilmus statistikatabelite osana, 1998. aasta kohta aga juba ajakirjas Raamatukogu.
- Uut välismaa raamatukogudes. Ilmuvad ülevaated teiste riikide raamatukogunduse üldseisu ning konkreetsete probleemide kohta nii Eesti kui välisautoritelt.

Ajakirja on koostanud ja toimetanud:

1923–1940. Ajakiri Raamatukogu:

Aleksander Karro, Armida Kettam, Friedrich Puksoo, Aleksander Sibul, Oskar Urgart, Helene Mugasto-Johani, Richard Antik, Mall Jürma (Alma Jürman), Martin Nael

1964–1967. Kogumik "Huvitavat raamatukogude tööst":

Alla Siim, Kalju Oja

1968–1989. Info- ja metoodikaväljaanne Raamatukogu:

Kalju Oja, Anti Kidron, Inna Saaret, Helgi Vihma, Ene Riet

1990- . Ajakiri Raamatukogu:

Kai Maran, Milvi Juske, Ene Riet, Maire Liivamets, Tiina Vilberg, Mirjam Jürna, Tiiu Tali, Aari Paju, Ellen Arnover

MEMUAARILIST

Mall Seim

MEENUTUSI RAAMATUKOGUAASTATEST ROOTSIS 1960-1992

Pärast pikaleveninud ülikooliõpinguid selgus mulle, et mul õiget elukutset ikka veel polnud ja kuna tööturul humanitaarharidusega nii väga palju võimalusi ei olnud, otsustasin proovida raamatukoguhoidja ametit. Seda soovitasid soojalt kaks kooliõde, Ira Rebane-Ilves ja Ingrid Lukas-Lilliehöök. Neil aastatel oli Rootsisis kaks eri teed rahvaraamatukoguhoidjaks saada. Üks neist väljaõpetest eeldas akadeemilist haridust - ükskõik mis alal - ja aastat palgata praktikat, teine oli Stockholmi Linnaraamatukogu oma kolmeaastane koolitus ja praktika. Ülikooli seal ei nõutud. Teaduslikkudes raamatukogudes olid muidugi veel oma nõuded, aga seda võimalust ma üldse ei kaalunud. Valisin Koolide Ülemvalitsuse, st selle lühema väljaõppe, mul oli ju ülikool seljataga ja kuidagi ei suutnud leppida mõttega, et tuleb veel "tudeerida" mitu aastat enne kui see "õige" töö algab. Raamatukogukooli sissesaamine osutus küllalt raskeks, soovijaid oli rohkem kui kohti. Alati-seks on meeles ka mind intervjuueriva vanema, raamatukoguringkondades väga tuntud daami hoiatus, kui läksin end kooli sisseastumiseks registreerima: "Ärge arvake, et raamatukoguhoidjana ainult raamatuid lugeda saate!" Ja ega ma polegi saanud lugeda nii palju kui oleksin tahtnud, kõik oma pikad tööaastad aga mõtlesin, et kui lähen pensionile, küll siis loen....

Raamatukogukoolis mulle meeldis. Meid oli 40 kursuslast jaotatud neljaliikmelistesse gruppidesse. Kaaslased olid väga erineva tagapõhjaga, enamasti vanemad kui läbilõike üliõpilased. Õpetati meile kõikvõimalikke raamatukogutarkusi, muidugi klassifitseerimist ja katalogiseerimist - oskused, mida mul aga edaspidi õieti kunagi tarvis polnud, sest kataloogikaardid tulid trükitutena tsentraalselt Lundist Lõuna-Rootsis. Küll aga oli väga vajalik oskus orienteeruda igasorti bibliograafiates ja teatmeteostes. Ka eelarvet pidime oskama koostada ja teadma, kuidas kohalikkudelt tõrksatelt omavalitsustegelastelt raamatukogule raha välja meelitada. Puht kirjanduse tundmisele nii eriti suurt rõhku ei pandud, küllap oletati, et küpsete inimestena on meie lugemus niikuinii vajalikul tasemel. Aga lektorid, loengutepidajad olid küll väga head, omal alal tuntud nimed, kes oskasid meid entusiasmeeerida ka näiteks enamusele seni võõras majandusteaduses või kirikuajaloos. Keegi aga ei rääkinud meile kompuuteritest, arvutitest.

Kursusel nõutava praktika sain peamiselt kahel suvel, kui asendasin juhatajat tema puhkusel Nynäshamni sadamalinnas väikeses pargi keskel asuvas rootsipunases raamatukogus. Õnneks oli seal lahke ja igatpidi kogunud vanem raamatukogutöötaja-kontorist, kes aitas, nii et kõik läks hästi.

Pärast raamatukoguhoidja diplomi saamist ruttasin kohe end töötisjana üles andma suures Stockholmi Linnaraamatukogus, kuigi mul ju õieti ei olnud nende väljaõpet, vaid olin valinud selle teise. Aga sel polnud tähtsust. Pean tunnustama, et tulin tööle õnnelikul ajal. Just need 60. ja 70. aastad olid Rootsi raamatukogundusele väga edukad. Kõikjal loodi uusi filiaale, remonditi vanu raamatukogusid, palgati – küll paraku nigelavõitu palga eest – igal tasemel uut tööjõudu. Nüüd on ju kahjuks ammu valitsemas kitsenduste ja kokkutõmbamiste periood. Esimesed tööaastad olin tunnitasuine asendaja korralisele personalile. Hommikuti helistati administratiivkeskusest ja küsiti, kas ma olen nõus kolmeks või viieks tunniks või koguni terveks päevaks sinna või tänna filiaali minema korralist raamatukoguhoidjat asendama, kes on haige või puhkusel. Ja muidugi olin ma enamasti nõus. Tagantjärele mõtlen, et ei tea kuidas oleksin tööd saanud, kui mul poleks olnud telefoni. Selline pidev töökohtade vahetus oli väsitav, tundsin end ebakindlana kogu aeg mulle uutesse ja võõrastesse raamatukogudesse minnes – kus on võtmed, kus elektrilülitid jne jne? Ei tundnud tihti ka kaastöötajaid, pealegi tuli mõnikord töötada päris üksinda. Tänapäeval sellist üksinda töötamist vist küll enam ei esine, ühiskond ei ole selleks küllalt turvaline. Aga ma õppisin tohutult oma vikarieeriva raamatukoguhoidja seisuses. Kuigi kõik filiaalid olid ju suure linnaraamatukogu osakonnad, olid igal pool ikka omad erinevused ja kombesid.

Mõne aja möödudes sain korralise koha, koguni kaks kohta. Minust sai raamatukoguhoidja suures Högdaleni filiaalis ja peale selle filiaalijuhataja väiksemas Enskede filiaalis. Mõlemad olid pooleaja-kohad. Töögraafikud tulid koostada nii, et ikka mõlemale poole jõudsin ja oma panuse sain anda. Högdalen oli suur eeslinnafiliaal, teiste kaastöötajate hulgas on mul eriti põhjust mäletada minust umbes 10-12 aastat vanemat raamatukoguhoidjat eestlast Silva Hagarit. See päikesepaistelise iseloomuga daam aitas mind kui alles värsket töötajat kasulikkude näpunäidetega nii otseste tööülesannete juures kui ka muidu n.ö. *savoir-vivre* poolelt. Kolleegide juureolekul rääkisime omavahel rootsi keelt, kahekesi olles aga eesti keelt. Högdaleni raamatukogu eripära oli, et juba sel ajal vist ainsana terves filiaalsüsteemis laenasime välja grammofoniplaate, muidugi LP-plaate, sest CD-plaate siis veel ei olnud. Kaugelt sõitsid muusikahuvilised meile kokku, et kaht plaati koju viia. Rohkem nad korruga ei saanud, ei jätkunud. Mina kui lapsest saadik muusikahuviline tegelesin meelsasti plaatide laenutusega. Enskede raamatukogu oli väike, aga üks vanimaid Stockholmis. Raamatukogu

kasutajad olid peamiselt vanemad inimesed, kes elasid väikestes individuaalmajades, tihti oma kätega ehitatud. Maailmavaatelt olid nad ustavad sotsiaaldemokraadid.

Aga midagi siin ilmas pole püsivat. Kui hakati ehitama linnaosa mitmepereelamutega teispool metroopeatust, tuli meie "ajaloolisel" raamatukogul kolida uutesse tunduvalt suurematesse ruumidesse. Minu seni pooleajakoht muudeti täisajakohaks. Sinna Enskedesse jäin peniseerimiseni 1992. a suvel. Kolimine tõi kaasa palju muutusi, kasvõi ainult personali osas, meil oli nüüd tavaliselt kümme inimest palgalehel. Kõik küll ei olnud täiskohaga, mõned töötasid vaid mõned tunnid nädalas. Lasteosakond, mis varem oli olnud täiesti omaette administratiivühik, liideti nüüd täiskasvanute omaga, ainult eriväljaõppega lasteosakonna juhataja jäi. Ka ruumid olid kavandatud nii, et mingeid piire "lastetoa" ja suurte inimeste raamatukogu vahel peale mõne lahtise riuli õieti polnudki. See on nüüd üldine raamatukogude trend Rootsis oma plusside ja ka miinustega. Muidugi on hea, et pered tulevad üheskoos raamatuid laenama, varem olid ju lasteosakonnad tihti keskustest kaugel mõnes koolimajas. Ka raamatute ostmisel, paigutamisel on nüüd ükskõik, kas Jules Verne ja Jack London on noorte või täiskasvanute osakonnas, kergesti kättesaadavad on nad kõigile. Siiski igatsesin ma aeg-ajalt ust, mida oleks saanud sulgeda, kui laste pool mürsikud mürgeldasid. Üldse - tänapäeva raamatukogu pole kuigi vaikne koht. Ka täiskasvanutele on ta tihti sotsiaalseks kohtumispaigaks ja ega seda saa ka pahaks panna, eriti eeslinnades, kus pole alati kohvikuidki, kus saaks juttu ajada. "Uues" Enskedes oli mõningatel perioodidel ka lausa korraprobleeme: võtab ju aega, enne kui rahvastik juured alla saab, suured teismeliste jõugud üles kasvavad ja neist loodetavasti "korralikud" inimesed sirguvad. Seal uues keskmise suurusega filiaali juhatajana tuli mul palju administratiivtööd juurde, pidin igasugustest koosolekutest osa võtma, vahel neid ka ise korraldama ja mõnikord ka kaastööliste vahelisi pingeid maandama, enne kui sain asuda selle oma "päristöö" - raamatute ja nende laenutamise juurde.

Kõige rohkem meeldis mulle raamatute sisseostmine ja ajakirjade tellimine. Raamatute ostmine käis peamiselt Lundist iga teine nädal väljaantava kommenteeritud nimekirja põhjal. Muidugi, alati oli tunne, et ei saa küllalt osta, raha ei jätku. Harva ostsin rohkem kui ühe eksemplari ka väga populaarsetest nimetustest. Püüdsin arvestada oma lugejaskonda - pealegi on ju laenusstatistika tähtis - aga sealjuures ei tahtnud ma ka ainult seda kõige kergemat ja nõutavamat kirjandust osta. Loomulikult püüdsin hoolt kanda, et "minu" raamatukogus oleks suurem osa eestiainelistest teostest, mis rootsi keelde tõlgitud, näiteks Käbi Laretei, Jaan Kross, Valev Uibopuu, aga esindatud olid ka Vladimir Beekman ("Öölendurid") ja Mati Unt ("Sügisball"). Kuigi luuletuste ostmist peeti luksuseks, ostsin ka Jaan Kaplinski.

Teatmeteoste autoritest, kes kirjutanud Eesti kohta, oli kahtlemata kõige olulisem Andres Küng. Eesti raamatute laenutamine paraku ei olnud lihtne, sest keskmise rootslase eelteadmised Eestist ja eestlastest olid ligi pool sajandit kestnud eraldatuse tõttu väga kasinad. Ei aidanud, et ma need vähesed eesti raamatud hästi nähtavale kohale panin. Üldse eelistavad lugejad harjumuspärast, tuttavlikku. Vene kirjanduses oli paljudele takistuseks venelaste nimepruuk. Võõrkeelset kirjandust ma ei ostnud. Selle asemel olid depositsioonid. Kord veerandaastas tuli meile pearaamatukogust umbes 40 inglisis-, saksa-, prantsus- ja hispaaniakeelset raamatut. Kui need meie lugejate hulgas enam huvi ei äratanud, saatsime nad kindla skeemi alusel järgmisse filiaali ja meile tuli uus saadetis. Ostetud uued raamatud tulid meile tavaliselt otse Lundist, ilusti köidetult, varustatud kataloogikaartidega. Siis oli mul tunne nagu jõuluõhtul. Nüüd kuuldavasti ostetavat palju rohkem otse raamatukauplustest, sageli pehmekeanelisi *pocketbook'e*, kataloogikaarte pole ollagi. Otseselt raamatutega tegelemise kõrval oli huvitav ka laenajate küsimustele vastata. Neid küsimusi võis olla kõige mitmekesisemaid. Kas oli keegi jäänud hätta ristsõna lahendamisel, kas tuli mõni, tavaliselt naisterahvas ja palus nõu matustele laululehe koostamisel. Mõni mäletas üksikut rida mõnest luuletusest, aga ei teadnud autorit. Kui selles küsimuses ka minu tarkusest ei jätkunud, võis helistada ühte suurfiliaali, kus oli ulatuslik luuletuste esiregister. Minu salahirm oli, et keegi hakkab pärima midagi Põhjamaade mütoloogiast, sest sellisel juhul võis küsija asjast rohkem teada kui mina, kes ma seda kunagi õppinud polnud nagu enamik minuvanuseid rootslasi omal ajal juba algkoolis tegema pidid.

Minu tööaastatel sai moesõnaks raamatukoguväline töö. Käisin tihti kohalikkude ühingute ja organisatsioonide kokkutulekutel ja soovitasin tutvustasin uut kirjandust. Veel rohkem oli sellise tööga hõivatud lasteraamatukogu juhataja, kes pidi tõesti olema osav, et noorte tähelepanu köita. Ega kõik polnud nii illikukupaid esimeste klasside õpilased nagu meie naabruses asuva katoliku kooli lapsed, kes terve klassina kahe nunnaga saatel kokkulepitud ajal tulid, oma kingad esikusse nõörsirgesse ritta jätsid ja hiirvaikselt kuulasid, mida raamatukogutädi jutustas. Väga tänuväärt oli rääkida raamatutest puuetega noortele. Nad tahtsid nii väga kuulda, lugeda armastusest, ainult et armastusjutte, mis nende võimete kohased, oli nii vähe. 60. ja 70. aastatel anti Rootsis välja päris palju nn kergelt loetavaid raamatuid, mõnikord originaale, mõnikord ümbertõõtlusi tuntud autoritelt. Ma ei tea, kas nüüd praeguses üsna karmis kultuurikliimas see asi on soiku jäänud. Meie filiaal pidi hoolitsema ka umbes 15 lähiümbruses elava kodu külge aheldatud lugeja eest. Neile viisime kuuks ajaks päris suure koguse kirjandust, mida muidugi püüdsime kokku panna nii, et see saajat huvitaks ja milleks ta ise telefonitsi või vastavatel blankettidel soovi oli avaldanud.

Tihti tahtsid nad ju ka just neid kõige uuemaid teoseid saada, aga pidid siis nagu kõik teised järjekorras ootama.

Elevust tekitasid lugejatele kohtumised kirjanike või mõne avalikkuses tähelepanu äratanud tegelasega. Selliseid kohtumisi korraldasime paar korda semestris kas koostöös kohaliku kultuuriorganisatsiooniga või omal käel. Iial ei teadnud ette, kui palju tuleb kuulajaid. Mõnikord mahtusime väheldase laua ümber istuma, aga mõnikord tuli kiiruga minna kõrval asuvasse sööklasse toole laenama. Kõige suuremat huvi äratasid alati igasugused ettekanded vanast Stockholmist ja endisest Enskedest, vahel vanade fotodega, vahel Bellmani laulude saatel. Minul isiklikult oli aga ka väga hea meel, et Maarja Talgre, kellelt oli just ilmunud teos oma isast Leost, üllatavalt palju kuulajaid kohale meelitas ja mitte sugugi ainult rootsieestlasi.

Mulle meeldis mu töö. Ei tea, kas praegu meeldiks, aga siiski raamatud ja lugejad on ikka olemas ja see on peamine. Oma tulevastele noortele kolleegidele oleks mul, juba ammu pensioneeritud raamatukoguhoidjal, kaks õpetussõna:

- Esiteks: Õppige surmkindlalt pähe tähestiku järjekord, nii et unes ka ei eksi.
- Teiseks: Väiksemates ja keskmistes rahvaraamatukogudes püüdke luua hea vahekord kohalike organisatsioonidega, pakkuge neile võimalust raamatukogu ruumides koosolekuid pidada ja näitusi korraldada. Ja ennekõike, olgu teil hea kontakt omavalitsustegelastega, sest nende käes on raha. (Vähemalt on see nii Rootsis.)

Enskede raamatukogu märts 1992:

- Lugejatele avatud: 33 tundi nädalas
- Laene: 3838 ühikut
- Külastusi: 5911
- Kogude suurus umbes 30 000 ühikut

MINU TÖÖELU LUGU

põgusate põigetega privaatsusse

Saateks

Kirjutamine ei ole mulle kunagi erilisi raskusi valmistanud (v.a koolikirjandid, kus olid omad ettenähtud raamid) ja seetõttu olen ka raamatukogus kirjutanud igasuguseid aruandeid, juhendeid ja muidu pabereid, jäljed nende koostamisest on kogunenud peale tööelu lõppu koju ja hakanud siin elu segama. Et nendest vabaneda (mul on ahi!), otsustasin enam-vähem vajaliku nõ kokku kirjutada. Suurest hulgast paberitest sain lahti, kui 2000. aasta detsembris annetasin oma koondkataloogiloo Ivi Tingrele, kes korjab mälestusi Eks-klubis säilitamiseks. Too lugu jõudis isegi ERÜ 12. aastaraamatusse. Jäi aga veel pabereid ja märkmikke. Nendest vabanemiseks tuli jälle üht-teist kirja panna. Nii jääb endalegi üks konkreetne oopus, üleliigsed paber kandjad (!) saavad ahju ja on jälle midagi Eks-klubile annetada – palun lahkesti!

Eellugu

Alustada tuleb küll üsna kaugelt. Minu koolitee algas Elfriede Lenderi Tütarlaste Eragümnaasiumi algkoolis 1936. aastal. Peale juunipööret era-koolid likvideeriti ja õppeaastatel 1940/1941 ja 1941/1942 õppisin Tallinna XV Algkoolis. Algastme lõpetamise järel kogunes enamik endisi Lenderi kooli õpilasi tolleaegsesse Tallinna VIII Keskkooli, mis asus Tõnismäel endise ja praeguse Prantsuse Lütseumi ruumides ja kus õpetajaskond pärines samuti Lenderi koolist eesotsas pr. Lenderiga.

Kui 1947. aastal keskkooli iseenesegi üllatuseks kuldmedaliga lõpetasin, olid nõ kõik teed valla, seda küll väga suhtelises tähenduses, sest juba 1944. aasta sügisest oli mu isa arreteeritud ja süüdi mõistetud, küll ainult viieks aastaks nagu see tollal, veel sõja tingimustes, enamasti oli – süüks jutu järgi see, et ta ei olnud saksa okupatsiooni ajal ühte tema väitel kommunisti tööle võtnud oma alluvuses olevasse Tallinna Peapostkontori jaoskonda. Selline fakt oli ju kõike muud kui soodne ja nüüd, asja üle mõtiskledes, näen siin kooli soosivat suhtumist minusugustesse, sest olen kogu aeg olnud kaljukindel, et meie eesti keele õpetaja Linda Randma ehk Tuti, nagu me teda kutsusime, vähemasti ühe koma minu küpsuskirjandisse juurde pani, et hinne ikka maksimaalne tuleks ja sellega seoses vast ka edasiõppimist soodustav kuldmedal.

Kuna olin 99% humanitaarne inimene ja TPI ei tekitanud mingeid tundeid, oli selge, et mulle sobib vaid ülikool Tartus. Valisin ajaloo-keeleteaduskonna, erialaks prantsuse keele ja kirjanduse, kuna algkoolist peale oli meil olnud esimeseks võõrkeeleks prantsuse keel. Tõenäoliselt ei olnud tol ajal ankeedid ülikooli sisseastumisel väga üksikasjalikud – mäletan vaid, et oli vaja nimetada vanemate ametid – antud juhul siis postiametnik – aga vist mitte konkreetset töökohta. Igal juhul sisseastumisel probleeme ei tekkinud ja eelnevat vestlust ka ei mäleta olnud olevat.

Kui olin jõudnud kolmandale kursusele (1949/1950 õppeaasta), sai võimalikuks lisaerialana valida raamatukogundus. Meie kursuse kohta kogunes kenake hulk küll filolooge, küll ajaloolasi selles osalema. Mäletan Kaja Noodla loenguid raamatu ja raamatukogude ajaloost. Tallinnast käis loenguid pidamas Helene Johani, keda vahel asendas Alice Meo. Elsa Kudu juhendamisel koostasime seminariülesannetena bibliograafiakartoteeke. Nii tuli mul kindlaks teha Tartu linna raamatukogudes leiduv vene kirjanduse kursuse kohustuslik lektüür. Tegime ära vajalikke arvestusi, eksameid. Kui need kursuse ulatuses õiendatud said, selgus aga 1950. aasta suvel, et eriala TRÜs likvideeritakse seoses Helene Johani loobumisega sõitudest tervislikel põhjustel. 1949. ja 1950. aastal oli lisaerialaga bibliograafe ajaloo-keeleteaduskonna lõpetajate hulgas märkimisväärsel hulgal. Paraku jäi ta meile vaid ühe aasta rõõmuks, aga tulutuks see õpe mulle ei jäänud.

Kui jõudis kätte viies kursus ja lähenes töölemääramiste aeg, seadsin oma sammud Toompeale tollase ENSV Riikliku Avaliku Raamatukogu direktori Helene Johani jutule. Meenutasin meie paari aasta taguseid kontakte ja selle tulemuseks oligi töökoht praeguses Rahvusraamatukogus. Samal 1952. aasta kevadel määrati raamatukokku ka minu kursusekaaslane, eesti filoloog Eno Raud, kes asus tööle metoodikaosakonda põhiliselt lastekirjandusega tegelema.

Võiks veel mainida, et püüdes end paremini sobitada raamatukogundusse, külastasin samal suvel Leningradis tuttavate juures külas olles ka Krupskaja-nim. instituuti, taotlemaks vastuvõttu mittestatsionaarselt raamatukogunduse erialale. Seal aga saadeti mind külmalt kuu peale – üks kõrgharidus juba käes, sellest aitab küll! Sama mõte oli olnud ka mu kursusekaaslasel, ajaloolasel Vilve Kalitsal, nagu hiljem kuulsin, ja temalgi samade tagajärgedega.

Pärislugu

See algas 1. augustil 1952 ja kestis 31. detsembrini 1999, s.o 47 aastat ja 5 kuud. Seda kogu aeg ikka ühes ja samas asutuses, kuigi ta minu ajal vahetas vähemasti kolmel korral nime ja kaheksal korral direktoreid. Kui tööle asusin, paiknes raamatukogu Toompeal Rüütelkonna hoones koos Välis-

ministeeriumiga, mis kolis küll üsna pea ära Toompea lossi. Nii sai terve maja raamatukogule.

Kuna tulin tööle 1. augustil, oli maja pooltühi – puhkused ju – ja mind anti esialgu alluvaks ühele vähestest kohalolnutest, komplekteerimisosakonna juhatajale Karin Bredole (Sarv). Mäletan, et istusin osakonnas (hilisem direktori kabineti ruum) ja harjutasin tähti (!), st raamatukogukirja. Kui kuu lõpupoole puhkused lõppesid ja maja täitus, sain oma põhipaigale, Helmi Masingu juhitud kataloogiosakonda Laine Pärloja käe alla liigitamist õppima.

Liigitamisele ja tööle süstemaatilise kataloogiga tuli peagi lisaks tegelemine perioodikaga. See jäi põhitegevuseks üsna pikaks ajaks, nii et pälvisin Virve Pällingult (Heiman) uhke nimetuse “perioodika kuninganna”. Asi algas sellest, et kõik venekeelsed nn jätkväljaanded seisid läbitöötamatult kahe alumise korruse ruumi (toad 17 ja 18?) riulitel kollektiivide nimetuste järgi tähestikuliselt. Sealt midagi leidma oli võimeline vaid laenutusosakonna töötaja Hilda Sommer ja üldse oli nendega üks häda ja viletsus. Oli vaja luua kord majja, s.o riulitele. “Projekt” (kaasaja meelissõna !) keelelis-süstemaatilis-järjenumbriliseks paigutuseks oli välja töötatud. “Eestööliseks” sai hakatuses kataloogiosakonna tolaegne redaktor Endel Annus, kes nõ “tegi ette”, s.o märkis nimetustel ära kollektiivi ja pealkirja. Kataloogima hakkas väga korraliku raamatukogukirjaga Vaike Ignatjeva (Liisalu), kes töötas mittekoosseisulisena. Minu ülesandeks oli esialgu nimetuste kohaviidastamine. Selleks oli sisse seatud ilmatu suur šifrikaartide (ca 30 x 20 cm) kartoteek, mis paiknes suures puukastis. Igale nimetusele koostati kaart koos liigi ja selles vastava järjenumbriga, kuhu siis kanti ka iga ühik koos inventarinumbriga. Selline süsteem kestis palju, palju aastaid, puukastegi kogunes mitu, enne kui jõuti otsusele, et piisab inventarinumbritest põhikaardi pöördel. Ka kohaviitade leidmist lihtsustati. Esialgu aga istusime Vaikega maja tagumises, Kirjanike Liidu poolses väikeses kambrikeses, kus toimus kogu töö ja kus seda reguleeris/redigeeris E. A. meid aeg-ajalt külastades.

Kui kaks toatäit sai läbi näritud ja jätkväljaanded kenasti liikide järgi paigas, oli perioodika peakataloogile lisaks valmimas ka lugejatele mõeldud täielik tähestikkataloog + süstemaatiline nimetuste register. Oli aasta 1954.

Aga tol ajal oldi maksimalistid. On ju teada, et vahet teha raamatuna töödeldud isendi ja nn jätkväljaande vahel pole mitte kerge. Seepärast sai iga nimetus veel teatmekaardid raamatute pea-, tähestik- ja süstemaatilises kataloogis, peal tempel viitega täielikule kirjele perioodika kataloogis. Lisaks muidugi individuaalsed raamatukirjed monograafiatele ja temaatilistele kogumikele.

Pärast esialgset hoogtööd jätkväljaannetega töödeldi ka ajakirjad – nende hoidmine tähestikuliselt ei olnud tekitanud nii suuri probleeme. Ja

edasi jätkus perioodika töötlemine juba jooksvalt. Varsti leidsin end seda asja vedamas, abiks algul Vaike Ignatjeva, siis juba koosseisulisena Sirvi Kägu (Eslas), tema järel Vaike Pavel (Stockholm). Minult läks asi Leelo Rebase juhtimise alla, kuna mina olin sunnitud peale Helmi Masingu lahkumist TPedI-sse 1969. aasta sügisel hakkama osakonda juhatama. (Ka mind oli kutsutud Pedasse, kuid mul puudus selliseks tööks igasugune kutsumus, mis sellest, et töökoht oleks olnud kodu ligi.)

Perioodikast veel nii palju, et eesti- ja võõrkeelse perioodikaga hakkas tegelema vastavakeelsete raamatute kataloogija Leida Kangermann algul raamatute redaktorite (Endel Annus, Laine Pärloja, Elli Lipstok) silma all, hiljem iseseisvalt. Selleks ajaks oli saadud targemaks ja paigutus selles osas sai formaadilis-järjenumbriline.

Nii oli süsteem paika pandud. Raskustes olid põhiliselt komplekteerimisosakonna töötajad, kes trükiseid fondidesse suunasid ja seega pidid lahendama probleemi – raamat või perioodika? Oli raamatukogusid, kus selle probleemi all ei vaevelnud – kõik raamatuks! See tingis iga numbri täieliku kirje ja koormas katalooge. Kuulu järgi leiti see mingil ajal tore olevat ka meie raamatukogus ja tagajärjeks oli suur segadus perioodika vallas. Tänapäeval pole probleemi – on arvuti!

Töö algusperioodist, kui tegelesin enamasti liigitamisega, pärineb õuduselamus seoses metoodikaosakonna metoodiku Aleksander Siitamiga, kes tegi mulle ettepaneku, õigemini nõudis, et peaksin mingisugusel kursusel loengu liigitamisest. Kasu sellest oli muidugi niipalju, et pidin ka enesele asja teoreetiliselt selgeks tegema. Loengupidamine oli mulle aga uus ja üldsegi mitte meelepärane tegevus. Ja minu ehmatuseks saabus loengut kuulama ka Siitam ise!

Ja veel üks õudus – küll hoopis teisest valdkonnast. Oli tulemas mingi punane püha. Oli vaja aktusel isetegevust. Isetegevuse eest hoolitses või vastutas bibliograafiaosakonna tollane juhataja Ludmilla Rass, kellel tekkis idee välja tulla kõnekooriga. Värvati ca 8 – 10 töötajat, ikka jälle nooremaid, ka mind, kes ma eluaeg olin esinemistest kõrvale hoidnud. Ei julgenud ma seegi kord vastu hakata ja pidin sellegi õuduse üle elama ning esimest ja viimast korda elus tegelema deklameerimisega. Ahistamine aga jätkus hiljemgi – suruti a/ü komiteesse, kus kaua aega pidin vedama töökorralduskomisjoni.

On ka muud meenutamisväärsed algusaastatest. Kuna meid oli raamatukogus paras punt viimastel aastatel Tartust tulnuid, nende seas ka Eno Raud oma värske vaimuga, tekkis tema eestvõttel nn vuttide ühendus. Ega me midagi korda saatnud, põhiliseks huumoriliks olid Eno käskkirjad nii punaste pühade kui isiklike tähtpäevade puhul, mis andsid mitu aega põhjust naljaks ja naeruks. Vutid olid peale peavutt Eno veel La (Laine) Pärloja, Leelo Rebane, Aino Tänavas (Tann), Virve Ennosaar, Erna Raiend

(Langemets), Mall Tammet, Inna Gens, Eela Pajupuu, Liia Rogovskaja... Minul on säilinud naistepäeva tervituskäskkiri nr 1 8. märtsist 1955 ja erikäskkiri nr 2, kus minule sünnipäeva puhul 13. juunil 1956 omistatakse kõrgvuti aunimetus, nimetatakse raamatukogu peatrepp minu nimeliseks ja märgitakse ära kataloogimisosakond kui minu esileküündiv töökoht. – Vaat niisuguses stiilis tegutses Eno.

Lisaks usinale tööle raamatukogus ähvardas nooremaid, aga ka vanemaid töötajaid igasügisene nädala-paarine töötamine kolhoosipõllul, peamiselt kartulivõtul. Ka seal pääses Eno vaim valla. Kõndisime põllule ja tagasi tema loodud marsilaulu saatel “Lähme, lähme, teine on meist pikem, aga teine jälle lühem on”. Kes soovib seda laulda, siis siin on noodid:

Mi, re, re, do, ↑ do, si, re, do, si, la

Si, la, sol, re, re, re, fa, mi, do.

Kord elutsesime kusagil Kesk-Eestis kultuurimaja saalis (ikka põrandal ja heintel, kord küll isegi lasteaias lastevoodites – nii kuidas keegi sinna mahtus) ja lavalt õpetas meile õhtuti isand Siitam esperanto keelt.

Siitamiga seoses veel väikene seik. Oma töömehetee lõpus töötas ta RRI eriosakonnas Selda Patsu käe all. Ma ei tea, mida ta seal tegi, aga seljas oli tal alati kittel, lisaks küünarnukkideni ulatuvad mustad kätised. Et tal oli probleeme tervisega, soovis ta töötada poole koormusega. Selda Pats, kena inimene, võimaldas talle seda ja ülejäänud poole palga eest tegi mulle ettepaneku läbi vaadata sõjajärgseil aastail osakonda uhatud prantsuskeelne kirjandus – eesmärgiks “ebavaenuliku” tagasisuunamine põhikokku – kas olid ajad väheke muutunud või oli erihoid täis saamas? Seda ma siis tegingi oma vabast ajast ja kasu oli nii materiaalne kui hariduslik – pääsesin muidu ligipääsmatusse osakonda ligipääsmatute raamatute juurde.

Võõrkeelse kirjanduse läbivaatamisega seostub ka periood töö algusaastatest, nn keldrikakandite ajastu. Nimelt oli Toompea vene katedraali kelder täis nn reservfondi – mitmelt poolt teistest raamatukogudest, asutustest, mahajäetud kodudest ja muul viisil kokku kogutud raamatutest. Neile oli esialgsed kaardid kirjutanud küllaltki kirju hulk mittekoosseisulisi töötajaid asjatundlikumate juhendajate (Olga Raam...) poolt ette tehtud pliiatsimärgete järgi eraldamaks autorit ja pealkirja. Siinjuures jäädvustan pr. Raami meenutuse – kaardil oli keegi tark arvanud autorinimeks Enzy, pealkirjaks Klopädie!

Viiekümnendate aastate algul suunati sinna keskmiselt külma ja tolmusesse keldrisse raamatukogu kobedamaid keeleoskajaid, kelle ülesandeks oli uurida, kas raamat kõlbab avalikuks kasutamiseks või tuleb see suunata seitsme luku taha tollasesse spetsfondi, mida siis juhatas veel Salomonias Telman. Ja nii me siis istusime seal rätikutesse, vuhvaikadesse (joppidesse) ja kitlitesse mässunult, vildid jalas, ja jagasime raamatuid

“headeks” ja “pahadeks”. Viimaste puhul oli teada rida nimesid, mille pelgast esinemisest piisas (Trotski, fašism, Aldous Huxley ja teised taolised vennad). See periood õpetas raamatu lehekülgi pilguga haarama, isegi mitte diagonaalis lugema, mida ei saa just pidada heaks töökogemuseks ja kombeks.

Kuuekümnendateks aastateks olin tuttav liigitamisega, perioodika töötlemise käigus ei saanud mööda ka kataloogimisest. Vaadates oma tööraamatut, selgub, et 1964. aasta alguses olin saanud peabibliograafi ametipostile, mis täielikult rahaldas mu ambitsioone. Sealtpeale algasid ka minu tööalased komandeeringud. Nõukogude raamatukogunduses valmistati ette üleminekut uutele kirjereeglitele. Neid arutati 1965. aastal Moskvas suurejoonelisel teaduskonverentsil, mis toimus 30. märtsist 3. aprillini Lenini-nim. raamatukogus. Seekord sõitis meid Moskvasse kümme inimest (Masing, Ploompuu, Püss, Lipstok ...?) ja elasime uhkelt Eesti esinduses. See oli minu esimeseks tutvumiseks küll mitte Moskva, kuid kindlasti raamatukoguga. Juba siis tundus, et liiga suur asi ei ole hea asi.

Sõidud jätkusid. 1968. aasta kevadel külastasime koos Irina Suhhihiga (Panova) Leedu rahvusraamatukogu kataloogimisosakonda selle tööga tutvumiseks. Seal kohtusin esmakordselt Valvi Strikaitienega, edaspidise Eesti uue ajastu esimese suursaadikuga Leedus ja vahepealse RR kunstiosakonna töötajaga, kes toona töötas sealses Leedu RR lasteosakonnas (?).

Aastaid oli N. Liidus ette valmistatud uut, nõukogulikku liigitussüsteemi, nende keeli BBK. Ka sellealases nõupidamisest tuli osa võtta 1972. aastal.

Tuleks mainida 1974. aastat, kui pereisa oli kevadsemestril Moskvas Baumani-instituudis täiendumas ja otsustasime lastega teda maipühade aegu külastada. Ja siis pakkus tollane direktor Viivi Kuuspere (kas käisin direktioonilt mõnd vaba päeva palumas – puhkuse arvelt muidugi?) omaalgatuslikult mulle komandeeringu. Vaatasin Lenini raamatukogus väheke katalooge ja lasin komandeeringu dissertatsioonide saalis ära tembeldada. Isa oli lastega samal ajal tsirkuses. See oli esimene kord RRI ära kasutada isiklikes huvides – küll mitte omal initsiatiivil.

Edaspidi muutusid Moskva-sõidud regulaarseks peamiselt seoses Üleliidulise Kataloogimiskomisjoni pleenumitega (1976, 1977, 1983, 1987). Mälestusväärseks kujunes viibimine Moskvas koos meie tollase teadusdirektori Ivi Eenmaga, kes peatus uhiuues Punase väljaku lähistel asuvas hotellis “Rossia” ja kes oli lubanud mind enda juures majutada. Kuna aga turvameetmed hotellis olid eriti ägedad (külastajad registreeriti, neile anti vastavad lipikud tuleku ja mineku aegadele), pidas ta õigemaks mind oma sõprade juurde ööbima saata. Ja see oli alles elamus! Sealne külalislahkus oli unustamatu! Magasin küll pererahva köögis oleval asemel, aga teejoomisel

küsitigi, kas soovin seda teha suurest või väikesest kruusist, milline vannilina mulle sobiks dušitamisel jne..., jne...

Kuuekümnendate aastate lõpus (1968) said alguse Läti (algatajad), Leedu ja Eesti RRide suvised LiLaEst-laagrid. Esimestes osalesin viis suve järjepanu, kuna tekkis komme kaasata isetegevusse kõigi raamatukogude naisansamblid.

RRi naisansambli süünd oli tõenäoliselt kuuekümnendate aastate keskel, üheks initsiaatoriks Lull (Ludmilla) Berkutova. Esimene pidulik esinemine raamatukogu poolt muretsetud riidest taevasinistes kleitides oli mingisugusel RRi peol, mis toimus tollases uhiuues Rae kohvikus praeguse Linnavalitsuse allkorrusel Boris Miku (1966–1971) ajal, kuna tema abikaasa seal majas töötas. Nende kleitide asjus pidin mina, vaeseke, ainsana B. M. süüasjas kohtus tunnistust andma – vist selle pärast olin valitud mina, et olin täielik totu ja ei teadnud asja finantspooldest tuhkagi. Boris Mikuga seondub ka raamatukogu esimene spordilaager Loksal 1967. a augustis, millest osavõtt oli vaata et täiesti sunduslik koos osalemisega osakondadevahelistes võistlustes (jooksud, võrkpall...). Muide – selle spordilembese direktori ajal sõideti suvel peale tööpäeva lõppu (18.00) asutuse bussiga Piritale ujuma. Tagasisaamine oli igati oma asi.

Mingil ajal, tänu Ester Lepikule, kes töötas tollal Raamatukogude Inspeksioonis (see pidi olema siis aastate 1967 ja 1976 vahel) tegutses vähe aega ka raamatukogude-vaheline naiskoor, kes käis harjutamas tollases Gorki-nimelises raamatukogus.

Tagasi esimesse LiLaEsti. Seal oli meil ansambli juhendajana kaasas Milli (Ludmilla) Lõhmus (Toon), Saaremaa aasta naine 2000!). Esinesime vapralt oma laagri igapäevastes vormirõivastes (esialgu ainsad ühtlases riietuses osalejad!), milleks olid tumedad, enamasti dressipüksid, valge pluus ja puna-valgetäpiline kaelarätt. Lätlased olid rahvariietes, leedukad sõitsid esinemise puhuks kohale pikkades sametkleitides ja kõpskingades. Ega see meile eriti julgustav olnud, aga – hakkama saime. Enne lahkumist peeti ette ära ligo-pidu, kus osales ka Läti kultuuriminister (ooperilaulja?, eesti verd või Eesti piiri äärest? isand Kaupuš (Kaupmees?)). Igatahes vennastusime koos tolleaegse tehnikaosakonna juhataja Maie Petersoniga murul istudes temaga ja ta kostitas meid konjakiga.

Järgmisel suvel Leedu edaspidi traditsiooniliseks saanud veskipaigas ootas armsate suguõdede/vendade saabumist hilisööni/varahommikuni Valvi. Pilt näitab, et isetegevuslikuks külakostiks olid meil kaasas tantsivad väikesed luiged Boris Mikk, Kalju Oja, Arvo Prei...

Esimene LiLaEst Eestis toimus 1970. aastal Saaremaal Mändjalas. Ilm oli vaimustav, loengud mererannas huvitavad, saun Kihelkonnal koos liumäega muljet avaldav. Samal ajal toimus Kuressaares, mis tollal oli küll Kingissepp, laulupäev. Meie osalesime rongkäigus koos oma lektoritega. Ja

kuna nende hulgas oli ka Voldemar Panso, siis oli aplaus meie möödudes vägevaim. Muide, siis algas ka rebaste ristimise traditsioon – meres!

1971 algas uus ring Lätist, seekord olime Cesise rajoonis Taurenas, siis jälle Leedus vanas kohas, kus käisid väliskülalistena Horst Kunze, Frau Krause ja Herr Wegehaupt – nii näen märkmikust.

Ilmselt pole enam ansamblit, pole märkmikku ega mind mõnda aega laagrites. Siiski võisin 1975 kogeda, et Leedu veskile oli veel lisandunud maju. 1976. aastal Kanakülas sadas ja sadas (seni oli nn Eesti päevadel traditsiooniks vaid äike) ja minul oli ettekanne koondkataloogindusest. 1977. aastal, tagasiteel Taurenast sõitsime, õigemini vajusime teepeenralt Karksi-Nuias bussiga kraavi, Helgi Kuuskla (Vanaveski) jalg ja Ivi Tingre käsi murdusid. Osalesin veel 1980 Lätis Gaizinkalnsis ja viimaseks jäi 1987. aastal Leedus Kelme rajoonis 20-aastase LiLaEsti tähistamine.

Kui juba sõitudest juttu, siis toredad on olnud RRI ekskursioonid Inna Saareti juhtimisel. Kaugemad minule olid 1964. aastal Mihhailovskoje, kus tuli öösel magada palja põranda peal sõna otseses mõttes pead-jalad koos, 1980. a Tuula ja Jasnaja Poljana, 1983. a Kuldse Ringi linnad. Eestimaa sõitudes osalesin võimalust mööda. Tänapäevani meenutab Inna ja ka mõned kaaslased (Juta Siitam), kuidas ma Peipsi-kandi sõidu ajal (1982) igal võimalusel ujumas käisin, ka Kallastel, kus teised kaldal külmast lõdisesid.

Ja välissõidud! Meie Kultuuriministeeriumi süsteemis olid need sotsmaadesse küllaltki võimalikud kas siis omamaise või üleliidulise vastava grupi raames. Tänu sellele, et Lenin sai 100-aastaseks (1970), toimusid sõidud nn Lenini jälgedel. Minul õnnestus koos suure hulga Eesti raamatukogutöötajatega külastada Poolat. Järgnes Ungari (1975) ja – oh imet! 1978. a Portugal – Pariis eesti kultuuritöötajate grupiga Ivi Tingre juhtimisel, muidugi Moskva venekeelse giidiga. Sinna mahtusin küll tõenäoliselt oma prantsuse keele pärast, mida tõesti ka vaja läks. Paariliseks sain Tartu-aegse kursusekaaslase, ajaloolase Niina Tompsi, kelle tõeline kaaslane ja veel keegi siis, kui olime Moskvasse jõudnud, “rajalt maha” võeti – ei antud välispassi! Muide, kui grupikaaslased – näitlejad Heino Mandri, Kersti Kreismann ja Martin Veinmann Pariisis ühel õhtul uhkelt teatasid, et nad käisid “Grand Opéras”, siis vastas H. M. meie küsimusele, mida nad seal nägid: “Fuajeed”. Noh, hea seegi. Sotsmaad lõpetas mulle 1982. a DDR, kus Dresdenis õnnestus kohtuda ka oma kirjasõbra Hannelorega.

Elulistest vajadustest tingitult algas kuuekümnendate aastate lõpus minu “laiem kirjanduslik tegevus”. Seda tõendavad kirjalikud allikad (RR bibliograafia, 1918-1988, 1 ja 2), küll aga mitte mälu. Kuidas sain ma Raamatukogus 1968. a kirjutada konkreetset külaraamatukogude kataloogidest, küll kahasse Raamatupalati pearaamatukoguhoidja Anu Veskimäega – mida ma küll neist siis teadsin? Ma ei mäleta, et oleksin tollal küla- või üldse rahvaraamatukogusid külastanud – lapsed ju väikesed,

keegi ei saanud komanderingusse. Igatahes artikkel RKs oli küllaltki asjalik ja konkreetne ning pani asjad vähemasti külaraamatukogudes paika. Veel olen tutvustanud Raamatukogus Moskva nõupidamistel kogetut nii kataloogimise (1969) kui uue liigituse (1971) alalt. Koos kolleegidega on ilmunud katalooge tutvustavaid meespäid lugejatele (1968, 1974, 1984) jm.

Eraldi tuleks peatuda metoodilisel tööl. Eespool oli juttu elamustest esimese loengu pidamisel. Rahvaraamatukogudele tuli edaspidigi teadmisi jagada küll seminaridel, küll kirjasõnas, küll kohapeal. Aastate jooksul läks see töö mulle järjest lihtsamaks ja lõbusamaks. Täie hoo sai aga rahvaraamatukogude juhendamine seitsmekümnendate aastate lõpul, mil asuti Raamatukogude Inspeksiooni algatusel neid süsteemipäraselt külastama (et mitte ütelda inspekteerima) ja kataloogid jäid enamasti minu pärusmaaks. Iga-aastaseks kujunesid nn brigaadisõidud alates 1976. aastast, mis said otsa 1987. a. Nende aastate jooksul sai Eestimaale ring peale tehtud, mõnel pool paar korda käidud ja lisaks keskkoguga tutvumisele ka mitmel päeval haru- ja külaraamatukogusid külastatud. Nendes brigaadides osalemine oli mulle äärmiselt meeldiv: haruldane võimalus kodumaa tundmaõppimiseks, igal pool kena vastuvõtt ja mis peaaegu – selgeks sai raamatukogunduse olukord üldse ja eriti kataloogide seisukord. Sain küll aru, et ega külakogus neist eriliselt ei hoolitud ja oli võimalik ka ilma hakkama saada, kuid keskvoimu (Inspeksioon) poolt oli püstitatud nõue, et need peavad igas kogus olema ja kui nad juba on, siis olgu nad ikkagi korras ja korrektselt vormistatud. Seda laulu ma siis igal pool laulsin ja aitasin kohapeal asjale konkreetselt kaasa nii palju kui jõudsin. Ja teadsin kogu aeg, et olen üks tähenärija ja paha inimene. Aga sellegipoolest oli tore ringi rännata.

Nende 12 aasta jooksul võtsin brigaadide tööst osa 33 korral, enamasti olid sõidud nädalased. Ainult Harju ja Rapla rajooni sõitsime igal hommikul Tallinnast. Ja mis pattu salata, tänu neile sõitudele sain külastada mitmeid kursusekaaslast ja sõpru, kellega vast muidu polekski enam kohtunud. Nii juhtus see Pärnus ja Tartus, Kohtla-Järvel, Türil, Järva-Jaanis ja Kuressaares. Mitmel pool sai nende juures ka ööbitud. Algusaastail pelgasin bussisõitu ja kui brigaad sõitis Kohtla-Järvele bussiga, siis mina rongiga. Sealt on meeles veel see, et juhuslikult oli mul ka sünnipäev ja sain kolleegidelt kingituseks suure suvelilli täis savikruusi, mis praegugi seda sõitu meenutab. Valgas külmetasime nende uhkes tornmajas-hotellis ja käisime Läti poole peal kaubanduses. Sealt ostetud kardin ripub senini kodus akna ees. Mõnel pool külastasime keskkogude direktorite kodusid (Põltsamaal, Narvas), mõnel pool kohalikke erasaunu (Pärnu, Kärkla, Kuressaare), Hiiumaal käisime Kõpu majakas, kuhu tollal sai piiritsooni silmas pidades vaid tutvuse korral majakavahiga. Kohati oli mahti ka kohalikke muuseume külastada (Rakvere, Paide).

Komandeeringud üle kogu maa – see oli vast üks huvitavam osa minu tööst. Nende tõttu sai kataloogide olukord rahvaraamatukogudes üsna selgeks ja selle tulemusel pidasin vajalikuks koostada 1990. a nende abistamiseks brošüüri “Tähestikkataloogi korraldamine” (50 lk, 2000 eks).

Brigaadisõitude lõppemine ei lõpetanud aga minu rännakuid, kuna jätkusid sõidud loengute pidamiseks seminaridel, teemaks ikka kataloogid. Süstemaatilise kataloogiga tegutsesime ikka traditsioonipäraselt vastavalt 1978. a ilmunud Helmi Masingu redigeeritud liigitustabelitele. Uut nõukogulikku liigitussüsteemi sünnitati suurel kodumaal küll juba pikki aastaid, seda täiustati ja täiendati ja anti lõpuks ka välja. Üleliidulise surve all tõlgiti seda meilgi ja koostati nn üleminekutabelid. Nende tiraaž aga jäigi levitamata ja kadus kuulsusetult tõenäoliselt utiili. Tänu meie Raamatukogude Inspeksiooni ja Ivi Tingre diplomaatiale jäime õnnelikult sellest BBK-RBK rongist maha ja astusime meil kehtinud senisest rahvaraamatukogude liigitusest tunduvalt vähem valuliselt uue ajastu UDKsse. Aga sellest edaspidi.

Nüüd aga minu osalusest komisjonide töös (v.a koondkataloogide oma, millest on juttu olnud teisel).

Eesti NSV Riikliku Raamatukogukomisjoni juures tegutses alates 1976. a kataloogide komisjon Arda Kirseli juhtimisel peatähelepanuga seni katmata süstematiseerimisel-märksõnastamisel ja vastavatel kataloogidel. Selle komisjoni alluvusse anti siitpeale ka Ametkondadevaheline Kataloogimiskomisjon, mis alustas Helmi Masingu juhtimisel 1966. a, ja koondkataloogide komisjon algusega 1974. Kõigis kolmes K-tähega komisjonis olin ka mina aktiivselt tegev. Ette vaadates tuleb öelda, et koondkataloogide komisjon läks hingusele 90. aastate algul, st sulandus automatiseerimiskomisjoni koosseisu; kataloogimiskomisjon aga lõpetas tegevuse bibliokirje töörühma nime all 90. aastate lõpul seoses arvutikirje võidukäiguga. Vapralt jäi tegutsema kataloogide komisjon, praegune liigitamise ja märksõnastamise toimikond, kus uue aastatuhande vahetuseks valmis hiigeltöö – UDK tabelite eestikeelne tõlge.

Kui aga vaadata minevikku, siis oli komisjonide olemasolu tugevaks aluseks raamatukogudevahelisele koostööle nii ühe komisjoni piires kui komisjonide-vaheliselt. Tulemusrikas oli koondkataloogide komisjoni koostöö kataloogimiskomisjoniga võõrkeelsete raamatute kirjeldamise ühtlustamisel ja kataloogide komisjoni liigitajatega UDK-ga seotud probleemide lahendamisel, kataloogimiskomisjonil terminoloogiakomisjoniga uute kataloogimisalaste terminite osas. Seitsmekümnendatel aastatel koostasime RRI tollaegses kataloogimisosakonnas kõigile kataloogidele vastavad juhid, neid tutvustati komisjonis ka teiste raamatukogude esindajatele.

Komisjonide nõupidamiste käigus esilekerkinud kitsaskohtade lahkamiseks ja meetoodiliseks abiks on tulnud koostada rida juhendmaterjale, olulisemaks vast 1977. a ilmunud "Võõrkeelsete trükiste kirjeldamise lühendid" (29 lk, 800 eks), mis sisaldas ennekõike kirjeldamise meetoodikat ja seejärel kirjes enamvajalike saksa-, inglise-, soome- ja prantsuskeelsete lühendite loetelu.

Komisjonide töö käigus toimusid tutvumisretked nii Eesti suurematesse raamatukogudesse kui ka tolaeagsetesse teistesse liiduvabariikidesse, peamiseks huviobjektiks kataloogid ja nendega tegelevate osakondade töökorraldus. Alati oli sellistel lähetustel vastuvõtt äärmiselt sõbralik. Kataloogide komisjoni üritusena käisime 1981. a sügisel Minskis, kus elasime uhiuues "Inturisti" hotellis, õhtu veetsime ooperis, koju kaasa anti kingituseks šokolaadis likööri pudelikeste komplekt. Meeldivat miljööd ei suutnud varjutada seegi, et kogu peatänav oli metroo ehituse nimel üles kaevatud. Järgmise aasta sügis viis meid Kiievisse. Paraku on siingi meelde jäänud tööväline. Esiteks see, et pidime jääma üle komandeeringus ettenähtud aja, sest ei saanud tagasisõidupiletit. Ja jälle kultuuriprogramm: Lavra, tohutu Lenini muuseumi ja Kiievi-lähedase vabaõhumuuseumi külastus, mis oli eriti armas oma tarekestega, kus laes kuivas igasugu taimi. 1984. a sõidust Jerevani ei meenu suurt midagi. Kokkuvõtvalt kataloogide kohta võin küll üsna siiralt öelda, et meie omad jätsid esteetiliselt parema mulje, aga tundus ka, et töökoormus vennasrahvastel oli suurem ja nad ei pööranud kataloogide välisele küljele erilist tähelepanu.

Kataloogidega jäin tegelema tööelu lõpuni. Kui 1975. a raputasin oma õlgadelt maha kataloogimisosakonna juhatamise, jäi minu huviorbiiti vaid koondkataloogindus, esialgu bibliograafiaosakonna sektorina, hiljem osakonnana. Juba varem oli uutesse kättesse läinud mu esiklaps – perioodika. 1981. a õnnestus ka koondkataloogide osakond anda Helle Martise valitsuse alla ja mina siirdusin kui vaba linnukene muusikaosakonda – mitte laulma või musitseerima, vaid ikka ja jälle katalooge korrastama. See juhtus vist nii, et MO sai juurde peabibliograafi ametikoha, aga Inga Kareva, kes oli olude sunnil vahepeal ka väheke osakonda juhatanud, ei olnud nõus seda vastu võtma ja tahtis jätkata oma sissetöötatud ametiga – nootide töötlemisega. Kuna osakonnajuhataja oli kena inimene Valve Jürisson, Maret Sarv Tartu ajast tuttav, teised ka, läksin sinna kerge südamega. Jäi kokkulepe ka koondkatalooge abistada.

Nii ma seal tegingi oma tuntud ja teatud tööd ja nautisin suurepäraselt vaadet linnale, mida nüüd imetlevad Soome saatkonna rõdult diplomaadid. Koos kaastöötajatega tegime ära suure ja tänuväärse töö – raamatukogu kunstniku Kaarel ...? initsiatiivil koristasime prahi ja rajasime edaspidi roheline uppuva haljasala Pika jala kohal asuvale ehitusprahti täis olnud platsile. See oli suvel kena koht lõõgastumiseks, kohvi joomiseks ja miks

mitte - töö tegemiseks. Vabandan, kuna jälle oli kõik muu enne ja siis alles töö, mida seal aga tõesti teha sai. Muide toimus seal 1989. aasta suve päikesepaistelisel päeval minu 60. sünnipäeva tähistamine. Fotomälestuselt selgub, et selles osales Anne Valmase külaliseks olnud ja ise eesti heliplaadikatalooge Rootsis koostanud, praeguseks ammune manalamees Reino Sepp.

Töösaavutusi rutiinse kataloogikorrastuse kõrvalt eriti ei meenu peale kroonikuameti ja 1982. a oktoobris "RKs" ilmunud artikli "Mart Saare memoriaalkogu", seegi ette valmistatud Virve Edro poolt, kes toimetamise ajaks oli lapsepuhkusel. Küll aga sain paaril aastal osakonna ruumi kasutada peamiselt rariteedi-noorikutele prantsuse keele õpetamisel.

Osakonnas oli kombeks saanud kord-paar aastas käia Leningradi plaadipoes heliplaate komplekteerimas. Alul tegi seda kangelaslik Valve Jürisson ühe päevaga - öösel rongis Leningradi, päeval plaadipoes, öhtul mõnel kontserdil ja öösel rongiga jälle tagasi. Edaspidi läks asi inimlikumaks - käidi kahekesi, sest nii oli kergem müügilolevaid plaate kaasa võetud abimaterjalidega võrrelda, ja ööbiti ka Leningradis. Selle viimasega oli muidugi suuri raskusi. Need korrad, kui mina selles aktsioonis osalesin (1982 mai ja 1884 juuni), oli öömajaks Leningradi turu võõrastemaja (!) ligi kümne turutädiga ühes toas ja äärmiselt nagisevates voodites. Aga hakka-ma saime! 1982. a toimus osakonnajuhataja lahkel kutsel kolleegide ekskursioon Hüpasaarde. Johannes Jürisson võttis meid vastu nende talus, mille lakas ka ööbisime. Järgmise päeva sisustas ümbruskonnaga tutvumine. Meenub veel üks sõit Riiga, kuhu põikasin 1984. a detsembris Valgast, kus olime parajasti brigaadiga. Eesmärgiks oli Valve ja Tiia Kaevuga uurida Läti RR muusikaosakonna töid-tegemisi. Jälle on meelde jäänud vaid kontserdikülastus Riia vanalinna kammersaalis. Eriliselt jäävad mulle muusikaosakonda iseloomustama mõnused tähtpäevad - osakonna ja selle juhataja sünnipäevad - , mida alati ilmestasid Maret Sarve ülivaimukad laulusalmid-ühislaulud.

Peale pensioniikka jõudmist (tollal 55 aastat - see oli 1984) olin oma peabibliograafi ametikoha andnud järgmisele pensionieelikule Maret Sarvele suuremat pensioni teenima ja rahuldusin sestpeale vähemaga. Kohati õnnestus saada äärmiselt defitsiitne desinfektori ametikoht, mis tagas noil aegadel täispensioni. Nii kestis see üheksakümnendate aastate alguseni. Siis tegin lõpu kahe isanda teenimisele ja pühendusin sedapuhku täielikult koondkataloogindusele (taas!). 1992. a suvel toimus kolimine Toompealt Tõnismäele. Minust läks see kolimise karikas küll mööda, kuna viimastel suvedel kasutasin hiljaaegu avastatud võimalust, et pensionärid said võtta mõneks ajaks palgata puhkust täispensioniga - oli ju aeg, kus seda, s.o täispensioni said vaid nn töölise ametikohal olijad. Sügisel ootas aga uues majas hiigeltöö - koondkataloogi kappide arv oli suurenenud

mitmekordselt tänu suurele kataloogisaalile. Nüüd tuli hakata kataloogi laiendama, liitma üle 60 000 kaardi, täiendama vahekaartide süsteemi ja asuma taas kataloogi redigeerima, kuna näpud mahtusid üle hulga aja kaarte kasti liigutama.

Aeg aga läks edasi, tiiger hüppas ja neelas ka raamatukogu koondkataloogide osakonna, kuhu jäi vaid arvutitöö, s.o sisestamine. Kataloog ja kataloogitöö sai kataloogitalitusele, mis kujunes osast endisest töötlus(enne veel kataloogimis)osakonnast Ene Vilipuse käe all. Leidsin ennast jälle samast, kus olin alustanud aastakümnete eest, seekordseks ülemuseks noor daam, kes oli oma raamatukogukarjääri alustanud samuti paljude aastate eest minu poolt tollal juhitud RRI kataloogimisosakonnas Ene Pungaste nime all. Ja nii jäingi lõpuni RR katalooge näppima ...

RRile pühendatud töö kõrval oli mul ka "teine elu", mille endale valisin vabamate tuulepuhangute saabumisel. Tänu raamatukogu direktsooni toetusele ning headele sõpradele ja kolleegidele Soomes õnnestus mul alates 1989. aastast igal aastal vähemasti kord käia ära Soome raamatukogudes teadmisi ja kogemusi hankimas euroopalike liigitustabelite, kirjereeglite, koondkatalooginduse ja ka elu-olu valdkonnas. Kui sõbrad pärinesid mehelt ja nn eesti ajast (Villem Grünthal-Ridala poja pere Hyvinkääl), siis kolleegidega Helsingis sain kontakti tänu Mare Mauerile, kes kord meie Toompea raamatukogu oli tutvustanud ühele juhuslikult sisseastunud soome turistist raamatukoguprouale abikaasaga, kes tänini on jäänud meie headeks sõpradeks ja kelle juures Keraval oleme kümneid kordi peatunud.

Tegelikult algasid mu sidemed Soomega palju aastaid varem. Kord hallil stagnaajal küsis minu tollane osakonnajuhataja Helmi Masing, kas ma ei tahaks hakata pidama kirjavahetust ühe soome kolleegiga. Linda Ploompuule, kellel olid tihedad sidemed Soomega oma tädi, Leeni Vesterinen-Ploompuu kaudu, oli kirjutanud sellel teemal Soomest Aino Kaasinen, kelle Eesti-huvist ilmselt tema soome raamatukogurahvast kolleegid teadsid ja keda palus kirjasoovi vahendajaks Forssa raamatukogu juhataja Terttu Rassi. Masing ja Ploompuu olid siis arutanud, kes võiks see kirjavahetaja olla ja arvasid mind selle vääriliseks. Ega mul selle vastu midagi olnud, sest kirjutada ma ju jaksan, seda enam, et Terttu soov oli õppida eesti keelt (oli oma esimesel turismireisil Tallinna tutvunud kohaliku noormehega!) ja seetõttu tuli minul kirjutada eesti keeles, tema vastas algul soome keeles, mõne aja möödudes aga ka oma oskustele vastavas eesti keeles. Ta oli üldse keeltehuviline – ühel suvel viibis ta Prantsusmaal keelesaagris, tema kaudu sain omale DDRist kirjasõbranna. Ka oli Terttu vene keele huviline ja NSVL – Soome ühingu liige (!). Arvan, et see oli mulle eriti kasuks, sest kui ta mulle 1976. a küllakutse saatis, siis kõikide suureks üllatuseks see ka rahuldati. Tegelikult sõiduloa ja viisa hankimine võttis aga aega mitmeid kuid ja paraku selle aja jooksul viis vähk Terttu. Truualamliku nõukogude kodani-

kuna siirdusin peale surmateate saamist Lubja tänavale, kus sõidu paberliku asjaajamist toimetati, ja andsin sellest ka sealsele naisametnikule teada arvates, et nüüd on sõidul kriips peal. Tema aga küsis, kas ma siis ei tahagi sõita. Muidugi tahtsin, vastuvõtjad ju Hyvinkääl ka olemas. Ja nii see ime saigi teoks. Paraku Forssas jäi küll käimata.

Novembris-detsembris toimunud ligi kuuajalisel Soomes viibimisel külastasin enamikku Helsingi suurematest raamatukogudest, käisin Kerava raamatukogus, tutvusin Hyvinkää raamatukogu rahvaga ja käisin nendega Kouvola raamatukogus.

Huvitav oli üks pühapäevane väljasõit naabrimees Tapaniga Hyvinkäält Hämeenlinna. Seal kohtusime nimelt Seija Salomaaga, kes oli paaril korral Terttuga koos Tallinna külastanud ja ka meil kodus käinud, kellest ma aga aimatagi ei osanud, et ta Hämeenlinnas elab ja just sealses raamatukogus töötab. Tundsime ta põgusal möödumisel linnatänaval ära, kuna tal oli seljas sama palitu, millega teda Tallinnas näinud olin. Mõned päevad hiljem käisin siis ka teda ja ta raamatukogu külastamas.

Tagasisõidul toimus muidugi korralik puistamine tollimajas. Väikese kohverkirjutusmasina eest tuli maksta tolli ja mingisugune „sanepidjaama“ tädi konfiskeeris kilepakikese popkorni, mis oli saadetud lastele pannipealseks sussitamiseks. Tädi sain öelda, et õli meil niikuinii pole, mis sest popkornistki, saagu sellega õnnelikuks!

Kuna tollal olid välissõidud nn kapmaadesse üpris haruldased, tuli mul ka infohommikul muljeid jagada. Seal nägin vahepeal ametisse astunud uut direktorit Rein Koppelmanni. Temaga seoses pean paberile panema sügava mulje, mille jättis üks lause tema küllap vist esimesest naistepäeva sõnavõtust, mille mõte oli – naised on kenad ja tublid, mis neil viga elada – neid ei ahista ju loogilise mõtlemise ahelad! Tore, eks ole! Paraku mind on need ahelad küll vahete-vahel ahistanud!

Niipea kui meil oli õnnestunud „vennalikust liidust“ välja rabeleda, hakkasin ma, esialgu isiklikul initsiatiivil, pead murdma probleemi üle, mis küll saab rahvaraamatukogude süstemaatilistest kataloogidest. Kandsid ju need silmnähtavat ja silmatorkavat nõukogude aja pitsert. Võikana tundusid liigid 1M, 1MA, 3KP, kus vohasid Lenini ja Stalini teosed. Eesti ajaloo periodiseering ja rubriikide pealkirjad ei kannatanud kriitikat. Ka kaartide järjestamine rubriikide piires vajas korrastamist, s.o muutmist tähestikuliseks. Samuti oli vaja teha ettevalmistusi UDKle üleminekuks. Nii koostas 1991. a brošüüri „Eesti rahvaraamatukogude liigitussüsteemi täiendusi (24 lk, 1500 eks). Selles oli antud miinimum vajalikest ümberkorraldustest. Probleemiga tuli aga edasi tegeleda. Et Arda Kirseli eestvõttel oli asutud litsentsi alusel ingliskeelset kõige uuemat UDK keskmist väljaannet eesti keelde tõlkima, võimaldas see võrdlust ja täpsustusi. Nii valmiski 1993. a esimene valik „Eesti rahvaraamatukogude

liigitussüsteemist” (liigid 5, 61, 63), kus liikide kaupa määratlesin seni kasutusel olnud liigitustabelite liikide seose UDK vastavate liikidega ja juhtisin tähelepanu üleviimisel vajalikele muudatustele. Lisatud oli liikide loend koos A. Kirseli koostatud liikide vastavustabelitega. 1994 valmis teine valik (liigid 7 – 9), 1995 kolmas valik (liigid 0 – 3) ja 1996 neljas valik (liigid 6 ja 62). Vaja oli veel koostada nn koguteos + aineloend. See ilmus 1996. a lõpus 75-leheküljelisena pealkirja all “Eesti rahvaraamatukogude liigitussüsteem. Metoodilised juhised”.

Seda üllitist pean oma kõige olulisemaks ja tänuväärsemaks panuseks meie rahvaraamatukogundusse ja olen sügavalt veendunud, et lõpuks saajandivahetusel ilmunud UDK tabelite eestikeelne variant on küll väga prestiižne, aga oma ulatuselt (ca 7 cm paks!) sobiv peasjalikult suurtele teadusraamatukogudele.

Üllatuslikult sai minugi töö tunnustuse 14. aprillil 2000 kapitaalsete UDK liigitustabelite esitlusel Eesti Akadeemilises Raamatukogus, kus Kultuuriministeeriumi kantsler Margus Allikmaa ka mulle tõsiste töötajate Arda Kirseli, Aili Normaku, Marje Aasmetsa ja Jüri Järsi kõrval ulatas mitu kilogrammi UDKd kiirkõitjas ja Kultuuriministeeriumi tänukirja “UDK liigitustabelite eestikeelse rahvaväljaande koostamise eest”.

Kui nüüd lugesin kapis üle oma kõvakaanelised au- ja tänukirjad, sain neid kokku kaheksa. Ja kui veel tööraamatust loetleda seal registreeritud tänu-, kiituse- ja premeerimise käskkirju, hakkab hale tollastest kaadritöötajatest, kes neid kõiki pidid kahes keeles kõigi autasustatute tööraamatutesse märkima. Seda see Meida Säär istus seal ülemus Aare kabinetis, kuigi kurjad keeles hoopis muust sosistasid.

Richard Aarest veel niipalju, et tema ajal oli kõige, kõige tähtsamaks “tööülesandeks” tingimata enne kella üheksat hommikul tööle jõuda, tingimata enne seda, kui seltsimees direktor omakäeliselt tööletuleku registreerimise raamatusse joone alla tõmbab. Häda sellele, kes selle alla jäi – kutsuti vaibale (et mitte öelda kohvile, sest kohvi ju ei antud, vaip aga oli olemas). Samasse raamatusse pidime märkima ka lõunale mineku, lõunalt tuleku ja töölt lahkumise.

Järellugu

Raamatukogu jõuluhommikul 1999. a detsembris, kui tööl oli veel jäänud käia umbes nädal, üllatati mind, Virve Ennosaart ja Helju Kaevu aastate inimeseks valimisega. Suur klaasitud tänukiri ripub praegugi koduseinal. Traditsioonilisel endiste töötajate – pensionäride hommikukohvil, kuhu ka minule kui eel-endisele oli kutse, avaldasin Tiiu Valmile ja Heli Naerisele vaigse soovi ka edaspidi väheke oma lapsukeste, s.o kataloogide korrastamisega nn volontäärina tegeleda. Seda ka võimaldati.

Kui 2000. aasta möödus mõnusa võõrkeelsete kataloogide ja koondkataloogi pisitasa redigeerimisega, siis 2001. aasta tõi majja uued tuuled – kataloogisaalist võimalikult palju katalooge välja! Juba enne olin redigeerimise käigus neid kõvasti koondanud. Uude majja ja uutesse kataloogikapidesse kolides ei olnud ju aimatagi, et 1999. aastast alates kaartkatalooge enam ei täiendata ja suuri varusid kastidesse pole mõtet jätta. Koondkataloogiga oli asi korras, kuna varud said seni liitmata kaartide arvel pea olematuks. Võõrkeelse lugejate tähestikkataloogi osas oli aga jäetud kõvasti arenguruumi. Senise töö käigus oli “kataloogide kaotamise päevaks” (26.01.2001) tühjaks jäänud üle viie kataloogikapi. Välisraamatute koondkataloog koliti sel päeval ümber kolmanda korruse töötsooni koridori, suur hulk kartoteeke likvideeriti.

Ees aga ootas veel venekeelse kirjanduse tähestikkataloogi koondamine. Kui seni olin oma tööd teinud rõõmsas pensionäri aega-küll meeles, siis nüüd sain aru, et see töö tuleb tingimata kevadeks ära lõpetada, et suvel saaks tühjad kapid välja tõsta ja ruumile uusi funktsioone anda. Nii muutus vabatahtlik töölkäimine üsna pingeliseks. 2001. a kevadeks jõudsingi enamiku kataloogist korralikult, st koos kastide välimuse ja pistelise sisu korrastamisega ära teha, ainult lõpp läks haltuura korras pelgaks ümbertöstmiseks koos paratamatu etikettide muutmisega. Sisemine korrastus jäi sügiseks. Talvel 2001/2002 seda ka tegin. Tööind oli peale tormilist kevadet küll lahtunud, kuid toimis siiski, haihtus aga lõplikult 2002. a sügiseks – nii nagu haihtub ka kogu kataloogindus – arvutisse. Ja head teed tal minna!

Nüüd külastan aeg-ajalt raamatukogu, et vaadata näitusi või kohtuda kenade inimestega. Ja Raamatukoguhoidjate Ühingu liikmemaksu peab maksmas käima ja ERÜ aastakoosolekul osalema. Vahel toob majja ka mõni Eks-klubi üritus. See viimane on üks ütle mata kena ettevõtmine tänu Ivi Tingrele, Raamatukoguhoidjate Ühingule ja senistele klubi juhatustele. Igakuised üritused on huvipakkuvad ja kokkusaamine endiste kolleegidega südantsoojendav.

Nii et elame veel ja kohtume veel...

ARVUSTUSI

Rein Veidemann

VÄLIS-EESTI KIRJASTUSTEGEVUS KAANTE VAHEL

Anne Valmas. Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944-2000 I . Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 2003. 205 lk.; II. Raamatukataloog. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 2003. 397 lk.

Möödunud aasta detsembris doktoriväitekirjana kaitstud Anne Valmase „Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944 – 2000“ kujutab endast olulist tähist Eesti aja- ja kultuuriloo kaardistamisel.

Pagulas-Eesti kujunemine II maailmasõja tulemusena, selle toimimise ning saavutuste kõrgaeg, järgnenud hääbumine, osaline kojunaasmine ja Kodu-Eesti kultuuri sulandumine pärast Eesti taasiseseisvumist riigina 1991, teisalt kohanemine diasporaa-laadse olemisvormiga – kõik see ei ole üksnes võetav kindlalt piiritletava ning objektiivse põhjus-tagajärje teljel käsitletava irdepisoodina Eesti ajaloos, vaid eestlaste rahvuskeha, poliitikat ja kultuuri saatuslikult mõjutanud (kõnelemata kümnetest tuhandetest inimsaatustest) traumaatilise peatükina, mille sügavaim olemus ja tähendus nii pagulaseelse kui ka järgnenud Eesti suhtes ootab alles käsitlemist.

Selle eelduseks on historiograafilise, mälestusliku aine koondamine, neist ülevaadete tegemine, dokumenteeritud poliitilise, haridus- ja seltsielu kirjeldamine ning analüüs (eriti oluliseks osutuvad siinkohal kontrastiivsed uuringud) ning Pagulas-Eesti toimimist ning selle vaimuelu ja ideoloogiat mõjutanud isikute biograafilised käsitlused. Alles seejärel võime loota, et mälestusmärk „Eesti pagulus ja Pagulas-Eesti“, mis praegu asub veel hajakirjutistes, üksikteostes ja pagulaseestlaste, nende järglaste ja järeljärglaste mälus, leiab monumentaalsema väljenduse koguteose või köitesarjana.

Anne Valmase teos käsitleb eesti pagulaskultuuri tuuma ehk nagu lk 26 õigustatult osutatakse: „elujõulise kultuurielu oluliseks osaks oli pagulaseestlaste kirjastustegevus, milles tähtsal kohal oli eesti pagulaskirjanike looming“. Selles käsitluses omakorda seatakse eesmärgiks kirjastustegevuse kaardistamine, mille üheks tulemuseks on koos väitekirja kirjeldav-analüütilise osaga esitatav raamatu (laiemalt võttes trükiste) kataloog – ülioluline

allikas pagulaskultuuri edaspidiseks uurimiseks ja ühtlasi Pagulas-Eesti enda seisukohast *exegi monumentum*- tüüpi kokkuvõte.

Raamatu teise köite (mida võib võtta ka lisana) saamisloos on ilmselt osalisi teisigi (kasvõi toimetajatena). Nii et, kui mõne kataloogi lugeja silmis puudub sealt tema meelest oluline kirje, mõni raamat või teos, siis tuleks seda võtta täienduse, mitte puudusena. Kõik kataloogid on olemuselt avatud süsteemid, sest alati eksisteerib võimalus nende täiendamiseks ja korrigeerimiseks.

Uurimuse I köide (kirjeldav-analüütiline pool) koosneb teema- ja probleemipüstitusest, lähtekohtade määratlemisest, historiograafilisest ülevaatest, uurimisobjekti piiritlemisest ning peatükiti eestlaste kirjastustegevuse ülevaadetest paguluse põhilistel sihtmaadel: Rootsis, Kanadas, USA-s, Saksamaal, Austraalias ja Suurbritannias.

Kogu kirjeldavale materjalile omakorda on Valmas piltlikult öeldes peale keeranud veel teisegi sõlme peatükiga, milles analüüsitakse kirjastustoodangut nii ilmumise ajalises, keelises, tüpoloogilis-temaatilises, trükiarvude ja leviku ning emamaaga võrdluse lõikes. Iseäranis viimane kujutab endast olulise lähtekoha fikseerimist tulevaseks kontrastiivvuringuks pagulaskultuuri ja okupeeritud emamaal viljeldava kultuuri suhete ja diskursuste alal.

Anne Valmase järelduste osa (I kd, lk 171 – 176) toob vajaliku informatsiooni kõrval esile ka mitmeid probleeme, millega pörgatakse kokku eelnevas arutluses ning mis jäävad ka edaspidi arutlusaineks. Olgu neist mõned esitatud kriitiliselt tunnistusega, et ühest vastust tõenäoliselt ei saa neile anda, sest Valmase raamatu sihik on olnud algusest peale teine – nimelt raamatulooline.

Siiski, kui Pagulas-Eesti kultuuri käsitletakse subkultuurina ja järeldatakse, et „kuigi emakeelse kirjasõna vahendusel säilitati ühine informatsioon, ei kujunenud ühtset terviklikku pagulaskultuuri“ (lk 171), siis oodanuks pikemat ja sügavamat käsitlust, miks see ikkagi ei tekkinud. Valmas nimetab nii objektiivseid (pagulaste hajutatus, puudulik võõrkeeleoskus, peaaegu täielik äralõigatus allikatest) kui ka subjektiivseid põhjusi (sulandumishirm, kibestumine, identiteedikriis ja lõpuks leppimine saatusega).

Kõik see on arvesse võetav. Olulist ja nõ metatasandilist tuge pakkuks mitmete sel teemal sõna võtnud või uurimuslike artiklitega esinenud eesti uurijate tööde aktiivsem kasutamine (näiteks Rein Ruutsoo, Hasso Krulli, Maie Kalda, Rutt Hinrikuse, Jaan Unduski, Tiit Hennoste jmt tööd). Viidakem siinkohal kasvõi Rutt Hinrikuse artiklile „Lääne pildi ja kodumaa pildi mõningaid teisenemisi eesti kirjanduses (KK, 2001, nr 9), mis võimaldab anda lisateadmisi mõistmaks Pagulas-Eesti (kirja(ndus))kultuuri dünaamikat ja „semiootikat“. Jaan Undusk on eesti kirjandusruumist (mis mõistagi sõltub ka kirjastamisest) kõneldes väitnud, et eesti kirjandus-

kultuuri ainuvõimalik eksisteerimisviis ongi emamaal, Eestis, sõltumata isegi siin valitsevatest poliitilistest režiimidest. Maie Kalda on oma väga huvitavas käsitluses „Vana kaader Järel-Eesti ajal võimalusi proovimas“ (Keel ja Kirjandus, 2001, nr 8, lk. 572-578) toonud käibele siinkirjutaja arvates produktiivse Järel-Eesti mõiste.

Kuna Anne Valmas juba raamatu pealkirjast alates pörkab kokku nõ nimetamise probleemiga, siis selgubki, et üheks diskutiivsemaks momentiks uurimuses ongi küsimus Pagulas-Eesti kultuurist (sh kirjanduskultuurist) kui niisugusest. Mis eristas, mis ühendas seda okupeeritud emamaaga? Mis hetkest alates võime rääkida – ja kas võime üldse rääkida – Välis-Eestist, kas selle vastand on Kodu-Eesti või Sise-Eesti, mis elas edasi nii Kodu-Eestis kui ka Välis-Eestis?

Pagulas- ja okupeeritud Nõukogude Eestit ühendas tõenäoliselt selge angažeeritus mõlemal poolel. 1960tel toimus mõlema Eesti diskursiivne lähenemine. Kas lähenemise aluseks oli seesama Sise- või Tuum-Eesti eksplitseerimisvõimaluste avanemine ENSV-ski? Kas Kalda lansseeritud Järel-Eesti polegi tegelikult just see osa pagulaskultuurist, mis sai teises ruumis jätkuvõimaluse, mis kandus sinna üle, omandas võitleva või hõllandusliku – aga igal juhul väljastpoolt angažeeritud, „olude poolt peale surutud“ ilme? Kas hääbumise põhjus oli ainult see, et väsisid ja lahkusid kas füüsiliselt või vaimselt kirjandusväljalt sellel tegijad ja see, et tarbijaskond kuivas kokku, assimileerus paguluse sihtmaadesse ja kultuuridesse, või oli see algusest peale just tänu Järel-Eestile ja järeleestlusele määratud olema ajutine? Miks ikkagi ei saa me rääkida Eesti diasporaa-kirjandusest, millele minu arust suundusid Ivar Ivask, Ilmar Laaban ja ehk mõni teinegi noorema põlvkonna autor ja mis oleks ehk võinud kujuneda näiteks Karl Ristikivi ümber?

Anne Valmase käsitlus riivab neid küsimusi, kuid pikemaks arutlusaineks neid siiski ei võeta. Seepärast jääb ka sissejuhatuses tõdetud „eriline tähtsus oli eestikeelsel kirjasõnal“ pisut õhku rippuma, kui lõpuks teame, et ometi puudus kirjastustegevuses süsteemsus (lk 173) ja et püüust „hoida ja kaitsta ning tulevaste põlvete jaoks jäädvustada rahvuslikku mälu“ kaugemale polnudki võimalik küündida.

Ei tahaks aga kuidagi nõustuda autoriga, et see püüd vastandatakse emamaal, okupeeritud Eestis olevale võimatusele („...mida ei olnud võimalik teha Eestis nõukogude okupatsiooni tingimustes“) (lk 173). Valmas rõhutab seesugust vastandust minu meelest liialt kategooriliselt ka eespool, mis võib paista lihtsustusena. Okupeeritud Eestis (sõjajärgne Eesti, Eesti NSV), kus - nagu raamatustki selgub - oli kirjastustegevus naeruväärselt ühekülgne ja nimetustelt ning tiraažideltki ajuti kaugemale maha jääv Rootsis ja Kanadas ilmuvast, ei lakanud püüd säilitada ja kaitsta rahvuslikku mälu ka kirjasõnas õieti mitte ühelgi aastal. Selle ilmumisvormid olid aga

diskursiivselt erinevad ja sageli ka hoopis latentsed (nn. aisopose keel, ridade vahele kirjutamine).

Oluline on kogu selles problemaatikas rõhutada kirjutava ja lugeva kogukonna vastastikku kodeeritust (ootushorizontide peegeldust). Selles mõttes – nagu minu mäletamist mööda on rõhutanud ka Jaan Undusk – oli pagulaskirjanduse adressaat imaginaarne eestlus, mis jäi maha selle tegeliku asukohta ja mis ühelt poolt traagiliselt mõjutas pagulaskultuuri meelegeitlikustumist identiteedi säilitamisel ning vastandumist Kodu-Eestile. Tekkis väga tugev märgiline konflikt, mis jättis oma jälje kogu pagulaskultuurile ja mida vähemalt selle kirjandusliku osa nüüdses kojutulekus me tajume. Nii tõdeb järeldestes ka Anne Valmas, et pagulaskirjandus tänu aktiivsele kirjastustegevusele eriti Rootsis andis „mõndagi kaalukat“ – aga suurem osa sellest jääb tähistama seda enesekaitsest hermetismi, mis iseloomustab vägivaldselt tekitatud kogukondi.

Möödamattes olgu tehtud ka üks täpsustus. Kui lk 11 väidetakse, et „pagulust käsitlev eesti ilukirjandus“ puudus kodumaal täielikult, siis tuleks ilmselt piiritleda seda ajaliselt. 1960-te teisest poolest ilmub ajalehes „Kodumaa“ vahendusel pagulasautorite loomingut, avaldatakse ka pagulusse siirdunud EV-aegsete kirjanike teoseid. Ja pagulus ise jõuab eesti nõukogude kirjanduse aineks, nagu näiteks Vladimir Beekmani 1967. aastal ilmunud esikromaanis „Transiitreisija“.

Ülalkäsitletud problemaatikast lähtudes ei tahaks ma nõustuda lk 15 sisse toodud eesti diasporaa mõistega, seda enam, kui järgmisel leheküljel räägitakse paguluse lõppemisest 1991. Nagu näha, pakub Anne Valmase uurimus rohkelt võimalusi panoraamseteks arutlusteks, aga ka uute täiendavate aspektide käsitlemiseks. Samal ajal on see ikkagi kokkuvõtte ühest traagilisest ja samas ülevast, uhkust sisendavast peatükist eestlaste elu- ja ajaloos.

Anne Valmase teeneks jääb, et see peatükk on nüüd inspireerivalt meile kõigile raamatuna kättesaadavaks tehtud.

Elle Tarik

RAAMATUKOGUHOIDJA SOOVITAB

Anne Valmas. Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944-2000. II osa : Raamatukataloog. Tallinn: Tallinna pedagoogikaülikool, 2003. 397 lk.

Anne Valmas on ära teinud väga suure töö meie teadmiste avardamisel eesti kultuuri vallas, registreerides oma raamatus üle 4000 väliseesti trükise. Pikka aega Eesti lugeja eest varjul seisnud trükistest on nüüdseks suur osa jõudnud meie raamatukogudesse, kõigile soovijaile vabaks kasutamiseks, kuid bibliograafilist teavet on seni olnud vähe. Seetõttu on „Kataloog“ igale lugejale ja raamatukoguhoidjale suureks abiks.

Just praktilise kasutamise aspektist on kiiduväärt „Kataloogi“ ülesehitus. Trükised on järjestatud ilmumismaade ja nende sees kirjastajate kaupa. See hõlbustab vastamist nende lugejate päringutele, kes otsivad materjali oma sugulaste-tuttavate kohta, teades peale isikunime vaid seda, mis riigis või riigi osas vastav isik elas. Perekonnaloo uurijaid on palju ja nende teenindamisel on „Kataloog“ hindamatu abivahend. Iga trükirida või foto on oluline teave ja piirkondlikud trükised on igale uurijale väga informatiivsed.

Konkreetne trükis on loendist hõlpsasti leitav isikunimede, teoste pealkirjade või kirjastajate registri abil. Teabeväärtust lisavad raamatus toodud lühiülevaated kirjastuste, asutuste ja organisatsioonide kohta. Et iga organisatsioon jätab enamasti endast kirjaliku jälje, siis on „Kataloog“ kasutatav laiemaltki kui üksnes trükiste loeteluna. Kokkuvõttes on tegu igale raamatukoguhoidjale väga vajaliku teatmeteosega.

Esmatutvumisel hakkas silma vaid üks viga: kirjes nr 51 on õige pealkiri: Eesti rahvakiriku ristitee.

Muidugi oleks tahtnud näha „Kataloogis“ ka andmeid kirjeldatud raamatute leidumusest teistes raamatukogudes, kuid meil on ju nüüd suuremate kogude ühine elektronkataloog ESTER, mille abil saab kergesti andmeid otsida. Praegu ei kajasta see veel kõiki olemasolevaid trükiseid, kuid kataloog täieneb iga päevaga ning on juba praegu lugejate poolt aktiivselt kasutatav.

Iga suurem (ja miks mitte ka väiksem) raamatukogu on kindlasti juba jõudnud võrrelda raamatute leidumust oma kogudes „Kataloogiga“ ning täiendanud oma desideraatide nimekirja. Igatahes sai Tartu O. Lutsu nim.

Linnaraamatukogu väliseesti ja vanema raamatu osakond lisada oma „puudunimekirja“ üle 100 teose.

Jääb vaid soovida, et ka seni tuvastatud 16% puuduolevaid väliseesti raamatuid kord Eestisse jõuaksid ja kirjeldatud saaksid. Ehk on mõned neist juba praegu mõnes meie raamatukogus olemas või sinna teel? Ja kas on koostamisel rahvusbibliograafia eraldi köide väliseesti trükiste kohta? Vajalik oleks see küll.

Tänu Anne Valmasele suure ja olulise töö eest ning – head jätku!

ERÜ AASTA- JA TEENETEPREEMIA

Maire Rauk, Helge Saar, Siina Pallas

ANU VAHTER

ERÜ aastapreemia 2003 laureaat

Anu Vahter (sünd. 03.05.1969) lõpetas Tallinna Pedagoogilise Instituudi 1991. aastal raamatukogunduse ja bibliograafia erialal. Samal aastal asus ta tööle Saaremaa Keskraamatukokku metoodikuna, hiljem oli vanemraamatukoguhoidja lugemissaalis ning alates 02.03.1998 on ta töötanud Saare Maakonna Keskraamatukogu direktorina.

Anu on juhi ja kolleegina väga südamlük, abivalmis ning mõistev. Tal on hea omadus vaadata asju alati positiivsest küljest. Tema rahulikkus, tasa-kaalukus ning optimism on alati aidanud delikaatselt lahendada kollektiivis ette tulnud mistahes probleemid.

Et kolleege juhendada, tuleb ise pidevalt õppida. Anu on alati huvitatud enesetäiendamisest. Ta on osalenud paljudel kursustel ja seminaridel. Raamatukogunduse-alaselt on ta end täiendanud Soomes ja Taanis. Ka oma alluvatele on Anu alati soovitanud ja võimaldanud osalemist mitmesugustel koolitustel. Iga-aastased terve maakonna raamatukoguhoidjate õppereisid mandri raamatukogudesse on toimunud alati tema eestvõttel ja organiseerimisel.

Anu koostatud projektide alusel on Saare Maakonna Keskraamatukogu saanud arvestatavaid investeeringuid mitmest fondist. Tema sellekohased näpunäited on osutunud kasulikuks nii mõnelegi külaraamatukoguhoidjale.

2002. aasta oli Saare Maakonna Keskraamatukogule ajalooline, sest 30 aastat endises raamatutekodus sai ümber ning 7. juunil avas ukseid uus raamatukogu.

Anu jaoks oli uue raamatukogu ehitamise ja sisustamise aeg kindlasti väga raske periood, kuid tal on hea võime töid-tegemisi ratsionaalselt korraldada. Nii jõudis ta kõikjale. See ei olnud kerge, kuid Anu suutis seda. Uut raamatukogu võiks isegi nimetada Anu elutööks, sest temast on selles majas ütlemata palju, alates ettepanekutest ruumide paigutuse ning kujunduse osas projekteerijatele, sisekujundajatele ja ehitajatele, ka mööbli valmistajatele. Ehitajate ja arhitektidega suheldes püüdis ta hea seista selle eest, et hoone tuleks raamatukogule võimalikult sobiv. Järgnes pingeline

ligi 100 000 raamatu kolimise organiseerimine ning lõpuks olid paigas ka tema poolt hea maitsega soetatud detailid raamatukogu hubasemaks muutmisel.

Saare Maakonna Keskraamatukoguga ühes hoones asuvad veel kaks asutust: Kuressaare Kultuurivara ja Kuressaare Kultuurikeskus. Anu Vahteri heatahtliku ning diplomaatliku juhtimise all on raamatukogu koostöö naabritega sujunud kenasti. Käesoleval ajal on Anu ka Kuressaare Linnavalitsuse kultuurikomisjoni liige.

Anu peres kasvab kaks algkooliealist tütart. Ta on tubli pereema, kes armastab aiandust, küpsetamist ning õmblemist. Lisaks muule üllatab ta kolleege sageli uue heegeldatud või kootud seelikuga, kotiga vms. Ei jõua ära imestada, kust ammutab ta selleks kõigeks energiat.

Ametialaste teadmiste ning hea suhtlemisoskuse tõttu on Anu Vahter hinnatud keskraamatukogu kolleegide ja külaraamatukogude töötajate seas. Arvame, et Anu on sõbraliku ja külalislahke inimesena meeles ka neil kolleegidel, kes meie majas külas käinud.

Linda Jahilo

ÕIE TAMMISSAAR *ERÜ teenetepreemia laureaat 2003*

ERÜ teenetepreemia määramine Õie Tammissaarele 2004. aasta alguses sattus ilmselt pigem juhuslikult kui teadlikult märkima ühe perioodi lõppu ja teise algust Õie ameti- ja erialases karjääris. 2004. aasta jaanuaris pani Õie maha O. Lutsu nim Tartu Linna Keskraamatukogu asedirektori ameti, mida ta oli pidanud peaaegu 22 aastat, ja võttis vastu uue väljakutse. Just nimelt väljakutseks võib julgesti pidada Õie uut ametikohta Tartu linnaraamatukogus. Õie Tammissaarest sai raamatukogu uue ja suurima osakonna – teenindusosakonna juhataja. Tartu linnaraamatukogus nimetatakse uut osakonda omavahel ka “ühendatud osakonnaks” ja see nimi avab päris hästi osakonna tekkeloo, sest teenindusosakond ühendabki endas senised lugemissaalid ja kojulaenutusosakonna, registratuuri ja internetitoa(d). Õie juhendada on ligi 40 kolleegi, seega umbes pool lugejateeninduses hõivatud töötajatest. Aga enne kui rääkida Õie tänasest tööst lähemalt, on igati asjakohane meenutada tema seniseid tööaastaid.

Õie Tammissaar sündis Läänemaal 14. juulil 1949. Koolitee viis algul kohalikku algkooli, seejärel Ridala 8-klassilisse Kooli ja Haapsalu I Keskkooli. Elukutsevalikuks võttis Õie lausa aastase mõtlemisaja. Paelus eesti keel ja kirjandus, sest Õie arvas endal olevat õpetaja soont, aga huvi pakkus ka näitejuhtimine. Lõplikuks valikuks osutus siiski raamatukogundus. Õie ise ütleb, et teda intrigeeris avar maailmapilt, mida raamatukogunduse eriala õppekava töötas. Eriti põnevad tundusid sellised ained nagu majanduse alused ja infotehnoloogia. Õie Tammissaar lõpetas Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogunduse ja bibliograafia eriala tehnikaraamatukogude eriharul 1972. aastal ja asus sama aasta augustis tööle Tartu Linna Keskraamatukogu tehnikakirjanduse osakonna bibliograafina. Olgu siinkohal öeldud, et Õiel on olnud õnn ja võimalus töötada nelja erineva direktori käe all ja kindlasti on ta raamatukogu ajalugu uurinud Elle Tariku (direktor aastatel 1975–1983) kõrval Tartu linnaraamatukogu aja- ja arenguloo üks paremaid tundjaid. Elle Tarikut ei nimetanud ma juhuslikult, sest just Elle oli see, kes peale poja sündi raamatukokku naasnud noorele töötajale arenguvõimalust pakkus, kutsudes ta 1981. aasta 1. aprillist direktori asetäitja kohale.

Nagu eespool öeldud, oli Õie Tammissaar asedirektori ametis ligi 22 aastat. Õie ise ütleb, et igav tal igal juhul pole olnud. Kolleegina võin öelda, et Õie on inimene, kes ei talu paigalseisu. Ta seab endale ja oma kaastöötajatele pidevalt uusi eesmärgid, et sisse viia uuendusi ja ajaga kaasas

käia. Õiel on jätkunud ideid ja energiat oma ideede katsetamiseks ning elluviimiseks. Õie eestvedamisel liideti lugejate parema teenindamise huvides teatmebibliograafia osakond ja lugemissaalid ning toodi avariilite tehnikakirjanduse osakonna kogu. Kui Eestimaale jõudis arvutiajastu, oli just Õie Tammissaar see, kes selle 1996. aastal ka Tartu linnaraamatukokku tõi. Kõigepealt valmis omatehtud lugejate andmebaas INDREK, mis andis ülevaate lugejate tegelikust arvust ja vähendas osakondadevahelist dubleerimist. Järgmine eesmärk oli interneti püsiühenduse majja toomine. Õie ise nimetab seda pea ees vette hüppamiseks, aga Avatud Eesti Fondi toel sai mõte teoks. Aasta 1996 – see oli ju aeg, mil kogemusi ei olnud veel kellelgi. Järgnes projektide kirjutamine, et saada arvuteid internetipunktide avamiseks. Kui arvutid ja võrk olemas, tuli alustada töötajate arvutialast koolitust. Algõppele järgnesid konkreetsema sisuga koolitused, millest tänaseks on välja kasvanud koolitusprogramm “Teeviidad infometsas”, mis peaks aitama raamatukoguhoidjaid internetiressursside ja erinevate elektrooniliste andmebaaside kasutamisel.

Töötajate koolituse loomuliku jätkuna tuli lugejate arvutikoolitus. Raamatukogu 91. aastapäeval peetud ettekandes väitis Hansapanga Lõuna-Eesti regiooni müügi- ja teenindusjuht Andrus Kurvits, kes oli SA Vaata Maailma sünni juures, et Vaata Maailma täiskasvanute tasuta arvutikoolituse idee sündis Tartu linnaraamatukogus. Lisan omalt poolt, et see idee sündis Õie Tammissaare kabinetis. Vaata Maailma projekti sünni ajal juba käis Tartu linnaraamatukogus täiskasvanute arvutikoolitus ja koostöös Hansapangaga oli valminud ka esimene plakat. Pangahärra ja raamatukoguhoidja huvid kattusid – mõlemat huvitas, et arvutikasutajate ring oleks võimalikult lai, et sinna kuuluksid näiteks ka eakad inimesed. Õie suunas SA Vaata Maailma arvutikoolitajate kursustele kaks kolleegi ja nii anti täiesti oma jõududega Vaata Maailma projekti raames arvutikoolitust ka Tartu linnaraamatukogus.

Õie Tammissaar oli see, kes võttis vastu filminäitleja Bruno Oja pakkumise korraldada raamatukogus tema isikunäitus. Näitus erines kardinaalselt raamatukogus seni tehtust. Tema algatusel loodi avalike suhete ja infotehnoloogia spetsialistide ametikohad. Asedirektorina tegeles Õie Tammissaar aastaid töötajate koolituse ja personalitööga. Loomult õpihimuline, käis ta ise väsimatult koolitustel ja suunas sinna ka kolleege. Õie on väga hea inimesetundja selles osas, mis puudutab inimese õppimisvõimet, erialast andekust ja ambitsioone.

Õie ütleb, et ta ei teinud midagi üksi, tema ümber oli alati meeskond. Aga ta sattus ikka ja jälle eestvedajaks, sest temal jätkus järjekindlust ja süsteemsust ning tal oli alati olemas visioon sellest, kuhu välja jõuda. Kuna kõikvõimalikele uuendustele tekib enamasti ka mingi vastuseis, siis pole Õie just alati olnud kollektiivi kõige populaarsem liige. Aga tagantjärele on

tulnud enamasti nentida, et Õiel oli õigus. Palju aastaid on Õie olnud Tartu linnaraamatukogus see inimene, kellelt on küsitud nõu, kellele kolleegid on söandanud rääkida oma probleemidest. Talle on kuulunud kolleegide usaldus.

Õiel jäi energiat Tartu linnaraamatukogu töö kõrvalt üle. Nii kuulus ta aastatel 1995–1996 ERÜ juhatusse ja osales koolitustoimkonna töös. Aastatel 1998–2000 oli ta Kultuuriministeeriumi juures tegutseva Rahvaraamatukogude Nõukogu liige, 2001–2002 sama nõukogu esimees. Koos Kõrveküla raamatukogu direktori Hele Ellermaaga korraldab Õie Tartumaa raamatukoguhoidjate suveseminare – tänavune oli juba neljas.

Olemegi ringiga tagasi aastas 2004. Veeuputuse järgne remont Tartu linnaraamatukogus 2003. aastal pani raamatukogu juhtide mõtted liikuma selles suunas, kuidas korraldada teenindus ümber nii, et ka kojulaenutusosakonnas, raamatukogu kõige kasutatavamas osakonnas, jõuaks võimalikult palju raamatuid avariilitele, st lugejale lähemale. Lugemissaalide ja laenutusosakonna liitmine ning ruumide ümbermängimine võimaldaski saavutada parima ajutise lahenduse raamatukogu uue maja ooteajaks. Töö osakonna kujundamisel jätkub, sest tänase seisuga ei ole hoidlasügavustest veel kõik hädavajalik avariilitele jõudnud ja neljas teenindussaal ning veel kolmes teeninduspunktis töötavat osakonda ei ole lihtne ühtse ja kompetentse meeskonnana toimima panna. Olen kindel, et Õie tuleb selle kõigega suurepäraselt toime, sest ta on hea juht ja tunneb raamatukogundust läbi ja lõhki. Tabavalt ütles üks tema osakonna töötaja: Õie jaoks pole olemas lahendamatu probleeme.

ÕNNITLEME ERÜ LIIKMEID - 2003. AASTA JUUBILARE

---

85. sünnipäev	Elga Vent	03.08.1918
80. sünnipäev	Hans Jürman	28.02.1923
75. sünnipäev	Edith-Lea Altpere	25.02.1928
	Konrad Kikas	08.02.1928
	Elvi Vall	05.11.1928
70. sünnipäev	Tiiu Erlemann	20.02.1933
	Imbi Kaasik	27.07.1933
	Valve Jürisson	14.04.1933
	Maret-EneKlaus	29.11.1933
	Jaan Loog	17.06.1933
	Milvi Raamat	06.11.1933
	Ellen Sarv	28.09.1933
	Ellen Õunapuu	21.05.1933
	Heino Räim	29.03.1933
65. sünnipäev	Mall Aunver	17.02.1938
	Maie Gross	11.04.1938
	Tiiu Hindriks	11.11.1938
	Kulla Jentson	20.06.1938
	Tiina Kraav	10.10.1938
	Lembi Lahemaa	22.10.1938
	Kadri Peep	31.07.1938
	Tiiu Rebane	12.06.1938
	Juta Siitam	25.01.1938
	Anne Sokko	23.11.1938
	Elle Tarik	10.06.1938
	Laidi Tinnuri	09.11.1938
60. sünnipäev	Liisa Düüna	03.04.1943
	Ivi Eenmaa	02.06.1943
	Helgi Elken	21.11.1943
	Ene Hansen	26.03.1943
	Juta Jukk	24.03.1943
	Helje-Laine Kannik	01.12.1943

	Helle Klementi	15.12.1943
	Tiina Kohver	28.08.1943
	Juta Laasma	25.03.1943
	Ilvi Laidna	24.12.1943
	Mare Nurmsalu	07.02.1943
	Tiiu Pihlakas	20.02.1943
	Edel Reino	23.06.1943
	Keiu Saarniit	06.12.1943
50. sünnipäev	Helina Borodina	25.05.1953
	Kersti Burk	01.07.1953
	Ruth Hiie	21.12.1953
	Helle Kaarli	25.07.1953
	Ene Karu	17.04.1953
	Kersti Kikkas	18.04.1953
	Vaike Kurel	18.06.1953
	Mall Köpp	19.02.1953
	Anni Lahe	08.03.1953
	Maie Leirost	12.05.1953
	Toomas Liivamägi	04.02.1953
	Ene Loddes	26.10.1953
	Maret Lukken	18.01.1953
	Maria Luštšik	23.07.1953
	Peeter Olesk	25.12.1953
	Küllli Ossul	17.08.1953
	Tiiu Reimo	02.06.1953
	Taie Saar	26.06.1953
	Jelena Serdjukova	19.03.1953
	Urve Sildre	23.05.1953
	Sirje Sillaste	14.01.1953
	Tatjana Tokareva	19.03.1953
	Ene Toom	15.07.1953
	Siiri Ušakova	16.04.1953
	Olga Vladimirova	29.03.1953

ERÜ TEGEVUSEST 2003. AASTAL

Krista Talvi

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU TEGEVUSEST 2003. AASTAL

LIIKMED

2003. aasta jooksul astus ERÜ-sse 28 inimest. Välja astus avalduse alusel 8, maksu tasumata jätmise tõttu arvati ühingust välja 12 liiget. 2003. aasta lõpul on ERÜs 730 liiget (12 auliiget, 677 aastamaksu maksnud liiget ja 41 maksuvõlglast).

TEGEVUSE PÕHIJOONI

Juhatus

ERÜ juhatuse tegevuse põhiraaskus oli 2003. aastal raamatukoguhoidjate kutseküsimustel, eesti raamatukoguhoidjate VIII kongressi korraldamisel, ERÜ põhikirja muutmisel. Juhatus töötas aastakoosolekuni koosseisus: juhatuse esinaine Krista Talvi (RR, kolmandat perioodi järjest), aseesinaine Janne Andresoo (RR), aseesinaine Katrin Kaugver (EAR), liikmed Ludmilla Dubjeva (TÜR), Reet Raudkepp (Vaida raamatukogu), Endla Schasmin (Valga Keskraamatukogu), Marje Tamre (Rahvusvaheline Ülikool Concordia Audentes), Mihkel Volt (RR).

Aastakoosolekul valiti juhatuse liikmeiks aastateks 2003–2004 Ludmilla Dubjeva, Hele Ellermaa ja Katrin Kaugver. Senisest koosseisust jätkasid esinaine Krista Talvi ja liikmed Janne Andresoo, Reet Raudkepp, Endla Schasmin, Marje Tamre ja Mihkel Volt. Juhatus alustas tööd uues koosseisus 1. märtsil.

Juhatus pidas üheksa koosolekut, neist kolm olid laiendatud koosseisuga. Arutati ERÜ põhikirja muutmis- ja parandusettepanekuid, raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandit ning ERÜ tegevust. Neljal korral pidas juhatus koosolekut meili teel.

Revisjonikomisjoni kuulusid Rutt Enok (Harju Maakonnaraamatukogu), Ruth Hiie (RR) ja Juta Kaps (EAR). Aastakoosolekul valiti järgmiseks kaheks aastaks revisjonikomisjoni koosseisu Rutt Enok, Ruth Hiie ja Kersti Kikkas.

Juhatus rakendas alates 1. juunist ERÜ büroos konsultandi ametikoha, millel asus tööle Linda Kask.

Kutsestandard

Juhatus esitas Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogule kandidaadid raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandi töörühma moodustamiseks: Janne Andresoo (ERÜ), Rutt Enok (Harju Maakonnaraamatukogu), Malle Ermel (TÜR), Kai Kalvik (EAR), Reet Kukk (Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu), Anneli Sepp (TÜR; EMAR), Ester Sõrmus (Tallinna Pedagoogiline Seminar) ja Ülle Talihärm (RR).

Töörühma esimene koosolek toimus ERÜ büroos 17. jaanuaril. Kutsestandardi väljatöötamist juhtis Kutsekoja koordinaator Kersti Rodes. Standardi töövariant valmis raamatukoguhoidjate kongressiks juunis, kus seda osavõtjatele levitati. Ka rahva- ja maaraamatukoguhoidjate suveseminaridel tutvustati ja arutati standardi põhimõtteid. Septembri alguses palus ERÜ arvamusi standardi projekti kohta, et arutada neid 25. septembril juhatusel laiendatud koosolekul. 17. septembril esitasid oma seisukohti kutsestandardi projekti kohta ERÜ teadusraamatukogude direktorite ümarlaual liikmed. Kutsestandardi projekti viimane avalik arutelu koos Kutsekojaga toimus 24. novembril ja sellest olid palutud osa võtma suuremate raamatukogude juhid. Standardi kinnitas 8. detsembril Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogu. Sama koosoleku otsusega lõpetas Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogu oma tegevuse ja otsustas liituda Kultuuri Kutsenõukoguga. ERÜ esindajaks sellesse nõukogusse on esitatud Janne Andresoo.

Raamatukoguhoidja kutsestandardi rakendamise seotud praktiliste küsimuste lahendamine jääb 2004. aastasse.

ERÜ toetas TPÜ sotsiaalteaduskonna magistriõppekava "Infojuhtimine". Novembris esitas ERÜ Haridus- ja Teadusministeeriumile toetuse TÜ filosoofiateaduskonna taotlusele eraldada riiklikus koolitustellimuses 2003/2004 õppeaastaks kultuurikorralduse magistriõppe kavale õppekohti. Haridus- ja Teadusministeeriumile saadeti toetuskiri ka Viljandi Kultuuriakadeemia taotlusele eraldada 2004/2005 õppeaastal õppekavale "Raamatukogundus ja infoteadus" 20 riikliku koolitustellimuse kohta.

Suuremaid üritusi

Aastakoosolek toimus 28. veebruaril. Koosolekust võttis osa 259 inimest, volitusi registreeriti 236. Avaettekande Eesti ühenduste elujõust ja rollist ühiskonnas pidas Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu tegevjuhataja Kristina Mänd. Koosolek kuulas ära ühingu tegevus-, finants- ja revisjonikomisjoni aruanded ning kinnitas need. Aastakoosolek kinnitas liikmemaksumäärad ja maksu tasumise tähtaja (kalendriaasta 1. juuli).

Koosolek kiitis heaks muudatused ERÜ põhikirjas, mille kohaselt võivad edaspidi ERÜ liikmeskonda toetaja- ja tegevliikmena kuuluda ka asutused. Uuendatud põhikirja ja juhatuse koosseisu kinnitamiseks esitati

dokumendid Tallinna Linnakohtule 20. märtsil, registriosakonnas on tehtud vastavasisuline muutmiskanne 26. juunil.

Raamatukoguhoidjate kongresside korraldamise traditsioonile 1923. aastal pandud alust on ERÜ hoidnud tänaseni. **Eesti raamatukoguhoidjate VIII kongress** "Ühiskonna teenistuses" toimus 9.-10. juunini 2003 Viljandis Ugala teatris ning seal osales üle kolmesaja raamatukoguhoidja. Kongressi korraldas Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing koostöös Viljandi Linnaraamatukogu ja Viljandi Kultuurikolledžiga ning seda toetasid lisaks Kultuurkapitalile Kultuuriministeerium, Viljandi Linnavalitsus ning Eesti Rahvusraamatukogu. Kongressi programmitoimkonda kuulusid moodulite juhid: Toomas Liivamägi (TÜR), Ene Loddes (RR), Ilmar Vaaro (VKK) ja Krista Talvi (ERÜ) ning korraldustoimkonda Linda Kask (ERÜ), Evi Murdla (Viljandi Linnaraamatukogu), Reet Olevsoo (ERÜ), Ülle Rüütel (Viljandi Linnaraamatukogu), Ilmar Vaaro (VKK) ja Krista Talvi (ERÜ).

Seekordsel kongressil käsitleti raamatukogudele olulisi teemasid ning sisulised arutelud toimusid moodulites kasutaja, kogude ja raamatukoguhariduse/täiendkoolituse vaatevinklist. Avaistungil esinesid Riigikogu kultuurikomisjoni esimees Olav Aarna, kultuuriminister Urmas Paet, Viljandi Kultuurikolledži rektor Anzori Barkalaja ning ERÜ juhatuse esinaine Krista Talvi, Haridus- ja Teadusministeeriumi esindas SA Archimedes juhatuse liige Ülle Must.

Läkituses Riigikogu liikmetele tõdesid kongressist osavõtjad, et raamatukoguhoidjad peavad oluliseks ja toetavad teadmispõhise ühiskonna kiiret väljakujundamist Eestis. Teadmispõhise ühiskonna loomine eeldab aga tasakaalustatud arengut, selget riiklikult koordineeritud ning finantseeritud raamatukogu- ja infopoliitikat ning saab teoks ainult infopoliitilise terviklahenduse olemasolu korral. Kultuurikomisjoni vastus 15.08.2003 teatab, et "Kultuurikomisjon vaatlleb seda oma sügishooaja esimesel istungil 8. septembril", rohkem tagasisidet ei ole.

Kongressi ajal oli võimalus tutvuda viimasel viiel aastal raamatukogude poolt välja antud erialakirjanduse väljapanekuga, vaadata slaidiprogrammi "Raamatukogud piltides 1998-2003", kohtuda kolleegidega nii kodu- kui välismaalt. Viljandi Linnaraamatukogu esitles oma äsja valminud uut hoonet ning Viljandi Kultuurikolledži õppejõud tutvustasid raamatukoguhoidjate ettevalmistamise protsessi. Meeleolu aitasid tõsta Ugala nostalgiline komöödia "Helesinine vagun" ja järelpidu. (Loe Raamatukogu 2003, nr 4, lk 34-35.)

20.-30. oktoobrini toimunud **raamatukogupäevade** juhtmõte "Mitmepalgeline raamatukogu" pidi loodetavasti andma igale raamatukogule rohkesti tõlgendamisvõimalusi. Raamatukogupäevade avaüritus toimus Pärnu Kontserdimajas ja algas ettelugemisega, mis teenis kahte eesmärki - Kreutzwaldi-aasta ja ettelugemispäeva tähistamist. Paarsada osavõtjat

toetasid Kirjanike Liidu ja Kirjastuste Liidu avalikku pöördumist raamatu-kaupluse Rahva Raamat müügi pinna vähendamise vastu. Tavapäraselt toimusid kirjanduse tundmise ja infootsingu võistlused, eesti raamatu päev ja maaraamatukoguhoidja päev. (Lähemalt Raamatukogu 2003, nr 6, lk 33-35.)

Seminarid, teabepäevad

Seminari "Raamatukoguhoidja ja enesekehtestamine" 31. märtsil Tallinnas ja 29. aprillil Viljandis viis läbi Merike Poljakov TRÜst, osa võtsid ainult ERÜ liikmed.

30. sept.–1. okt. toimus ERÜ rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma ja RRI koostööseminar keskraamatukogude komplekteerimis-osakondade juhatajatele ja kirjanduse valiknimestike koostamise töörühma liikmetele.

18.–19. sept. korraldati ERÜ koolituse toimkonna väljasõiduseminar Ida-Virumaal. Osavõtjate nimel juhtisid Krista Talvi ja Ilmar Vaaro oma kirjas Sillamäe linnapea ja volikogu esimehe tähelepanu keskraamatukogu ruumide kehvale olukorrale ja raamatukoguhoidjate kahetsusväärset madalale palgale.

Koolituse toimkonna 15. tegevusaastat tähistav ettekandekoosolek peeti Viljandis 27. novembril koos Viljandi Kultuuriakadeemiaga.

Maaraamatukoguhoidjate suveseminar korraldamisele Valgamaal Nüplis 16.–18. juunil pani õla alla ka Valga Keskraamatukogu.

Kooliraamatukogude sektsiooni rahvusvahelises seminarlaagris "Kooliraamatukogu kui õpikeskuse roll ning eesmärgid õppeprotsessis" 26.–28. juunini Tõstamaal osalesid kolleegid Soomest, Rootsist ja Lätist.

Kooliraamatukogude sektsiooni teabepäevad olid 3. aprillil "Laste-kirjandus kooliraamatukogus – õppekava toetav kirjandus" ja 20. novembril "Kes loeb, see mõtleb".

Palgaküsimused

2003. a osales ERÜ esindaja Katrin Kaugver kolmel korral EKALi palgaläbirääkimiste delegatsiooni koosolekul. 25. märtsiks koostasid kutseliidud omapoolsed ettepanekud palgakokkulepete sõlmimiseks valitsuse ja EKALi vahel. Pärast omavahelist arutelu otsustasid kutseliitude esindajad välja minna ühesuguste seisukohtadega. ERÜ pidas vajalikuks viia kõrgharidusega raamatukogutöötajate palga alammäär võrdseks riigi keskmise palgaga, olenemata sellest, millise raamatukogutüübiga on tegemist või kelle haldusalasse ja millisesse piirkonda vastav raamatukogu jääb.

Uut läbirääkimiste voo uue valitsuse esindajatega alustati 17. juunil. Kultuuriministeeriumi taotluseks oli palgavahendite 20%-line kasv. Kuna läbirääkimiste käigus kujunes välja olukord, mis väljendus "tööandjate, eriti

valitsuse soovimatuses saavutada töötajaid elementaarselt rahuldav kokkulepe, oli EKAL eraldi ning TALO tervikuna sunnitud vastu võtma otsuse teise poole suhtes mõjutusaktsioonide alustamiseks" (Ago Tuulingu kirjast kutseliitudele). Et osapooled – valitsus ja ametiühing – kokkuleppele ei jõudnud, otsustas riiklik lepitaja lugeda lepitusprotseduur kollektiivse töötüli osas täidetuks leppimust saavutamata. 10. nov. 2003 kuulutas TALO töörahu katkenuks ja määras ühepäevase streigi toimumise ajaks 04. dets. 2003. ERÜ toetas streiki. Teadaolevalt võtsid toetusstreigist osa Tallinna kõrgkoolide raamatukogud, Rahvusraamatukogu ja mõned maakonnaraamatukogud.

Kuivõrd valitsus ei ole asunud täitma TALO nõudmist kehtestada kõrgharidust nõudval ametikohal täistööajaga töötava kõrgharidusega töötaja palga alammääraks vabariigi keskmise palk (prognooside kohaselt 7362 krooni), siis läheb protsess edasi.

SEKTSIOONIDE, TOIMKONDADE, TÖÖRÜHMADE JA PIIRKONDLIKE ÜHENDUSTE TEGEVUSE PÕHIJOONI

Erialaraamatukogude sektsiooni hakkas juhtima Kersti Naber Eesti Panga raamatukogust. Sektsiooni nimekirjas oli 2003. a detsembri seisuga 47 liiget, kellest üle poole töötavad Tallinna raamatukogudes, ülejäänud Tartus ja Pärnus. Ürituste korraldamise põhimõtteks oli pakkuda liikmetele võimalust tutvustada oma raamatukogu-infokeskust kolleegidele, omandada uusi teadmisi; samuti anda võimalust kolleegidega suhtlemiseks, mis on eriti oluline, kuna enamik sektsiooni liikmetest töötavad organisatsioonis oma erialal nn üksiküritajatena. 2003. a korraldati viis üleriigilist ja mõned kohalikud ettevõtmised Tartus. Suurimaks õnnestumiseks peab sektsiooni juht kommunikatsiooni parendamiseks avatud veebilehte aadressil: <http://erialaraamatukogud.kolhoos.ee/>.

Kooliraamatukogude sektsiooni 2003. a prioriteediks olid kooliraamatukogu kui õpikeskuse strateegilise arendamisega seotud probleemid. Kooliraamatukogu arengustrateegia väljatöötamise algetapina korraldati suvel rahvusvaheline seminar, mis oli kantud ideedest selgitada välja Eesti kooliraamatukogude tase, kooliraamatukogu kui õpikeskuse rahvusvahelise kogemuse teadvustamine ja vahetamine, konkreetsete järelduste ning ettepanekute tegemine asjaomastele instantsidele. Seminari ettekannete kogumik ilmus novembris ja jagati tasuta kõigile vabariigi koolidele. Tavapäraselt korraldati kaks üleriigilist teabepäeva. 2003. a veebruarist maini toimus koostöös Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse ja Koolivõrgu Bürooga riigi üldhariduskoolide raamatukogude ülevaatus ehk välishindamine.

Maaraamatukogude sektsioonis arutati raamatukoguhoidja töökoormusega seotud küsimusi ja koostati ülevaade maaraamatukoguhoidja töökohustustest, mida tutvustati ERÜ aastakoosolekul. Lõpptulemusena ei suudetud siiski määratleda keskmisi näitajaid (lugejate, laenutuste, külastuste arv) täiskohaga töötamise korral. Suurüritustena korraldati koostöös Valga Keskraamatukoguga iga-aastane maaraamatukogude seminarilaager ja koos Võrumaa Keskraamatukoguga III maaraamatukoguhoidja päev. Sektsioon tegi parandusettepanekuid kutsestandardi kohta.

Bibliograafiatoimkond kaalub tegevuse lõpetamist.

Kogude toimkonnas olid võtmeteemadeks teadus- ja erialaraamatukogude komplekteerimise päevaprobleemid, komplekteerimisvaldkonnad, standardnumbrite (ISBN, ISMN, ISSN) Eesti keskuse tegevus, GL - hall kirjandus. Kokku saadi eri raamatukogudes, mis osutus kasulikuks ja motiveerivaks koosolekuvormiks. Toimkonna liikmed said hea ülevaate kolleegide tegevusest, avardus kutsealane silmaring.

Koolituse toimkonda hakkas juhtima Viljandi Kultuuriakadeemia raamatukogunduse ja infoteaduste osakonna juhataja Ilmar Vaaro. Toimkonna tegevuses olid olulisemad: raamatukoguhoidja kutsestandard, raamatukoguhoidjate kongressiks valmistumine, toimkonna väljasõidu-seminar, toimkonna 15. tegevusaasta tähistamine, tegevusmaterjalide arhiveerimine. Raamatukoguhoidjate kutsestandardi kavandi koostamise töörühma kuulus ka toimkonna liikmeid, kes edastasid operatiivselt informatsiooni koostamise seisu ja kavandite kohta.

Liigitamise ja märksõnastamise toimkonna koosolekutel analüüsiti põhjalikult UDK muudatusi, mis ilmusid "*Extensions and Corrections to the UDC*" järjekordses köites (2002, nr 24). Tavakohasel infokoosolekul esitas Marje Aasmets ülevaate IFLA 69. aastakonverentsist Berliinis, kuulati infot märksõnastamisest Eesti Meditsiiniraamatukogus, arutati läbi kehtiv UDK vormimäärajate loetelu, täiendati seda ja kinnitati. Novembris külastati Rocca al Mare Kooli, kus Jaanus Kõuts tutvustas raamatukogu ja andis sisuka ülevaate kooli elust.

Terminoloogia toimkonda juhib alates septembrist Eesti Hoiuraamatukogu peavarahoidja Kalju Tammaru, samast ajast on sekretäriks Siiri Lauk Eesti Rahvusraamatukogust. Toimus seitse kolme- kuni neljatunnist koosolekut, kus jätkati VARIA- ja KIRI-terminite seletuste arutamist, võõrvastete parandamist ja täpsustamist, arutati raamatukogusõnastiku trükiversiooni ettevalmistamise võimalikkust, vaadati läbi rahvusvaheliste ja teiste riikide raamatukoguorganisatsioonide ja raamatukogunduslike projektide nimetuste eestikeelsed tõlked. Alustati toimkonnale kinnitamiseks esitatud kataloogiterminite läbivaatamist. Päevakorras oli *ISBD(ER)*: Rahvusvahelised elektrooniliste teavikute bibliograafilise kirjeldamise reeglid, samuti arutati *ISBD(CR)*i tõlkimise käigus kohandatud uusi termineid.

Vanaraamatu toimkonnas jätkati tutvumist Eesti ajalooliste kogudega ja külastati Eesti Rahva Muuseumi. Toimkond taotles Nordinfolt rahalist toetust seminari korraldamiseks Rootsis, kuid kuna 27. märtsil saabus eitav vastus, seminar ei toimunud. Toimkonna liikmed osalesid vanaraamatu elektroonilise kataloogimise õppusel RRis ja ERÜ suurüritustel. Alates 2004. aastast juhib toimkonda Kadri Tammur Tartu Ülikooli Raamatukogust.

Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma tösisemateks saavutusteks oli kokkuvõtete tegemine 2002. a lõpul läbiviidud teabekirjanduse leidumuse küsitlusest, analüüsi tulemuste tutvustamine maaraamatukoguhoidjate seminarlaagris ja komplekteerimisalasel nõupidamisel ning maaraamatukogudes perioodika leidumuse väljaselgitamine. Töörühma liikmed esinesid komplekteerimise ning teabekirjanduse leidumuse küsimustes maakondlikel seminaridel.

Tänaväärse töö tegid kirjanduse **valiknimestike** koostajad. Aasta lõpuks sai valmis "Kirjanduse valiknimestik 2002 I ja II", koostamisel on 2003 I. Valiknimestikke kasutavad raamatukoguhoidjad enda harimiseks ja uudiskirjandusega kurssiviimiseks, samuti said neist suurt abi lugejad. Koos Rahvusraamatukoguga korraldati sügisel keskraamatukogude komplekteerimisosakondade juhatajatele kahepäevane seminar, kus arutati komplekteerimisküsimusi, kuulati kirjandusloengut ning tutvuti Hoiuraamatukogu töö ja võimalustega.

24. aprillil pöördusid rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühm ja maaraamatukogude sektsioon kirjaga Kultuuriministeeriumi poole palvega suurendada riigieelarves rahvaraamatukogude teavikute ostusummat. Kultuuriminister vastas, et tänab "rahvaraamatukogude komplekteerimisprobleemide põhjaliku kirjeldamise eest" ja teatas, et 2003. a lisaelarves on rahvaraamatukogudele teavikute soetamiseks planeeritud 3,7 miljonit krooni ning 2004. aastaks tehakse ettepanek suurendada teavikute ostusummat vähemalt 25% ulatuses. 2004. aasta riigieelarves tõusis summa siiski ainult lisaelarves antud 3,7 miljoni krooni võrra.

Eelmise aruandeaasta lõpul kokkukutsutud **teadusraamatukogude direktorite ümarlaud** kogunes ühel korral. Arutati kutsestandardit ja teadusraamatukogude probleeme.

Eks-klubi tähistas oma tegevuse viiendat aastapäeva ja jätkas endise hooga. Kokku saadi kümnel korral, et tutvuda näitustega, külastada Tallinna raamatukogusid ja muuseume, teha bussireis Pärnusse ja jalgsimatk Keila-Joale ning pidada koos jõule.

Tartumaa Kogu tegevuse eesmärk on pakkuda oma liikmetele eneseharimise võimalust ja meelelahutust. Aasta jooksul toimus kümme suurema või väiksema arvu osalejatega üritust, millest kandvaim oli teabepäev koostöös NATO teabekeskuse ja Eesti NATO Ühinguga. Tartumaa Kogu juhi Sirje Madissoni arvates on tore, et inimesed suudavad siduda oma

igapäevatöö ja osavõtu meie üritustest, et nad mõtlevad aktiivselt kaasa, genereerivad ideid, kirjutavad artikleid koduleheküljele, annavad välja ajalehti (nt Eesti raamatukoguhoidjate kongressile pühendatud TÜRi siselehe erinumber) jm.

Võrumaa Ühenduse poolt 2003. aastaks kavandatu sai põhiliselt teoks tänu koostööpartneritele ja headele abilistele. Koostöö jätkub ühistes ettevõtmistes, sest – ühenduses peitub jõud!

ERÜ oli esindatud:

- Viljandi Kultuurikolledži nõukojas ja riigieksamikomisjonis (Krista Talvi);
- ajakirja Raamatukogu toimetuskolleegiumis (Reet Olevsoo);
- Kultuuriministeeriumi rahvaraamatukogude nõukogus (kuni 17.01.2003; Sirje Bärge);
- Rahvusraamatukogu standardimise töörühmas (Katrín Kaugver);
- Kultuuriministeeriumi Kreutzwaldi aasta komisjonis (Mihkel Volt);
- EKALi Kultuuriministeeriumiga palgaläbirääkimiste delegatsioonis (Katrín Kaugver);
- Raamatukoguhoidjate kutsenõukogus (Janne Andresoo, Ljudmila Dubjeva);
- raamatukoguhoidjate kutsestandardi kavandi töörühmas (Janne Andresoo).

ERÜ on esindatud **IFLA** viie sektsiooni alalises komitees ja ühes komitees:

- hariduse ja koolituse sektsiooni alalise komitee liige Aira Lepik (2001–2005);
- liigitamise ja märksõnastamise sektsiooni alalise komitee liige Marje Aasmets (2001–2005);
- rahvaraamatukogude sektsiooni alalise komitee korrespondentliige Tiiu Valm;
- raamatukoguühingute juhtimise sektsiooni korrespondentliige Krista Talvi;
- ülikooliraamatukogude ja teiste universaalsete teadusraamatukogude sektsiooni alalise komitee liige Toomas Liivamägi (2001–2005);
- informatsioonile vaba juurdepääsu ja sõnavabaduse komitee (*FAIFE*) liige Marje Tamre.

KIRJASTUSTEGEVUS. ÜLDSUSSUHTED

ERÜ aastaraamat 2002 valmis koostöös Tartu Ülikooli Raamatukoguga, koostajaks Maare Kümnik.

Kooliraamatukogude sektsioonilt ilmus rahvusvahelise seminari ettekannete kogumik "Kooliraamatukogu kui õpikeskuse roll ning eesmärgid õppeprotsessis".

Raamatukoguhoidjate kongressist osavõtjatele paljundati ettekannete teesid ja kutsestandardi projekt.

Ajakirjas Raamatukogu ilmus regulaarselt ERÜ veerg, olulisemat leiab ERÜ koduleheküljelt. Lühülevaade ERÜst ilmus EE 12. köites.

Juhatus esitas üleskutse (ilmus ka ajakirjas Raamatukogu) saata ERÜle raamatukogunalju, et neist kokku panna huumorikogumik. Nalju laekus päris palju, kõiki ei õnnestunudki kasutada. Kogumiku ilmumine jäi 2004. aastasse.

Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma kirjanduse valiknimestike koostajad panid kokku kirjanduse valiknimestikud 2002. I ja II poolaasta kohta, mis on kättesaadavad ERÜ koduleheküljel.

Juhatusesinaine Krista Talvi on ERÜ tegevust tutvustanud TPÜ info-teaduste eriala tudengitele, kutseõppijatele, Rahvusraamatukogu uute töötajate päevadel, rahvaraamatukogude maakondlikel seminaridel ja vanglaraamatukoguhoidjate seminaril. Informatsiooni on jagatud ka suuremate raamatukogude infolehtedes.

Juhatusel liikmetelt ilmusid raamatukogupäevade ajaks kavandatud artiklid:

K. Kaugverilt 22. oktoobri Eesti Päevalehes "Kliendikaart või lugejapilet?" ja M. Voldilt 31. oktoobri Postimehes "Eesti edu ja teadusraamatukogud". Pärast viimase artikli ilmumist palus ajaleht Sirp M. Voldilt samateemalist intervjuud, mis avaldatigi 21. novembril pealkirjaga "Anarhia raamatukogusüsteemis". Kuigi intervjuu tekitas raamatukogurahvas tormilise reaktsiooni, eriti V.-S. Maiste kommentaaride tõttu, ei järgnenud ühtegi teistsuguseid seisukohti väljendavat kirjutist. Maaraamatukogude sektsiooni juhataja S. Bärge oma selgituse toimetusele siiski saatis. Ilmselt on raamatukoguhoidjail põhjust järele mõelda ja olla valmis ka kriitikaks, oma seisukohtade põhjendamiseks ja selgitamiseks ning isekeskis arutleda lugejaelistuste ja raamatukogu rolli vahekorra üle.

Seoses ERÜ juubeliaastaga ilmus ajakirja Raamatukogu 2003. aasta igas numbris ühe arvamusiidri kirjutis ühingu tegevuse kohta. Kõlama jäi, et raamatukoguhoidjad vajavad oma ühingu. Ühingu on säilitanud erapoole-tuse, võimaldades kõigil raamatukoguhoidjatel oma arvamust avaldada. Kirjutistes tehti ühingu tegevuse aadressil ka kriitilisi märkusi, kuna, täites

tühimikku, on ühing tegutsenud nn ühiskondliku raamatukoguametina ning olnud teatud määral ka ametiühingu rollis, kuigi mittetulundusühingul puuduvad mehhanismid protsesse mõjutada. See on märk vajadusest nende kahe instantsi järele. ERÜ edasises arengus soovitati üle vaadata tegevuse põhisuunad, kuna ühingu struktuuri arvestades on need liiga laialivalguvad. Samas pole vaja ka muutusi läbi viia pelgalt selleks, et mitte teha seda, mida varem on tehtud, vaid ikka selleks, et teha paremini, kasutades uusi võimalusi ja vahendeid, ning luua uusi visioone.

TUNNUSTUSED

ERÜ aastapreemia 2002 omistati Viljandi Linnaraamatukogu direktorile Evi Murdlale. Sellega tunnustas Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatus Evi aastatepikkust väga sihikindlat tööd Viljandi Linnaraamatukogu uue kodu nimel, mis 2002. aastal jõudis särava tulemuseni.

Juubeliaastal otsustas juhatus erandkorras anda välja kaks **teenetepreemiat**. Juhatus hindas kõrgelt Lääne Maakonna Keskraamatukogu kauaaegse pearaamatukoguhoidja Mare Ektermanni aastatepikkust innustavat tegevust raamatukogunduse arendamisel, eriti rahvaraamatukogude komplekteerimise põhimõtete korrastamisel. Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu vanemraamatukoguhoidja Heino Rääim vääris teenetepreemia pikaajase sihikindla ja tulemusrohke töö eest vanema eestikeelse kirjanduse hoidmisel, avamisel ja populariseerimisel.

Aastakoosolekul 28. veebruaril 2004 tehti teatavaks, et **ERÜ aastapreemia 2003** anti Anu Vahterile ja **teenetepreemia 2003** Öie Tammissaarele.

Friedrich Puksoo 2003. aasta auhinna määramiseks moodustasid TÜR ja ERÜ žürii koosseisus: Anne Valmas (esinaine), Krista Aru, Malle Ermel, Ruth Hiie, Mare Rand. Auhinnakomisjon otsustas 20. jaanuaril 2003 üksmeelselt anda Friedrich Puksoo auhind 2002. aastal ilmunud tööde eest Ene-Lille Jaansonile aastakümnete pikkuse Eesti raamatu ja trükiasjanduse ajaloo alase uurimis- ja publitseerimistö eest, millega ta on otseselt jätkanud F. Puksoo enda tööd. Auhinnakomisjon avaldas tunnustust O.-M. Klaassenile ja M. Rannale raamatus "Keiserlik Tartu Ülikool (1802–1918) ja Orient: Eesti-Oriendi kultuurisuhete üldisel taustal" ilmunud TÜ Raamatukogu orientalistika kogude kujunemislugu ja koostist käsitlevate uurimuste eest.

Parima maaraamatukoguhoidja 2003 valisid kolleegid igas maakonnas juba kolmandat korda. Parimateks tunnistati:

Liia Kiibus – Harjumaa, Ääsmäe raamatukogu;

Piret Soobik – Hiiumaa, Palade raamatukogu;

Anne Valdru – Ida-Virumaa, Sonda raamatukogu;

Mare Nahk – Jõgevamaa, Palamuse raamatukogu;
Miine Reisenbuk – Järvamaa, Käravete raamatukogu;
Hilja Tamm – Läänemaa, Ridala raamatukogu;
Aime Kinnep – Lääne-Virumaa, Rakke raamatukogu;
Mall Kõpp – Põlvamaa, Vastse-Kuuste raamatukogu;
Ene Tiismaa – Pärnumaa, Sauga raamatukogu;
Aili Erm – Raplamaa, Kodila raamatukogu;
Elna Ots – Saaremaa, Orissaare raamatukogu;
Tiina Arike – Tartumaa, Võõpste raamatukogu;
Vaike Viks – Valgamaa, Nõuni raamatukogu;
Olga Sööt – Viljandimaa, Pärsti raamatukogu;
Anni Lahe – Võrumaa, Meremäe raamatukogu.

ERÜ juhatus esinaine saatis vallajuhtidele kirja palvega seda nimetust rahalise preemiaga toetada.

Novembris esitas juhatus **Kultuurkapitali** Rahvakultuuri Sihtkapitalile aastapremia kandidaadiks Krista Talvi. Jõulutoetuse saamiseks esitati Kultuurkapitalile kaheksa tublit, aktiivset ja loomingulist raamatukoguhoidjat: Virve Adamson (Eesti ajakirjanduse retrospektiivse rahvusbibliograafia koostaja, töötanud alates 1948. aastast Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiviraamatukogu bibliograafiaosakonnas, kauaaegne osakonnajuhataja), Saima Andla (Pärnu Keskraamatukogu direktor), Rutt Enok (Harju Maakonnaraamatukogu direktor), Aurika Gergeležiu (Eesti Muusikakogude Ühenduse juhatuses esimees, Eesti Rahvusraamatukogu Kunstide teabekeskuse juhtiv spetsialist), Iisi Puusepp (Põlva Keskraamatukogu lugemissaali vanemraamatukoguhoidja), Ere Raag (ERÜ rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma juht, Võrumaa Keskraamatukogu pearaamatukoguhoidja), Ene Riet (ajakirja Raamatukogu tegevtoimetaja), Ethel Taevere (Tartu Ülikooli Raamatukogu infosüsteemide teenistuse andmebaaside administraator). Mõlemad taotlused rahuldati, Kultuurkapital märkas ka raamatukoguhoidjate tegemisi.

Detsembris esitas juhatus 2004. aasta **riikliku kultuuripremia** kandidaadiks Anne Valmase töö “Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944–2000” eest.

ERÜ esinaine kohtumisel kultuuriministriga oktoobris arutati muuhulgas Kultuuriministeeriumi preemia sisseseadmist ka raamatukoguhoidjale. Statuudi kavandi esitas juhatus ministrile novembris. Aasta algul selgus, et ministeerium preemiat anda ei saa, aga riigi kultuuripremiat antakse vastava seaduse alusel ainult väljapaistvate *loominguliste* saavutuste eest.

ERÜ 2003. AASTA TULUD JA KULUTUSED

VARADE LIIKUMINE 2003. AASTAL

01.01.2003 ERÜI kassas ja pangas kokku	71 030,24
Kokku laekus 2003. aastal	520 430,97
Kulud kokku	539 435,11
31.12.2003 kassas ja pangas kokku	52 026,10

TULUD

Kultuuriministeeriumi tegevustoetus	65 000,00
Sihifinantseerimine	158 500,00
Ürituste korraldamine (osavõtumaksud)	206 140,00
Trükiste müük	30 630,00
Sisseastumis- ja liikmemaksud	58 337,51
Pangaintress	348,46
Kokku 2003. aasta tulud, sh:	518 955,97
- omafinantseerimine (üritused, trükised, liikmemaksud)	295 107,51
2002. aasta jäägi arvelt (aruandeaasta kahjum)	20 479,14
KOKKU	539 435,11

KULUD

Ürituste korralduskulud	262 871,40
Trükikulud	36 541,85
Auhindade osamaks	3 200,00
Liikmemaksud (IFLA jm)	7 736,97
Tööjõukulud, sh:	173 194,00
- töötasu (palk, auhinnad, loengutasu, preemiad, toetused)	129 722,00
- sotsiaalmaks	42 829,00
- töötuskindlustuse maks	643,00
Mitmesugused tegevuskulud (transport, kommunaalkulud jm)	45 936,89
Pangateenused	857,00
2002. aasta maksuvõlg	9097,00
Kulud kokku	539 435,11

11. veebruaril 2004

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU KROONIKA 2003

24. jaan. Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogu juurde moodustatud raamatukoguhoidjate kutsestandardi kavandi töörühma esimene koosolek ERÜ büroos
28. jaan. ERÜ juhatuse laiendatud koosolekul RRI seminariruumis Toompeal tutvustas Jaan Tõnissoni Instituudi direktor Agu Laius Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni, arutati ERÜ põhikirja parandusettepanekuid, tehti kokkuvõtte ERÜ töörühmade, toimekondade ja seksioonide tegevusest
29. jaan. Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma koosolek RRis
Eks-klubi külastas Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu
31. jaan. Koolituse toimekond valis uueks esimeheks Viljandi Kultuuri-
kolledži raamatukogunduse ja infoteaduste osakonna juhataja Ilmar Vaaro
- veebr.-mai Kooliraamatukogude seksioon koostöös Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse ja Koolivõrgu Bürooga viis läbi riigi üldhariduskoolide raamatukogude ülevaatus- ehk välis-
hindamise
10. veebr. Terminoloogiatoimekonna koosolekul jätkati VARIA-terminite (kirjad) seletuste ning võõrvastete parandamist ja täpsustamist
12. veebr. Krista Talvi analüüsis raamatukoguhoidjate täiendõppe vajadusi Tartumaa omavalitsusjuhtide ja raamatukoguhoidjate ühisnõupidamisel Kõrvekülas
Eks-klubi küünlavalgusõhtu RR-i nurgasaalis
13. veebr. ERÜ juhatuse koosolekul vaadati läbi aastakoosolekule esitatavad ERÜ põhikirja muudatused, kinnitati aastakoosoleku päevakord, ERÜ juhatuse 2002. aasta aruanne ja 2003. aasta tööplaan ning määrati aasta- ja teenetepreemiad
20. veebr. Revisjonikomisjon revideeris ERÜ vara
Raamatukoguhoidjate VIII kongressi programmitoimekonna koosolek ERÜ büroos

26. veebr. ERÜ Võrumaa Ühendus tähistas Helene Johani 100. sünniaastapäeva. O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu asedirektor Õie Tammissaar esines teemal "Helene Johani ja Tartu Linna Keskraamatukogu" ning Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor Tiiu Valm "Helene Johani - elu koos raamatukogundusega"
28. veebr. ERÜ aasta- ja kõnekoosolek RR-is. Tähistati 80 aasta möödumist ERÜ asutamisest
7. märts ERÜ Võrumaa Ühendus tähistas kolmandat tegevusaastat
10. märts Terminoloogiatoimkonna koosolekul oli päevakorras *ISBD(ER)*: Rahvusvahelised elektrooniliste teavikute bibliograafilise kirjeldamise reeglid
11. märts ERÜ ja ajakiri Raamatukogu kuulutasid RR-i keelepäeval välja esseevõistluse
12. märts ERÜ Tartumaa Kogu korraldas Kõrveküla raamatukogus õppepäeva teenindajatele "Tee rahuloleva kliendini", mille viisid läbi TÜ Raamatukogu teenindusdirektor M.-N. Ilus ja osakonnajuhataja M. Poljakov
14. märts ERÜ aseesimees Katrin Kaugver osales Eesti Kultuuritöötajate Ametiliidu palga- ja sotsiaalküsimuste läbirääkimiste delegatsiooni koosolekul
19. märts Tartumaa Kogu tutvus Eesti Ajaloo Arhiivi kogudega
Eks-klubi käis Nõmme Muuseumis
20. märts ERÜ juhatuse koosolekul valiti juhatuse esinaine asetäitjad ja määrati juhatuse liikmete ülesanded, kujundati ERÜ 2003. aasta eelarve
25. märts ERÜ juhatus esitas Eesti Kultuuritöötajate Ametiliidu volikogule ettepanekud palgaläbirääkimisteks valitsusega
Raamatukoguhoidjate VIII kongressi programmitoimkonna koosolek
Koolituse toimkonna koosolekul arutati raamatukoguhoidja kutsestandardi projekti
28. märts Vanaraamatu toimikond tutvus Eesti Rahva Muuseumi raamatu-, foto- ja kunstikoguga ning näitustega
ATP PRO OÜ esindaja Taimi Kull tutvustas erialaraamatukogude sektsioonile professionaalseid töövahendeid raamatukogudele firmadelt *BTJ Kirjastopalvelu OY* ja *P. V. Supa OY* Soomest ning *Neschen AG* Saksamaalt
31. märts Seminar "Raamatukoguhoidja ja enesekehtestamine" ERÜ liikmetele Põhja- ja Kesk-Eestist RRis

2. apr. Maaraamatukogude sektsiooni koosolek RRis
3. apr. Kooliraamatukogude sektsiooni teabepäev "Lastekirjandus kooliraamatukogus - õppekava toetav kirjandus" RRis
9. apr. Tartumaa Kogu korraldas koostöös NATO teabekeskuse ja Eesti NATO Ühinguga teabepäeva "Räägime NATO-st" TÜRis. Esinesid kindralmajor Ants Laaneots ja suursaadik Raul Mälk
- Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma koosolek Tartu Linna Keskraamatukogus
14. apr. Terminoloogiatoimkonna koosolekul jätkati KIRI-terminite arutamist
- Oxford University Press'i* sidusandmebaaside müügi ja turundusdirektor *Sales and Marketing Director for Online Products* Susanna Lobi esitles erialaraamatukogude sektsioonile *Oxford University Pressi* sidusandmebaase
19. apr. Eks-klubi tähistas EARis klubi viiendat tegevusaastat
24. apr. ERÜ maaraamatukogude sektsiooni ja rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma kiri kultuuriminister Urmas Paetile ettepanekuga suurendada riigieelarves teavikute ostmise summat rahvaraamatukogudele
- Seminar "Raamatukoguhoidja ja enesekehtestamine. 2" ERÜ liikmetele Lõuna-Eestist Viljandi Linnaraamatukogus
9. mai Raamatukoguhoidjate VIII kongressi korraldustoimkond kogunes Viljandis
14. mai Eks-klubi ekskursioon Tallinna Linnamuuseumi
19. mai Terminoloogiatoimkonnas arutati KIRI-termineid
25. mai Raamatukoguhoidjate VIII kongressi programmitoimkonna koosolek ERÜ büroos
27. mai Raamatukoguhoidjate VIII kongressi korraldustoimkond Viljandis
28. mai Kogude toimkonna koosolek RRis
1. juuni ERÜ juhatuse otsusega loodi ERÜ büroo konsultandi ametikoht
7. juuni Tartumaa Kogu korraldas väljasõidu Riia Vabaõhumuuseumi päevadele, osales 70 liiget
- 9.-10. juuni Raamatukoguhoidjate VIII kongress "Ühiskonna teenistuses" Viljandi teatris "Ugala"
11. juuni Eks-klubi jalgsimatk Keila-Joale
- 17.-19. juuni Maaraamatukogude seminar-laager Nüplis, Valgamaal

26. juuni Tallinna Linnakohtu registriosakond kinnitas aastakoosolekul vastuvõetud ERÜ põhikirja
- 26.-28. juuni Kooliraamatukogude sektsiooni rahvusvaheline seminar-laager "Kooliraamatukogu kui õpikeskuse roll ning eesmärgid õppeprotsessis" Tõstamaal koos Soome, Rootsi ja Läti kooliraamatukogude spetsialistidega
27. juuni ERÜ juhatuse koosolekul kinnitati ERÜ 2003. aasta bilanss, tehti kokkuvõtte Raamatukoguhoidjate VIII kongressist ja kavandati suurüritusi teisel poolaastal
21. aug. ERÜ juhatuse koosolekul osales Kutsekoja koordinaator Kersti Rodes, arutati ERÜ kui kutset omistava organi (KOO) ülesandeid raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandi valgusel
3. sept. Eks-klubi väljasõit Pärnusse. Teel vaadati Sillaotsa Talumuuseumi, Pärnu-Jaagupi kirikut, Varbola linnust ja Pärnu Keskraamatukogu
17. sept. ERÜ teadusraamatukogude direktorite ümarlaua koosolek EKAs
Kersti Naber tutvustas erialaraamatukogude sektsioonile Eesti Panga virtuaalraamatukogu
- 18.-19. sept. Koolituse toimkonna väljasõit Sillamäele, kus olulisemaks ürituseks oli ühisseminar "Raamatukoguhoidjalt raamatukoguhoidjale" koos keskraamatukoguga, kohtuti omavalitsusjuhtide ja Ida-Virumaa raamatukoguhoidjatega
22. sept. Erialaraamatukogude seminar "Trükiste arvelevõtmine ja inventeerimine asutuste raamatukogudes ja infokeskustes" RRis
Terminoloogiatoimkonna esimeheks valiti Kalju Tammaru ning sekretäriks Siiri Lauk. Koosolekul arutati töökorralduslike küsimusi ja raamatukogusõnastiku trükiversiooni ettevalmistamise võimalikkust. Vaadati läbi rahvusvaheliste ja teiste riikide raamatukoguorganisatsioonide ja raamatukogunduslike projektide nimetuste olemasolevad eestikeelsed tõlked
25. sept. ERÜ juhatuse laiendatud koosolekul RRis arutati raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandit
Maaraamatukogude sektsiooni koosolek RRis
29. sept.-1. okt. Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühm ja RR korraldasid keskraamatukogude komplekteerimisosakondade juhatajatele seminari RRis ja Hoiuraamatukogus

13. okt. ERÜ juhatuse esinaine Krista Talvi kohtus kultuuriminister Urmas Paetiga
15. okt. ERÜ juhatuse koosolekul arutati raamatukogupäevade korraldamist ja kavandati ERÜ 2004. aasta tööplaani
16. okt. Erialaraamatukogude erialapäev TÜ Medinfo Keskuses Tartus
- 20.-30. okt. Üleriigilised raamatukogupäevad "Mitmepalgeline raamatukogu"
20. okt. Raamatukogupäevade avamine Pärnu Kontserdimajas. Kirjanduse tundmise võistlus Pärnu Keskraamatukogus
21. okt. Võistluse "Infootsing internetis" eelvoor
22. okt. Kogude toimkonna koosolek Eesti Patendiraamatukogus
23. okt. Eesti raamatu päev
28. okt. Võistluse "Infootsing internetis" lõppvoor Tartu Linna Keskraamatukogus
30. okt. III maaraamatukoguhoidja päev Võru Kultuurimajas Kannel
31. okt. Eks-klubi Nõmme raamatukogus
10. nov. Terminoloogiatoimkonna koosolekul alustati kataloogiterminite läbivaatamist ja arutati kinnitamiseks esitatud *ISBD(CR)*i tõlkimise käigus kohandatud uusi termineid
11. nov. ERÜ juhatuse koosolekul otsustati pöörduda Kutsekoja poole ettepanekuga korraldada Raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandi avalik arutelu, tehti kokkuvõtte ERÜ-teemalistest kirjutistest ajakirjas Raamatukogu, otsustati kandidaatide esitamine Kultuurkapitali jõulupremiale
12. nov. Rahvaraamatukogude komplekteerimise töörühma koosolek Tartu Linna Keskraamatukogus
19. nov. Eks-klubi tutvus Eesti Rahvusraamatukogus väljapanekutega
20. nov. Kooliraamatukogude sektsiooni teabepäev "Kes loeb, see mõtleb" RRis
24. nov. Raamatukoguhoidja kutsestandardi kavandi viimane avalik arutelu enne standardi kinnitamist (osales 18 inimest)
Maaraamatukogude sektsiooni koosolek
25. nov. Tartumaa Kogus kuulati TÜ Sotsiaalse kommunikatsiooni õppetooli lektori Aune Pasti loengut "Kuidas ennast turundada"
27. nov. Koolituse toimkond korraldas toimkonna 15. tegevusaasta tähistamiseks Grand Hotel Viljandi konverentsikeskuses ettekandekoosoleku

4. dets. Haridus- ja kultuuritöötajate üleriigiline streik. Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsiooni TALO streiginõudmisi toetasid paljud raamatukoguhoidjad ja ERÜ juhatus
Krista Talvi tutvustas Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu tegevust Justiitsministeeriumi korraldatud vanglate raamatukogude seminaril EMRis ja uute töötajate päevade raames RRis
8. dets. Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogu kinnitas Raamatukoguhoidja III, IV, V kutsestandardi, otsustas lõpetada Raamatukoguhoidjate Kutsenõukogu tegevuse ja liituda Kultuuri Kutsenõukoguga
Terminoloogiatoimkonnas jätkati kataloogiterminite läbiarutamist
11. dets. Kogude toimkonna koosolek TÜRis
13. dets. Eks-klubi jõuluõhtu TPÜ Akadeemilises Raamatukogus
16. dets. ERÜ juhatuse laiendatud koosolek Eesti Panga muuseumis
18. dets. Tartumaa Kogu jõulupidu Eesti Spordimuuseumi ruumides, ühitatud näitusekülastuse ja Kersti Taali vestlusega F. R. Kreutzwaldi eraelust

ERÜ TRÜKISÕNAS

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat, 2002. 14 / ERÜ ; [toimetuskolleegium: Maare Kümnik (koostaja), Andrus Allikvee (toimetaja)... jt.]. - Tartu, 2003. - 218 lk. - Artiklite kokkuvõtted inglise keeles. - Bibliograafia artiklite lõpus.

Eesti raamatukoguhoidjate VIII kongress "Ühiskonna teenistuses" : kava ja ettekannete teesid, 9.-10. juunini 2003 teater "Ugala," Viljandi. - [Tallinn, 2003. - 23 lk.]

Kooliraamatukogu kui õpikeskuse roll ning eesmärgid õppeprotsessis : Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsiooni rahvusvaheline seminarlaager 26.-28. juunil 2003 Tõstamaal : ettekannete kogumik / ERÜ ; [toim. ja eessõna: Kadri Haljamaa]. - Tallinn, 2003. - 72 lk. : ill. - Eessõna ja ettekannete kokkuvõtted vene keeles. - Bibliograafia ettekannete lõpus.

Allikvee, Andrus. F. Puksoo auhind läks Ene-Lille Jaansonile : [aastakümnetepikkuse Eesti raamatu ja trükiasjanduse ajaloo alase uurimis- ja publitseerimistööst eest : sõnum]. *Universitas Tartuensis* (2003) 24. jaan., lk. 2.

Bärg, Sirje. Maa sool sai kokku : [maaraamatukoguhoidjate päev Võru kultuurimajas "Kannel" : sõnum]. *Maakodu* (2003) dets., lk. 58.

Direktorite ümarlaud : [5. dets. 2002 asutati ERÜ juurde teadus- ja erialaraamatukogude direktorite ümarlaud]. *Raamatukogu* (2003) nr. 1, lk. 36-37. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

Kask, Linda ; Olevsoo, Reet. ERÜ aasta- ja kõnekoosolek : [ERÜ aasta-preemia 2002 anti Viljandi Linnaraamatukogu direktorile Evi Murdlale, teenetepreemia said Lääne Maakonna Keskraamatukogu kauaaegne pearaamatukoguhoidja Mare Ektermann ja EKMARi vanemraamatukoguhoidja Heino Räim]. *Raamatukogu* (2003) nr. 2, lk. 39-40. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

Kehman, Anu. Projekti "Lugemine lubatud" lõpetamine : [ELTK, ERÜ, Eesti Õpilasomavalitsuste Liidu ja ajakirja "Hea laps" projekt]. *Raamatukogu* (2003) nr. 3, lk. 40. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

Kiiver, Valdek. Harjumaa parim maaraamatukoguhoidja on Liia Kiibus : [Ääsmäe Raamatukogu juhataja]. *Lääne-Harju Ekspress* (2003) 15. nov., lk. 9.

Kohler, Vilja. Tiina Arike laenutab lugemist kolmes külas : [Võõpste Raamatukogu juhataja Tiina Arike valiti Tartumaa 2003. aasta parimaks Tartumaa maaraamatukoguhoidjaks]. *Tartu Postimees* (2003) 23. okt., lk. 5.

- Kukk, Reet.** Raamatukogu teevad mõnusaks paigaks eelkõige inimesed : [maaraamatukoguhoidjate päev Võrus]. *Vooremaa* (2003) 8. nov., lk. 2.
- Kull, Malle.** Kuidas veedate suve? : [Järvamaa Keskraamatukogu direktor Viljandis toimunud Eesti raamatukoguhoidjate kongressist]. *Järva Teataja* (2003) 12. juuni, lk. 3. (Suveküsimus).
- Kutsenõukogu** : [Vabariigi Valitsus kinnitas raamatukoguhoidjate kutse-nõukogu koosseisu]. *Raamatukogu* (2003) nr. 1, lk. 37. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.
- Laid, Kadi.** Parim raamatukoguhoidja on Piret Soobik : [Hiiumaa parim raamatukoguhoidja on Palade Raamatukogust]. *Hiiu Leht* (2003) 4. nov., lk. 3.
- Liivamägi, Toomas.** Raamatukoguhoidjate ühingust. *Raamatukogu* (2003) nr. 3, lk. 4. Kokkuvõte inglise keeles lk. 42.
- Liiväär, Eda.** Selgus Harjumaa parim raamatukoguhoidja : [Ääsmäe Raamatukogu juhataja Liia Kiibus : sõnum]. *Harjumaa* (2003) 7. nov., lk. 2.
- Me** suudame ajaga kaasas käia / interv. Ene Riet : [Eesti raamatukoguhoidjate VIII kongressi (9.-10. juuni 2002) delegaatidelt küsiti arvamust Eesti raamatukogunduse kohta, vastasid: Kalli Kuhi, Sirje Okapuu, Toomas Liivamägi, Sirje Lauring-Vaska, Helve Sreiberg, Irina Kruusla, Ädu Neemre, Tiit Margna, Valentina Brovina, Asko Tamme, Meeli Veskus]. *Raamatukogu* (2003) nr. 4, lk. 12-13. Kokkuvõte inglise keeles lk. 46.
- Mägi, Riina.** Nelikümmend aastat raamatute ja inimeste keskel : [Palamuse raamatukoguhoidja Mare Nahk tunnistati maakonna parimaks raamatukoguhoidjaks]. *Vooremaa* (2003) 30. okt., lk. 4.
- Mändmaa, Vaike.** Kooliraamatukogude teabepäevast : [“Lastekirjandus kooliraamatukogus – õppekava toetav kirjandus”]. *Raamatukogu* (2003) nr. 3, lk. 38. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.
- Parim** maaraamatukoguhoidja on Mall Kõpp : [Põlvamaa parim raamatukoguhoidja on Vastse-Kuuste Raamatukogu juhataja]. *Koit* (2003) 1. nov., lk. 1.
- Parim** raamatukoguhoidja töötab Rakkes : [Lääne-Virumaa parima raamatukoguhoidja tiitli pälvis Aime Kinnep : sõnum]. *Virumaa Teataja* (2003) 14. nov., lk. 3.
- Pitk, Aimi.** Elna Ots – 45 aastat raamatuga : [Saaremaa parim raamatukoguhoidja on Orissaare Raamatukogus]. *Meie Maa* (2003) 4. nov., lk. 3.
- Pitk, Aimi.** Raamatukoguhoidjad pidasid kongressi : [Viljandi “Ugala” teatris toimus raamatukoguhoidjate 8. kongress]. *Meie Maa* (2003) 17. juuni, lk. 5.

Raamatukogu valis parimad : [Pärnumaa aasta raamatukoguhoidjateks pärjati Pärnu Keskraamatukogu direktor Saima Andla ja Sauga Külaraamatukogu juhataja Ene Tiismaa : sõnum]. *Pärnu Postimees* (2003) 21. okt., lk. 3.

Raamatukoguhoidjate kongress Ugalas : [8. Eesti raamatukoguhoidjate kongress Viljandis : sõnum]. *Sakala* (2003) 7. juuni, lk. 4.

[**Raamatukogupäevade** avaüritusest Pärnu kontserdimajas : sõnum]. *Sirp* (2003) 24. okt., lk. 19.

Raatma, Irma. Valgamaad avastamas : [maaraamatukogude seminarlaagrist Valgemaal Nüplis]. *Raamatukogu* (2003) nr. 4, lk. 36-38. Kokkuvõte inglise keeles lk. 47.

Rahkema, Eve. Kooliraamatukogu õpikeskusena : [ERÜ kooliraamatukogude sektsiooni suveseminar "Kooliraamatukogu kui õpikeskuse roll ning eesmärgid õppeprotsessis" Pärnumaal]. *Raamatukogu* (2003) nr. 4, lk. 38-39. Kokkuvõte inglise keeles lk. 47.

Riet, Ene. F. Puksoo päev : [TÜRis, 2003. aasta auhinna pälvis Ene-Lille Jaanson aastakümnete pikkuse Eesti raamatu ja trükiasjanduse ajaloolase uurimis- ja publitseerimistööst]. *Raamatukogu* (2003) nr. 1, lk. 36. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

Riet, Ene. Ühiskonna teenistuses : [Eesti Raamatukoguhoidjate VIII kongressi (9.-10. juuni 2003 Viljandi) ettekannetest]. *Raamatukogu* (2003) nr. 4, lk. 34-35. Kokkuvõte inglise keeles lk. 47.

Sarv, Tiina. Raamatukoguhoidjate preemia tuli Viljandisse : [RRis peetud raamatukoguhoidjate ühingu aastakoosolekul sai Viljandi Linnaraamatukogu juhataja Evi Murdla ERÜ aastapreemia]. *Sakala* (2003) 15. märts, lk. 3.

Sarv, Tiina. Raamatukogutöötajad tahavad kultuuri hoida : [8. Eesti raamatukoguhoidjate kongress Viljandis]. *Sakala* (2003) 10. juuni, lk. 1.

Sepp, Ilme. Kutseühing – meie ühine hääl? *Raamatukogu* (2003) nr. 5, lk. 4-5. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

Sommer-Kalda, Sirle. Anne Valdru usub sõna jõusse : [Sonda Raamatukogu juhataja valiti Ida-Virumaa aasta parimaks maaraamatukoguhoidjaks]. *Põhjarannik : Laupäev* (2003) 1. nov., lk. 4.

Talvi, Krista. Aeg on arutamiseks küps : [ERÜ olevikust ja tulevikust]. *Raamatukogu* (2003) nr. 1, lk. 4-5. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

Talvi, Krista. ERÜ-s algas sügishooaeg. *Raamatukogu* (2003) nr. 5, lk. 35-36.

Tarik, Elle. Hea on kuhugi kuuluda : [ERÜst]. *Raamatukogu* (2003) nr. 2, lk. 4. Kokkuvõte inglise keeles lk. 42.

Tingre, Ivi. Ootan suuremat ühistööd! / juttu ajas Maire Liivamets : [vestlus kauaaegse raamatukogude inspektiooni juhataja, ERÜ esinaiseaga 1992-1994]. *Raamatukogu* (2003) nr. 1, lk. 26-28. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.

- Truu, Tiia.** Raamatukogud on ühiskonna teenistuses ja lugeja on kuningas : [Viljandi "Ugala" teatris toimus raamatukoguhoidjate 8. kongress]. *Nädaline* (2003) 14. juuni, lk. 14.
- Uibo, Marite.** Raamatukoguhoidjad kohtusid Võrus : [maaraamatukoguhoidjate päev : sõnum]. *Valgamaalane* (2003) 1. nov., lk. 3.
- Valm, Tiit.** Jah aadetele! : [ERÜ rollidest]. *Raamatukogu* (2003) nr. 6, lk. 5-6. Kokkuvõte inglise keeles lk. 42.
- Valper, Liina.** Raamatukoguhoidja on maa sool : [maaraamatukoguhoidjate päev Võrus, maakonna parimaks raamatukoguhoidjaks tunnistati Anni Lahe Meremäe Raamatukogust]. *Võrumaa Teataja* (2003) 1. nov., lk. 4.
- Volt, Mihkel.** Anarhia raamatukogusüsteemis / interv. Valle-Sten Maiste : [intervjuu ERÜ juhatuse liikmega Eesti raamatukogunduse hetkeolukorrast]. *Sirp* (2003) 21. nov., lk. 4-5.
- Volt, Mihkel.** Foorum või raamatukogundusamet, gild või ametiühing? : [ERÜ ülesannetest ja rollidest]. *Raamatukogu* (2003) nr. 4, lk. 4. Kokkuvõte inglise keeles lk. 46.
- Õnnitleme** : Hans Jürman 80 : [kauaaegne RRI töötaja, ERÜ terminoloogia-toimkonna liige, ERÜ auliige]. *Raamatukogu* (2003) nr. 1, lk. 39. Kokkuvõte inglise keeles lk. 43.
- Иванцова, Надежда.** Общество библиотекарей Эстонии рекомендует построить в Силламяэ новую библиотеку. *Силламяэский Вестник* (2003) 25 сент., с. 3.
- Соммер-Калда, Сирле.** Анне Валдру верит в силу слова : [Sonda Raamatukogu juhataja Anne Valdru tunnistati Ida-Virumaa parimaks raamatukoguhoidjaks]. *Северное Побережье : Суббота*, (2003) 8 нояб., с. 2.

ELNET KONSORTSIUM

Riin Olonen

EESTI RAAMATUKOGUVÕRGU KONSORTSIUM AASTAL 2003

Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium (edaspidi Konsortsium) on 1996. a moodustatud mittetulundusühing, mille eesmärk on igakülselt kaasa aidata Eesti raamatukogude ühtse IKT-l baseeruva infosüsteemi arendamisele ja haldamisele ning elektroonilise teadusinformatsiooni hankimisele.

Raamatukogusüsteem INNOPAC, ühine elektronkataloog ESTER

Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi üheks peamiseks tegevussuunaks 2003. aastal oli integreeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC ning raamatukogude ühise elektronkataloogi ESTER arendamine ja haldamine. 13 ühises infosüsteemis osaleva raamatukogu peale kokku oli aastalõpu seisuga 420 samaaegse kasutaja litsentsi (neist 260 Tallinnas ja 160 Tartus).

Ühises elektronkataloogis ESTER oli seisuga 31.12.2003 kokku ca 1 417 000 nimetust ja üle 4 372 000 eksemplari (aastane juurdekasv vastavalt ca 183 000 nimetust ja 633 000 eksemplari, sellest retrospektiivse konverteerimise projektide käigus 88 000 nimetust ja 193 000 eksemplari). Aasta jooksul vormistati kataloogi Tallinna ja Tartu osas kokku ca 1 630 000 laenutust, 943 000 laenutähtaja pikendust ja 1 527 000 tagastust. Aasta jooksul tehti elektronkataloogis ca 6,5 miljonit otsingut.

Andmebaasist ca 80% moodustavad hetkel raamatud; pisut alla 1/3 andmebaasist on eesti keeles, ca 1/3 on ilmunud Eestis (põhjuseks retrospektiivse konverteerimise projektid, mille prioriteediks on olnud Eesti rahvusbibliograafias registreeritud materjali kajastamine elektronkataloogis).

Süsteemi INNOPAC arenduses pöörati 2003. aastal põhitähelepanu mitmete uute toodete hankimisele ja nende juurutamisele. Need olid: veebikataloogi piiramatu kasutuse litsents, UNICODEi toetusega veebikataloog, olemasolevaid sõnaregistreid asendav täiustatud sõnaotsing (*Advanced Keyword Searching*), raamatukogude külastusi registreerivatele elektroonilistele lugejavärvadele lugejaandmeid juba reaalses süsteemis INNOPAC pakkuda võimaldav *Patron API*, isikukoodi alusel moodustatud register. Neist ainsana on installeerimata veel täiustatud sõnaotsing. *Patron*

API võimalusi kasutava lugejavärava tarkvara loodi TTÜ Raamatukogu baasil ning aastast 2004 kasutavad uut tarkvara juba viis raamatukogu.

Kõige komplekssemalt tegeldi eelmisel aastal veebikataloogi temaatikaga – juba mainitud uute toodete juurutamise kõrval otsustati avada lugejale ilmumisandmete otsing ning kuvada otsitulemis teaviku laade ka pildiliselt (hõlbustamaks lugejal orienteeruda leitud andmetes). Valmis kasutamisjuhend ja muudeti pisut kataloogi esilehe kujundust.

Oluline oli ka firma Innovative Interfaces tootekolmiku MAP (*Millennium Access Plus*) testimine aprillis-mais. MAP on koondnimetus kolmele tootele: litsenseeritud andmebaasidele laiemat juurdepääsu võimaldav WAM (*Web Access Management*), erinevates andmebaasides ühist otsingut võimaldav universaalne otsikeskkond *MetaFind* ja erinevate veebiressursside kontekstist linkimist võimaldav *WebBridge*.

Arutlused MAPi üle tekkisid taas raamatukogude ühise infoteenuste portaali arenduse juures, mille raames ühise otsingu pakkumiseks eri andmebaasidest kavandatakse 2004. aastal, soovitavalt juba esimesel poolel, testida erinevaid otsikeskkondi, eelkõige MAPi firmalt Innovative Interfaces (USA) ja MetaLibi firmalt ExLibris (Iisrael).

Jätkati ka üleminekut süsteemi INNOPAC uuele veebipõhisele versioonile *Millennium*. Kuivõrd viimane esitab töökohtadele märksa suuremaid nõudeid kui senine tekstipõhine süsteem INNOPAC ja arvestades seda, et raamatukogudel on olnud erisugused võimalused oma arvutipargi täiendamiseks või uuendamiseks, on ka Millenniumi rakendamine täies mahus veninud.

Kokkuvõttes tuleb süsteemi arengut 2003. aastal lugeda positiivseks. Valdav osa versiooniuuendustega kaasnenud või arendustööna hangitud võimalusi on raamatukogudes rakendatud või rakendamisel ning kava edasisteks arendusteks koostamisel.

Raamatukogude ühise infosüsteemi haldamist ja arendamist toetati aastal 2003 riigieelarvest 2,6 miljoni krooniga (sõlmiti asjakohane koostööleping Haridus- ja Teadusministeeriumiga).

Elektrooniliste väljaannete ühishanke korraldamine

Elektrooniliste teavikute komplekteerimise koordineerimise töörühm loodi Konsortsiumi juurde 1998. aasta novembris, eesmärgiga kaardistada Konsortsiumi liikmesraamatukogude kasutajate infovajadused ja andmebaasiturul pakutavad elektroonilised teadusinformatsiooni ressursid ning saadud andmete põhjal selgitada välja raamatukogude ühised soovid läbirääkimiste alustamiseks infovahendajatega teadusinformatsiooni ühiseks hankimiseks.

Algselt finantseeriti ühisprojekte informatsioonist huvitatud raamatukogude eelarvetest. Alates 2002. aastast on ühishangete korraldamist finantseeritud lisaks ka riigi eelarvest. 2003. aastal toetati elektroonilise teadusinformatsiooni hankimist Eesti raamatukogudele summaga 8,493 miljonit krooni (sõlmiti koostööleping Haridus- ja Teadusministeeriumiga).

EBSCO/eIFL projekt

Teist aastat Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt finantseeritud EBSCO riigilitsentsi raames oli 2003. aasta lõpuks EBSCO andmebaaside kasutajaks registreeritud 102 asutust. Tegelikke kasutajaid oli 56.

Samas aga näitas andmebaaside kasutusstatistika võrreldes eelneva aastaga tõusutendentsi: kokku tehti 2003. aastal EBSCO andmebaasides 278 038 otsingut (2002. a kokku 193 574 otsingut, tõus ca 44%), loeti/trükiti 208 712 artiklit (2002. aastal 161 671 artiklit, tõus ca 29%) ja 226 624 referaati (2002. a 153 077 referaati, tõus ca 48%). Suuremad kasutajad olid TÜ, TPÜ, TTÜ, RR, EBS, Nord, Meditsiiniraamatukogu, Audentes, Kunstiakadeemia ja TPÜ Akadeemiline Raamatukogu. Avalik-õiguslike ülikoolide osakaal kasutuses oli kokku 75%.

eIFL jätkuprojekti (*Electronic Information for Libraries - Science & Technology*) raames tellitavate andmebaaside hankimine oli oodatust vaevalisem. Alles kevadel anti eIFLi uue koordinaatori poolt teada, et andmebaase sooviti tellida oodatust vähem ning seetõttu mõned kirjastused, nt Highwire Press, Science, keeldusid eIFLiga lepingut sõlmimast.

2003. aastal telliti eIFL jätkuprojekti raames lisaks järgmised andmebaasid:

- American Physical Society e-ajakirjad ja andmebaas PROLA
- Institute of Physics e-ajakirjad
- Cambridge University Press e-ajakirjad.

Läbirääkimised, kirjastuste esitlused, katsetused, ühishanked

Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi läbirääkimised katsetuste tellimiseks ja edaspidiste võimalike ühishangete kooskõlastamiseks raamatukogude vahel toimusid järgmiste kirjastuste ja infokompaniidega (loetletud tähestikuliselt):

- American Chemical Society
- American Mathematical Society (AMS)
- American Physical Society (APS)
- Blackwell Publishing
- Cambridge University Press
- EBSCO
- Elsevier
- Institute of Physics (IOP)

- Kluwer
- Nature Publishing
- Oxford University Press (OUP)
- ResearchResearch.com
- Springer
- Thomson ISI

Aasta jooksul korraldati järgmised kirjastuste esitlused

(kronoloogiliselt):

3. aprillil TÜ Raamatukogus ja 4. aprillil TPÜ Akadeemilises Raamatukogus toimusid kirjastuse Elsevier esitlused. Ettekandega "ELNET and ScienceDirect, analysis and future of the consortium" esinesid Elsevier Science Kesk- ja Ida-Euroopa müügijuht Miriam de Koning ja kirjastuse regionaaldirektor Barbara Kalumenos.

14. aprillil Briti Nõukogu Raamatukogus, 15. aprillil TPÜ-s ja 16. aprillil TÜ-s andis ülevaate Oxford University Press-i teatmeteoste andmebaasidest kirjastuse esindaja Susanna Lob. Üritus valmistati ette koostöös Briti Nõukoguga Eestis.

19. mail Rahvusraamatukogus ja 20. mail TÜ-s toimus EBSCO andmebaaside koolitus. Tuomo Leppikangas EBSCO Amsterdami kontorist tutvustas Eestis kättesaadavate EBSCO andmebaaside pidevalt uuenevat sisu ja funktsionaalsust ning andmebaaside administreerimise võimalusi.

4. septembril TÜ-s ja 5. septembril TTÜ-s tegi Chemical Abstracts Service esindaja Paul Peters põhjaliku SciFinderScholar andmebaasi esitluse.

20. novembril oli TPÜ Akadeemilises Raamatukogus kohtumine Elsevieri uue müügiesindaja Lukas Mayerhoffi ja Elsevieri müügidirektori Eduard Coheniga.

Lisaks korraldati ühishangete tutvustusi ka rahva- ja erialaraamatukogudele ning uuendati ühishangete korras soetatud e-väljaannete ja andmebaaside tutvustavat osa Konsortsiumi kodulehel (vt. URL <http://www.elnet.ee/projektid/yhishange/>). Antud lehel esitatakse ülevaatlikult teavet kasutusel olevate andmebaaside ja hetkel toimivate proovikasutuste (katsetuste) kohta ning tutvustatakse ühishangete korraldust üldisemalt.

Proovikasutuseks (katsetuseks) oli avatud üle 30 andmebaasi (loetelus tähestikuliselt):

Agricola
 American National Biography Online
 Biography Resource Center
 Business and Company Resource Center

Charleston Adviser
 Gale Virtual Reference Library
 GeoRef
 Global Books in Print
 Grove Art Online
 Grove Music Online
 Econlit
 English Language Bibliography 1945 to the Present
 Euromonitor
 European Research Online
 IBZ - International Bibliography of Periodical Literature
 Inspec
 Kluwer Online
 Lexis/Nexis
 Literature Resource Center
 MLA Directory of Periodicals
 MLA International Bibliography
 Oxford English Dictionary
 Oxford Reference Online: Premium Collection
 Oxford Scholarship Online (e-raamatute andmebaas)
 PsycINFO
 Sage e-ajakirjad CSA platvormil
 SciFinderScholar
 teatmeteosteportaal XREFER
 TOC Premiere
 Ulrich
 Yearbook of International Organizations Online

Katsetustes osalesid kõik vastavast andmebaasist huvitatud Eesti
 Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi liikmesraamatukogud.

*Ühishankeni jõuti järgmiste andmebaaside osas (loetletud
 tähestikuliselt):*

American Physical Society e-ajakirjad (APS) TÜ, TTÜ, TPÜ
 Blackwell Synergy TÜ, TTÜ, TPÜ, EPMÜ
 Cambridge University Press e-ajakirjad TÜ, TTÜ, TPÜ, EPMÜ, RR,
 EMA
 EBSCO Academic Search Premiere riigilitsents
 EBSCO Business Source Premiere riigilitsents
 European Research Online TÜ, TTÜ, TPÜ, EPMÜ
 Grove Music Online (Oxford Univ. Press) TÜ, TPÜ, RR, EMA, TrtKR
 Inspec (EBSCO Publishing) TÜ, TTÜ
 Institute of Physics e-ajakirjad (IOP) TÜ, TTÜ, TPÜ

Kluwer Online TÜ, TTÜ, TPÜ, EPMÜ, RR
 MathSciNet (Amer. Math. Society) TÜ, TTÜ, TPÜ
 Nature (Nature Publishing) TÜ, TTÜ, TPÜ
 Oxford Reference Online (Oxford Univ. Press) TÜ, TTÜ, TPÜ, RR
 Oxford English Dictionary (Oxford Univ. Press) TÜ, TPÜ
 PROLA (American Physical Society) TÜ, TTÜ, TPÜ
 PsycINFO (EBSCO Publishing) TÜ, TPÜ
 ScienceDirect (Elsevier) TÜ, TTÜ, TPÜ, EPMÜ
 SciFinderScholar (Chemical Abstracts Service) TÜ, TTÜ
 Springer Link e-ajakirjad TÜ, TTÜ, TPÜ, RR, EPMÜ
 Springer Link Lecture Notes in Computer Science TÜ, TTÜ, TPÜ

Kõige raskem oli ühishanke korraldamine kirjastuse Elsevier andmebaasi ScienceDirect puhul (läbirääkimised algasid 10. jaanuaril ning lepinguni jõuti alles 17. detsembril). See enim nõutud ja kalleim üksik andmebaas oli 2003. aastal ülikoolides ka kõige kasutatavam – kokku loeti/trükiti 164 069 artiklit.

Suurem osa ühishangetest finantseeriti kas osaliselt või täielikult Haridus- ja Teadusministeeriumi toetusest (kokku 8,493 miljonit krooni), mõne andmebaasi ostu finantseerisid kas osaliselt või täielikult ühishankes osalenud raamatukogud ise ning Cambridge University Press'i täppis- ja loodusteadustealaste ajakirjade ostu toetas Briti Nõukogu Eestis (vastava granditaotluse alusel).

Tänu Haridus- ja Teadusministeeriumi poolsele elektroonilise teadusinformatsiooni ühishangete finantseerimisele kasvas märgatavalt nii kättesaadava teadusinformatsiooni maht (teadusajakirjade ja andmebaaside arv) kui ka juurdepääsu ulatus (näit. ScienceDirect on nüüd kättesaadav kõigis neljas suuremas Eesti ülikoolis).

Et tagada teadlaste järjepidev juurdepääs teadusinformatsioonile ning vältida kontrollimatut hinnatõusu, sõlmitakse kirjastustega pikemaajalisi lepinguid. Eesti teadusruumis hädavajaliku teadusinformatsiooni olemasolu tagamiseks on väga oluline jätkata ühishangete finantseerimist.

Digitaalraamatukogu arendusprojektid

2002. aastal keskenduti projekti MIDAS (Mikrofilmide Digiteerimise ja Arhiveerimise Süsteem) raames peamiselt tehnilise keskkonna loomisele, digiteerimistehnoloogia ja edasise töökorralduse põhimõtete väljatöötamisele. Eelmisel, 2003. aastal toimus arendustegevus peamiselt digiteerimise administreerimise, digiteeritud pildifailide indekseerimise ja nende edasise veebis esitlemise tarkvara loomisel ja arendamisel. Aasta lõpul hangitud keske serveriga (pildifailide indekseerimiseks ja esitlemiseks veebis) võib lugeda Konsortsiumi digiteerimiskeskuse looduks.

Arendust on seni vedanud Rahvusraamatukogu ja 2003. aastal alustati seal projekti MIDAS tulemusel loodud digiteerimiskeskust kasutades Eesti ajalehtede digiteerimist ja saadud pildifailide indekseerimist. 2004. aastast ühinevad nimetatud tööga ka TPÜ Akadeemiline Raamatukogu ja Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu.

Ka edaspidi jääb digiteerimiskeskuse riist- ja tarkvara haldamise ja arendamise eest vastutama Konsortsium ning digiteerimine ja pildifailide indekseerimine jääb ühistöös osalevate raamatukogude kanda.

Rahvusvaheline koostöö

Kõige kauem on Konsortsium osalenud süsteemi INNOPAC kasutajate rahvusvahelise grupi IUG (*Innovative Users Group*) töös. Grupi aastakonverentsidel on osaletud juba aastast 1998. Aastast 2002 on konverentsil kuuldust aru antud Konsortsiumi suveseminaridel.

Rahvusraamatukogu palvel uuriti 2003. aastal CERLi (*Consortium of European Research Libraries*) täisliikme staatuse saamise tingimusi ja nende vana-raamatu andmebaasi kasutamise võimalusi. Hetkel on Konsortsium CERL-i assotsieerunud liige ja omab vaid õigust saada informatsiooni organisatsioonis toimuva kohta, õigust juurdepääsuks andmebaasidele ei oma. Läbirääkimised liitumiseks jätkuvad 2005. aastal.

Endiselt on vajalik arendada koostööd Põhjamaade perioodika koondkataloogi NOSP (*Nordisk/baltisk samkatalog for periodika – Nordic/baltic union catalog of serials*) haldajatega: laiendada saadetavate andmete ulatust ja pidada läbirääkimisi RVL-süsteemi tingimuste üle (lepinguline partner Eestist on Rahvusraamatukogu).

Liitumiskutse on Konsortsium saanud ONE Association-ilt (*Open Network in Europe – loodud Taani, Soome, Ungari, Itaalia, Rootsi ja Suurbritannia rahvusraamatukogude poolt eesmärgiga arendada omavahelist kirjete tasuta vahetamist*). Liitumisläbirääkimised algavad 2004. aastal.

Seni on kirjete tasuta vahetamiseks sõlmitud leping ainult Helsingi Ülikooli Raamatukoguga (Soome Rahvusraamatukoguga).

JUHENDDOKUMENDID

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHINGU PÕHIKIRI

1. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ) on mittetulundusühing, mis ühendab raamatukogu- ja infotöötajaid, raamatukogusid ning raamatukogundusest huvitatud füüsilisi ja juriidilisi isikuid. ERÜ seab oma eesmärgiks raamatukogunduse arendamise, raamatukoguhoidjate kutsehariduse edendamise ning kutsehuvide kaitsmise Eesti Vabariigis. Ühingu asukoht on Tallinnas.
2. ERÜ on asutatud 1923. aastal, taasasutatud 1988. aastal.
3. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu tegevus rajaneb demokraatia põhimõtetel, liikmete omaalgatusel ja ühistegevusel, juhtkonna valitavusel ja valitud juhtide korrapärasel aruandlusel ühingu liikmete ees.
4. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing juhindub oma tegevuses Eesti Vabariigi seadustest, käesolevast põhikirjast ning arvestab UNESCO ja IFLA poolt tunnustatud põhimõtteid.
5. ERÜ teeb koostööd raamatukogunduse arendamisest huvitatud isikute ja asutustega.
6. Oma ülesannete täitmiseks korraldab Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing kursusi, näitusi ja muid üritusi, annab välja kirjandust ja oma häälekandjat.
7. Ühingul on õigus:
  - 7.1 avada ja sulgeda pankades arveldus-, jooksvaid ja eriarveid ning sooritada finantsoperatsioone;
  - 7.2 sõlmida lepinguid juriidiliste ja füüsiliste isikutega nii kodu- kui välismaal;
  - 7.3 võtta vastu pärandusi, kingitusi ja annetusi;
  - 7.4 rakendada oma tegevuse kindlustamiseks palgalisi töökohti;
  - 7.5 omada, omandada ja võõrandada vallas- ja kinnisvara;
  - 7.6 anda välja stipendiume, preemiaid ning toetusi.
8. ERÜ on eraõiguslik juriidiline isik. Tal on oma nimega pitsat, nurgatempel ja sümbolika.
9. Ühingul on tegevliikmed, auliikmed ja toetajaliikmed.
  - 9.1. Tegevliikmeks võtab ühingu juhatus kirjaliku sooviavalduse alusel füüsilisi ja juriidilisi isikuid, kes tunnustavad käesolevat põhikirja.

9.1.1. Ühingu tegevuses osalemiseks nimetab juriidiline isik oma esindaja ning määrab esindaja volituse tähtaja.

9.1.2. Igal tegevliikmel on sõna- ja hääleõigus ühingu tegevuses. Ühingu tegevliikmena on igal füüsilisel isikul ja juriidilisel isikul üks hääl.

9.2. Auliikmeks valib üldkoosolek juhatuse ettepanekul füüsilisi isikuid, kellel on erilisi teeneid ERÜ tegevuses või raamatukogunduse arendamises. Auliikmel on kõik ühingu tegevliikme õigused.

9.3. Toetajaliikmeks võtab ühingu juhatuse sooviavalduse alusel füüsilisi ja juriidilisi isikuid, samuti riigi ja kohaliku omavalitsuse ning ülikoolide asutusi, kes on huvitatud koostööst, nõustuvad ühingu eesmärkide ja ülesannetega ning aitavad ühingat aineliselt või tegudega. Asutus esitab koos sooviavaldusega ka selle organi kirjaliku nõusoleku, kes on kinnitanud tema põhimääruse.

9.3.1. Ühingu tegevuses osalemiseks nimetab toetajaliige (v.a füüsiline isik) oma esindaja ja määrab selle volituse tähtaja.

9.3.2. Toetajaliikmel on sõnaõigus, kuid ei ole hääleõigust ühingu põhikirjalistes küsimustes. Toetajaliikme muud õigused ja kohustused sätestatakse ERÜ juhatuse ja toetajaliikme vahelise kirjaliku lepinguga.

10. Sisseastumis- ja liikmemaksud.

10.1. Tegevliikmed on kohustatud liikmeks astumisel tasuma ühekordset sisseastumismaksu ja iga-aastast liikmemaksu.

10.2. Tegevliikmete sisseastumis- ja liikmemaksumäärad, korra ja tähtjad otsustab juhatuse ettepanekul üldkoosolek.

10.3. Auliikmed ei maksa liikmemaksu.

11. Tegev- ja toetajaliige loetakse ühingust lahkunuks juhatusele esitatud kirjaliku sooviavalduse alusel. Ühingust lahkunud või välja arvatud tegevliikmele sisseastumis- ja liikmemakse ei tagastata. Toetajaliikmele ei tagastata liikmemakse.

12. Tegevliige arvatakse ERÜst välja juhatuse otsusega ühe aasta liikmemaksu tasumata jätmisel. Tegevliikmed, kes tegutsevad ühingu huvide ja eesmärkide vastu, arvatakse ühingust välja üldkoosoleku otsusel käesoleva põhikirja p. 21 tingimustel.

13. ERÜ vara tekib sisseastumis- ja liikmemaksudest, ühingu majandustegevusest ja ürituste korraldamisest, varalistest annetustest ja eraldistest ning muust põhikirjalise tegevuse arendamisega saadavast tulust.

14. ERÜ kui mittetulundusühing kasutab oma tulusid üksnes põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks.

15. Ühingu kõrgeim organ on üldkoosolek.

16. Üldkoosolek peetakse vähemalt kord aastas, millest liikmeile teatatakse vähemalt kaks nädalat ette kirja teel või oma häälekandjas.

17. Üldkoosoleku kutsub juhatus kokku kas omal algatusel, revisjonikomisjoni või vähemalt ühe kümnendiku liikmete nõudmisel. Kui juhatus sellekohase kirjaliku nõudmise korral kuu jooksul üldkoosolekut kokku ei kutsu, võivad nõudjad teha seda ise.
18. Üldkoosolek on otsustusvõimeline, kui kohal või esindatud on vähemalt pool tegevliikmete üldarvust. Ühingu füüsilisest isikust tegevliige võib lihtvolikirja alusel volitada teist ühingu füüsilisest isikust tegevliiget end üldkoosolekul esindama.
19. Kui üldkoosolek jääb kohalviibivate tegevliikmete vähesuse tõttu ära, peetakse järgmine üldkoosolek pool tundi hiljem ja see on osavõtjate arvust olenemata otsustusvõimeline.
20. Üldkoosolek kinnitab ühingu majandusaasta (1. jaanuarist 31. detsembrini) aruande, eelarve ja revisjonikomisjoni aruande ning otsustab teisi päevakorras eelnevalt esitatud või kohapeal tõstatatud küsimusi.
21. Üldkoosoleku otsus loetakse vastuvõetuks, kui selle poolt hääletab üle poole koosolekul osalenud tegevliikmetest või nende esindajatest. Ühingu põhikirja muutmiseks, liikmete väljaarvamiseks ja ühingu tegevuse lõpetamiseks on vaja vähemalt kahte kolmandikku kohalolijate häältest.
22. Ühingu juhatuse esimehe valib üldkoosolek salajasel otsesel hääletamisel kaheks kalendriaastaks. Ühte isikut võib esimeheks valida mitte kauemaks kui kolmeks üksteisele järgnevaks perioodiks. Ühingu juhatuse liikmed ja kandidaadid valitakse samas korras kaheks kalendriaastaks. Valitud isikute volitused algavad aastakoosolekule järgneva kuu alguses. Juhatus liikmete minimaalne arv on 7 ja maksimaalne arv on 9. Juhatus liikmete ja kandidaatide arvu otsustab üldkoosolek. Juhatus liikme väljalangemisel astub tema asemele kõige enam hääli saanud kandidaat. Ametid jaotab juhatus oma liikmete vahel ise.
23. Juhatus ülesandeks on üldkoosoleku otsuste elluviimine, ühingu vara haldamine ja käsutamine eelarve kohaselt, ühingu esindamine ja ühingu huvide kaitsmine kohtus ja muudes ametiasutustes, üldkoosolekute kokkukutsumine, aruannete, eelarvete ja tegevuskavade koostamine ja esitamine üldkoosolekule. Ühingu tegevuse aruande esitab juhatus üldkoosolekule. Õigustoimingutes on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu õigus esindada juhatuse esimehel ja aseesimeestel ainuisikuliselt ning teistel juhatuse liikmetel koos esimehe või aseesimeestega.
24. Juhatus koosoleku kutsub kokku ja koosolekut juhatab esimees või aseesimees.
25. Juhatus koosoleku otsused võetakse vastu lihthäälteenamusega. Häälte pooleks jagunemisel on otsustav juhataja hääl. Juhatus koosolek on otsustusvõimeline, kui kohal on üle poole juhatuse liikmetest.

26. Ühingu asjaajamist ja vara revideerib revisjonikomisjon. Revisjonikomisjoni valib üldkoosolek salajasel otsusel hääletamisel kaheks kalendriaastaks. Revisjonikomisjoni liikmete arvu määrab üldkoosolek.

27. Juhatus moodustab ühingu eesmärkide saavutamiseks vajaduse korral sektiioone, toimkondi, töörühmi jms.

28. Ühingu tegevliikmed võivad moodustada piirkondlikke osakondi. Need ühendused valivad oma äranägemisel juhatuse või voliniku, kes neid esindab.

29. Kui ühingu tegevus osutub võimatuks või ta ei suuda oma eesmäärke saavutada, lõpetatakse ühing üldkoosoleku otsusel käesoleva põhikirja p. 21 tingimustel. Teinud sellise otsuse, valib üldkoosolek vähemalt kolmeliikmelise likvideerimiskomisjoni. Võlgadest ja kohustustest vaba ühingu vara antakse üle samasihilisele asutusele või organisatsioonile.

Parandatud kujul vastu võetud ja kinnitatud ERÜ aastakoosolekul 28. veebruaril 2003. a

**TEADUSRAAMATUKOGUDE ÜHTSE
KOMPLEKTEERIMISKAVA KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED JA
TEADUSRAAMATUKOGUDE TEADUSINFORMATSIOONI
NING ARHIIVRAAMATUKOGUDE RAHVUSTEAVIKUTE
HANKIMISE FINANTSEERIMISE TAOTLEMISE, TAOTLUSTE
LÄBIVAATAMISE NING FINANTSEERIMISE OTSUSTAMISE
KORD**
(RTL, 35, 2004, 577)

Haridus- ja teadusministri 29. märtsi 2004. a määrus nr 19

Määrus kehtestatakse «Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse» (RT I 1997, 30, 471; 2001, 43, 237; 2002, 61, 375; 90, 521; 105, 611; 2003, 75, 495; 88, 594) § 14 lõike 4 alusel.

1. peatükk
ÜLDSÄTTED

§ 1. Reguleerimisala

- (1) Määruses sätestatakse Vabariigi Valitsuse nimetatud teadusraamatukogude (edaspidi teadusraamatukogude) ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtted.
- (2) Määrusega kehtestatakse teadusraamatukogudele teadusinformatsiooni ning Vabariigi Valitsuse nimetatud arhiivraamatukogudele (edaspidi arhiivraamatukogudele) rahvusteavikute hankimise finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ning finantseerimise otsustamise kord.
- (3) Määrus ei sätesta õppetöös vajalike teavikute hankimise finantseerimist.

§ 2. Määruses kasutatavad mõisted

Käesolevas määruses kasutatakse mõisteid järgmises tähenduses:

teavik – mis tahes andmekandja, millele on talletatud informatsioon;

rahvusteavik – eestikeelne, Eestis ilmunud muukeelne, välismaal ilmunud Eestit käsitlev ja/või eesti autoritega seotud teavik mis tahes andmekandjal;

teadusinformatsioon – teadusliku sisuga informatsioon mis tahes andmekandjal.

2. peatükk

TEADUSRAAMATUKOGUDE ÜHTNE KOMPLEKTEERIMISKAVA

§ 3. Komplekteerimiskava koostamise põhimõtted

(1) Teadus- ja arendustegevuseks vajaliku teadusinformatsiooni üleriigilise kättesaadavuse tagamiseks lähtutakse teadusraamatukogude kogude komplekteerimisel teadusraamatukogude ühtsest komplekteerimiskavast.

(2) Teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostavad ning teevad selle igal aastal 1. veebruariks Haridus- ja Teadusministeeriumile teatavaks teadusraamatukogud. Komplekteerimiskava koostamisele kaasatakse vajadusel teisi teadusinformatsiooni koguvaid või säilitavaid raamatukogusid.

(3) Teadusraamatukogude ühtne komplekteerimiskava koostatakse arvestades teadus- ja arendustegevuse valdkondi, tarbijate nõudlust, komplekteerimise järjepidevust ning teadusinformatsiooni kahetasandilist valikut:

1) teadustööd toetav tasand – raamatukogu taotleb antud teadusvaldkonnas kogude vastavust teadustöö vajadustele;

2) põhiinformatsiooni tasand – raamatukogu taotleb antud teadusvaldkonnas kogude vastavust teadusvaldkonna tutvustamise ja määratlemise vajadustele.

3. peatükk

TEADUSRAAMATUKOGUDE TEADUSINFORMATSIOONI JA ARHIIVRAAMATUKOGUDE RAHVUSTEAVIKUTE HANKIMISE FINANTSEERIMISE TAOTLEMINE, TAOTLUSTE LÄBIVAATAMINE JA FINANTSEERIMISE OTSUSTAMINE

1. jagu

Finantseerimise taotlemine

§ 4. Teadusinformatsiooni hankimise finantseerimine

(1) Teadusinformatsiooni hankimise finantseerimist taotletakse Vabariigi Valitsuse nimetatud teadusraamatukogudele.

(2) Teadusinformatsiooni hankimise finantseerimist taotletakse:

1) teavikute jooksvaks ja järelkomplekteerimiseks teadus- ja arendustegevuse vajadustele vastavate kogude kujundamiseks;

2) elektroonilise teadusinformatsiooni hankimiseks, sealhulgas andmebaaside kasutuslitsentside ostmiseks.

§ 5. Rahvusteavikute hankimise finantseerimine

(1) Rahvusteavikute hankimise finantseerimist taotletakse Vabariigi Valitsuse nimetatud arhiivraamatukogudele.

(2) Rahvusteavikute hankimise finantseerimist taotletakse:

1) rahvusteavikute, välja arvatud «Sundeksemplari seaduses» (RT I 1997, 16, 259; 1998, 61, 983; 2002, 61, 375; 63, 387) nimetatud teavikute hankimiseks;

2) jooksvaks ja järelkomplekteerimiseks, mis on vajalik kogude terviklikkuse saavutamiseks.

§ 6. Finantseerimise taotlemine

(1) Finantseerimistaotluse, mis vormistatakse vastavalt lisale 1, esitab teadus- või arhiivraamatukogu omanik või haldaja.

(2) Finantseerimistaotlusele lisatakse:

1) komplekteerimiskava teadusvaldkondade kaupa koos prioriteetide äranäitamisega ja kohaga teadusraamatukogude ühtses komplekteerimiskavas;

2) kulutuste põhjendus kuni kolmel lehel koos teiste finantseerimisallikate loeteluga.

(3) Dokumendid esitatakse Haridus- ja Teadusministeeriumile paber kandjal kahes eksemplaris ja elektrooniliselt igal aastal 1. aprilliks.

(4) Teadusraamatukogudel ja arhiivraamatukogudel on õigus esitada taotlusi elektroonilise teadusinformatsiooni ühishangete finantseerimiseks.

§ 7. Kulutuste aruanne

Teadus- või arhiivraamatukogu omanikul või haldajal on kohustus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumile aasta kulutuste aruanne vastavalt lisale 2 paber kandjal ühes eksemplaris ja elektrooniliselt järgneva aasta 15. veebruariks.

2. jagu

Finantseerimise otsustamine

§ 8. Taotluste läbivaatamise komisjon

Finantseerimistaotlused vaatab läbi haridus- ja teadusministri moodustatud teadusraamatukogude ja arhiivraamatukogude nimetamise komisjon (edaspidi komisjon).

§ 9. Otsus

(1) Komisjon teeb otsuse hiljemalt kuu aja jooksul alates vastava aasta riigieelarve jõustumise kuupäevast.

(2) Komisjoni otsusteks on:

- 1) motiveeritud ettepanek taotlus rahuldada;
  - 2) motiveeritud ettepanek taotlus osaliselt rahuldada;
  - 3) motiveeritud ettepanek taotlust mitte rahuldada;
  - 4) motiveeritud ühishanke korraldamise ettepanek.
- (3) Komisjoni otsuse kinnitab haridus- ja teadusminister käskkirjaga.
- (4) Käskkiri tehakse taotluse esitajale teatavaks 5 tööpäeva jooksul komisjoni otsuse kinnitamisest.

Minister Toivo MAIMETS
Kantsler Jaan KALLAS

Haridus- ja teadusministri 29. märts 2004. a määruse nr 19
«Teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtted ja
teadusraamatukogude teadusinformatsiooni ning arhiivraamatukogude
rahvusteavikute hankimise finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ning
finantseerimise otsustamise kord»
lisa 1

RAAMATUKOGU FINANTSEERIMISE TAOTLUS . a

REG-NR (täidab Haridus- ja Teadusministeerium)

TEADUS-/ARHIIVRAAMATUKOGU:			
RAAMATUKOGU OMANIK VÕI HALDAJA:			
Postiaadress:	Pank:	Arvelduskonto:	
Osakond:			
Juhataja/direktor/prorektor:	Tel:	Faks:	E-post:
KOMPLEKTEERIMISVALDKOND (teadusraamatukogudele):			
Komplekteeritav teadus- ja arendustegevuse valdkond		% kogusummast	
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
RAHVUSTEAVIKU KOMPLEKTEERIMINE (arhiivraamatukogudele):		% kogusummast	
1.	Eesti raamat		
2.	Baltica		
3.	Perioodika		
4.	Väikestruktuurid		
5.	Muud teavikud		
TEADUS-/ARHIIVRAAMATUKOGU JUHATAJA (DIREKTOR)			
Eesnimi		Perekonnanimi	
Tel:	Faks:	E-post:	
RAAMATUKOGU FINANTSEERIMINE .a		SUMMAS (taotlus): krooni	

Raamatukogu omanik (haldaja):

Allkiri:

Kuupäev:

*Haridus- ja teadusministri 29. märts 2004. a määruse nr 19
«Teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtted ja
teadusraamatukogude teadusinformatsiooni ning arhiivraamatukogude
rahvusteavikute hankimise finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ning
finantseerimise otsustamise kord»
lisa 2*

TEAVIKUTE HANKIMISE KULUARUANNE . a

REG-NR (täidab Haridus- ja Teadusministeerium)

TEADUS-/ ARHIIVRAAMATUKOGU:			
RAAMATUKOGU OMANIK VÕI HALDAJA:			
Postiaadress:	Pank:	Arvelduskonto:	
Osakond:			
Juhataja/direktor/prorektor:	Tel:	Faks:	E-post:
RAAMATUKOGU FINANTSEERITUD ..... SUMMAS:			
KULUARUANNE:			
Komplekteeritav teadus- ja arendustegevuse valdkond..... summa			
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
RAHVUSTEAVIKU KOMPLEKTEERIMINE (arhiivraamatukogudele):			
			% kogusummast
1. Eesti raamat			
2. Baltica			
3. Perioodika			
4. Väikestrukis			
5. Muud teavikud			
Kuluaruande selgitus (kuni 3 lk)			
TEADUS-/ ARHIIVRAAMATUKOGU JUHATAJA (DIREKTOR)			
Eesnimi	Perekonnanimi		
Tel:	Faks:	E-post:	

Raamatukogu omanik (haldaja): Allkiri: Kuupäev:

SUMMARIES

THE PRESENT DAY OF THE LIBRARIANSHIP

Reet Olevsoo

THE 8TH CONGRESS OF ESTONIAN LIBRARIANS "SERVING SOCIETY"

The 8th Congress of Estonian Librarians "Serving society", jointly organised by the ELA, Viljandi Town Library and Viljandi College of Culture, was held on 9-10 June 2003. 295 participants gathered to Viljandi theatre "Ugala". Foreign visitors represented Lithuanian, Latvian and Finnish professional associations.

The patroness of the Congress, First Lady of the Republic of Estonia, Ingrid Rüütel, the Chairman of the Cultural Affairs Committee of Estonian Parliament, Minister of Culture, Rector of Viljandi College of Culture, representative of the Ministry of Education and Science, and the ELA's President took floor at the plenary session.

Three modules dealt with library collections, services provided by libraries and issues related to library education and continuous training. The collections module focused on the current situation of the collections of different types of libraries and on important problems concerning the collections. The service module focused on user-friendly library and services provided. The training module focused on the vocational reform and professional standard for librarians, the development of learning environment and the changes in information science education.

The Congress addressed a note to Estonian Parliament, where it confirmed that Estonian libraries and librarians want to be solid and reliable partners to the state in developing knowledge-based society. Creating knowledge-based society, however, presupposes substantially more balanced development, clear nationally coordinated and state-financed library and information policy, and can be realised only in case of holistic approach to carrying out information policy.

Jüri Järs

LEGISLATIVE REGULATION, FINANCING AND COOPERATION OF ESTONIAN RESEARCH LIBRARIES

The constructive cooperation of Estonian libraries began in 1970s under the auspices of State Library Commission. The issues of regularization and state funding of research libraries have, however, started to settle in the recent years. The draft development plan of Estonian research libraries, prepared by consulting firms jointly with the representatives of libraries in 2000–2001, formed the ground for this next stage. In the beginning of 2002, the Organisation of Research and Development Act Amendment Act entered into force, providing for the relevant functions of the Ministry of Education and Science as well as the state obligation to fund the acquisition of documents for research purposes.

The Minister of Education and Science's Regulation of 15 January 2002 provided the requirements set for research and archival libraries as well as the conditions and procedures for their designation. Both research and archival libraries are bound to be involved in research work, publish overviews of their activities, generate bibliographic databases, introduce the activities of their researchers, describe and systemize their collections and reflect them in the common electronic catalogue of Estonian libraries, ESTER.

On the grounds of the Government's order of 2002 the following libraries were designated as research libraries: the Estonian Academic Library, Tallinn Technical University Library, Tartu University Library and the Library of Tallinn Pedagogical University Library; and as archival libraries the Estonian Academic Library, Tartu University Library and the Archival Library of Estonian Literary Museum. In 2003 the reorganisation of the Estonian Academic Library was also settled – on its basis, a research and development institution, the Academic Library of Tallinn Pedagogical University, was established at the University. In 2004 the Library of the Estonian Agricultural University was designated a research library. That means that there are currently four research libraries in Estonia, which receive additional funds from the ministerial budget.

The article treats in detail the financing of libraries; relevant tables are also provided. It also describes the course and current situation of research libraries common acquisition plan.

Külli Ots

AVAILABILITY OF NON-FICTION IN RURAL LIBRARIES' COLLECTIONS

In the autumn of 2002 the ELA's working group on public libraries' collection acquisition policy carried out a survey to determine the availability of non-fiction in rural libraries' collections (similar survey was also performed in 1997). The article analyses gathered data, presents tables, where numerical data of both surveys' results are compared and seeks to find ways of improving the situation. The article ends with a comprehensive table, providing the list of books used for the survey, the number of libraries, who had acquired these books, and the proportion of such libraries among the total number of participants in the poll (434 rural public libraries).

Libraries have been analysed in four groups; the division is based on the population to be served. The reasons why certain books had not been acquired included the shortage of money and lack of information or necessity. The first reason turned out to be overwhelming; the largest amount of books has remained unpurchased for that. Libraries in the regions with small size of permanent population suffer the most, in the context of the present state funding system. Additional funding received from local authorities differs both inter-counties as well as inside counties and is currently out of state influence.

The article gives examples of the most purchased publications, as well books and book series that libraries have regrettably managed to acquire less. Compared with the previous analysis, libraries have more information about the market and have become more efficient and critical in making choices.

Kadri Haljamaa

AN OVERVIEW OF THE SITUATION OF SCHOOL LIBRARIES

The article treats recent years' initiatives for getting an overview of the present situation of school libraries - mapping and external evaluation of the libraries.

The results of the last mapping in 2004 are introduced and analysed in comparison with the results of the previous survey in 2001. Data about the library, the existence of computers and the number of posts, in the most recent survey also about the use of library software and satisfaction with it

was gathered. During the period between two mappings, the situation of 56 percent of school libraries has turned for the better. The decrease in the number of libraries and the lack of libraries in many primary and basic schools gives reason for concern. The author tries to identify the causes for this; its occasions might be new approach to the concept of a library, joining school libraries with public libraries, the decrease in the number of pupils, etc. 343 libraries own a computer and 166 of them use a kind of library programme (eight different types of software are used).

Another possibility to familiarize with the libraries' situation is to perform inspections, in the course of which competent commission evaluates the library's role in school: services, premises, collections, information retrieval systems and information technology level. In addition to determining the level of the library (scale 1 to 3), the most important problems of school libraries have been identified: first and foremost, the shortage of funding and floor space as well as lack of information technology. The commission presents a report of the inspection together with recommendations and proposals for improving the situation.

Both mapping as well as inspections will hopefully continue and reach every school.

LOOKING BACK OVER THE YEARS

Anne Rande

WHILE RECURRING, EVERYTHING IS UNIQUE

The Children's Department of Tallinn Central Library, established in 1933, has emerged into the Estonian Children's Literature Information Centre. The current piece treats the library's development story, more thoroughly treating its activities today.

The institution that has been bearing the name of Children's Literature Information Centre since 1 January 1998 is characterized by modern, qualitatively new attitude towards children's literature and children's reading issues.

It aims to

- maximally converge information on children's literature and reading,
- provide versatile mediation between the creators and readers of children's literature.

Its work has born fruit and has been acknowledged on several occasions.

The author says some more words about the Centre's collections, research of children's literature, publications (almanac, transactions), work as a development and training center, user surveys and provision of library services for children. The Nukits-contest (best newly published books in the eyes of children), the Muhv-contest (the best introducer of children's literature and children's reading in the press), reading-aloud and children's literature days, book and art exhibitions, creative competitions for children, participation in various fairs, etc. have been major events. The Centre also initiated a two-year national project "Reading permitted". In the recent years, cooperation with publishers has been efficient.

Ilmar Vaaro

FIFTEEN YEARS OF ACTIVITIES OF THE COMMITTEE ON EDUCATION

The article provides an overview of the so-far activities of the ELA's oldest committee. The predecessor of the Committee was the Problem Group on Raising the Qualification, established at the National Inter-Agency Library Committee in 1976. Its membership predominantly included directors of major libraries.

In November 1988 the Personnel Committee was established at the ELA; in 1990 it was turned into the Committee on Education and Continuing Education; since 1995 it operates under the name of the Committee on Education. Maie Gross, Evi Rannap, Aivi Sepp, and currently Ilmar Vaaro have led the Committee. Over the years thirty well-known librarians have been the members of the Committee.

The Committee has been engaged in raising the educational level of library staff, protecting their professional interests and ensuring just valuation of library work.

The article further chronologically treats separate undertakings: lectures, seminars and other forms of training, study trips within the borders of Estonia as well as abroad, cooperation with several institutions and individuals, report meetings, publishing activities, etc.

One of the Committee's first successful activities was resolving the problems concerning the academic education provided at the Viljandi School of Culture, contributing to turning the school into a college of three years period of study.

Other long-term activities include drafting the Code of Professional Ethics for Librarians and Information Workers, identifying continuing education needs, and thorough preparation and legislative regulation of the requirements for professional examination of librarians. The first professional examination of librarians took place in May 1994. After that, the examination programmes have been improved and modernized several times. The Minister of Culture's Regulation of 17 January 2001 changed the procedures of taking the examination and approved a new examination programme of five modules.

In February 2003 Estonian Qualification Authority's Working Group of Professional Standard began its activities. The completed version of the standard was presented at the 8th Congress of Estonian Librarians. During the year, numerous libraries joined in the discussion.

Katrin Kaugver

HAVE YOU READ THE LAST ISSUE OF RAAMATUKOGU?

A short comparison of the issue of Estonian library journal, *Raamatukogu*, published in 1990, - the first number of the journal published after the restoration of the Estonian state - and the first issue of the year 2004, published fourteen years later, demonstrates the range of changes in Estonian librarianship in those years. In addition to contrast in appearance, the content has altered, too.

Earlier pamphlets with moderate appearance, nevertheless, offer a lot worth of reading from well-known authors. Since the fourth number from 1992 the picture has cardinally changed: the size of the publication was enlarged, new columns appeared, much more attention was paid to cultural fields related to librarianship. At present, there is no area of library science that the journal has not treated. The authorship includes, besides professionals on traditional fields, public relations officers, marketing managers and developers.

In 2003 an inquiry was performed among the readers of the journal, resulting in extremely positive evaluations. The *Library* has become a cultural magazine of versatile content, which newly published numbers should be equally introduced in daily newspapers with such Estonian journals as *Vikerkaar*, *Akadeemia*, *Looming* and *Tuna*.

Ene Riet

IMPORTANT FACTS ABOUT ESTONIAN LIBRARY JOURNAL *RAAMATUKOGU*

A brief factual overview of the journal of the same name from its initial years, 1923–1940, of intermediary informational and methodological publication from 1964–1967, and of a small-sized and small-extent pamphlet, again published as *Raamatukogu* in 1968–1989, has been given.

Since 1990 the publication reappeared as a journal, since the last number of the year 1992 in large size. Since 1994 it was more frequently published.

Today the library journal at issue is published six times a year with the edition size of 1,000 copies. The National Library of Estonia and the ELA publish it.

In the course of time, Aleksander Karro, Friedrich Puksoo, Aleksander Sibul, Richard Antik, Mall Jürma, Kalju Oja, Inna Saaret, Kai Maran, Ene Riet and many others have edited the journal.

MEMOIRS

Mall Seim

MEMOIRS OF LIBRARY YEARS IN SWEDEN FROM 1960 TO 1992

These warmhearted and gripping memories of a lady of Estonian origin, who happened to live in Sweden, have been written in the good Estonian language and in a personal manner. She writes about her studies of becoming a librarian, the beginning of her career in several branches of the Stockholm Public Library, and her long-time work at Enskede branch until she retired in 1992. In a relatively small Enskede branch she had to carry out various duties from the collection acquisition up to the answering to the enquiries of the readers, from the organizing of library events up to the delivering literature at home to physically impaired persons. The author also lists Swedish translations of books by Estonian authors (Kross, Unt, etc.) that she had acquired into the library's collection and always tried to present in visible locations.

The piece reveals that, in spite of locating country, libraries are quite the same.

Maara Üksti

THE STORY OF MY WORKING LIFE

A merited specialist on indexing and cataloguing, who has worked at the National Library of Estonia for over forty seven years, writes about her years of training, ending up in a library, and a long-time working experience as a specialist. She reminds of most vivid cases that had happened at work, and those that were not related to work, naming persons, who had been involved in the occasion.

The details of book processing in different periods are given. The text also lists the author's publications, predominantly guidelines that have helped the professionals in the field both in larger as well as in smaller libraries.

The article provides an overview of the author's instructional activities (presenting papers at seminars, consultations, lectures) and study tours to the libraries of Moscow, Kiiev, Minsk and other cities.

Maara Üksti has participated in the work of many special interlibrary committees. The mission delegated by the Committee on Cataloguing was a major undertaking – she was one of the translators of the Universal Decimal Classification tables into Estonian. Of her work, she highlights her selection made for public libraries from this tables and compiling of *Eesti rahvaraamatukogude liigitussüsteem. Metoodilised juhised* (The Classification System for Estonian Public Libraries. Methodological Guidelines), published in 1996.

BOOK REVIEWS

Rein Veidemann

ESTONIAN ÉMIGRÉ LITERATURE BETWEEN COVERS

A critical review of the first, textual part of a monograph *Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944–2000* (The Publishing Activities of Estonians Abroad in 1944–2000) by Anne Valmas, briefly touching upon its second, bibliography part.

This survey, Valmas' Ph.D. thesis, is an important landmark in mapping Estonian history, and particularly the history of culture.

Estonian émigré community, formed after the World War II, conditioning the emergence of two separate Estonian cultures and their later integration,

is a tragical chapter in the Estonian history that has influenced the Estonian national body, politics and culture. Its inner meaning still waits to be treated. Valmas' work is an extremely important source for further research in the field of émigré culture.

Rein Veidemann philosophically expands the theme of emigration and émigré literature, admitting at the same time that Anne Valmas' aim has been different from the very beginning – namely, book historical. The reviewer would have, however, wished to see more active use of the works by Estonian researchers (Rein Ruutsoo, Hasso Krull, Maie Kalda, Jaan Undusk and others), and he argues against emphasized contrasting of Estonian émigré and locally bound communities.

Valmas' work provides many opportunities for panoramic discussion. She is merited for making a chapter in the life and history of Estonians accessible through her book.

Elle Tarik

A LIBRARIAN RECOMMENDS

The author recognises the second part, a book catalogue, of Valmas' research, *Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944–2000* (The Publishing Activities of Estonians Abroad in 1944–2000), from the standpoint of librarians as well as researchers of family history, highlighting its praiseworthy structure and the presence of indexes.

THE ELA'S PRIZE FOR MERITS AND THE ANNUAL AWARD

Maire Rauk, Helge Saar, Siina Pallas

ANU VAHTER ELA's Annual Award 2003

Colleagues introduce the winner of the ELA Annual Prize 2003, Anu Vahter, who was employed by the Central Library of Saare County after finishing her studies at the Tallinn Pedagogical University, and is its Director since 1998. The colleagues focus on her efforts to erect a new library building jointly with architects, interior designers and construction workers, and on the library's smooth cooperation with other institutions.

Linda Jahilo

ÕIE TAMMISSAAR
ELA's Prize for Merits 2003

Õie Tammissaar, the winner of the ELA's Prize for Merits 2003, has been the Deputy Director of Tartu Public Library for almost twenty-two years. Since January 2004 she is the Head of the library's new and biggest department – the Department of Services

The author of the piece, colleague of Õie characterizes Õie as a person, who doesn't tolerate standstill, is open to innovation, generates ideas and energetically realizes them. In 1996 she initiated the generation of self-made readers' database INDREK and the provision of computer training for the library's staff. She also was a pioneer in the provision of computer training for library users. She has been a member of the ELA Board, a member and head of the Public Libraries' Council at the Ministry of Culture, and organized summer seminars for the librarians of Tartu county.

One of her subordinates has strikingly said: "There are no unsolvable problems for Õie."

ABOUT THE ELA ACTIVITIES IN 2003

Krista Talvi

REPORT OF ACTIVITIES OF THE ESTONIAN LIBRARIANS'
ASSOCIATION FOR THE YEAR 2003

The General Meeting approved the new version of the ELA Statutes on 28 February 2003.

On 2003 the librarians' professional association had 730 members, including 12 honorary members. The Association strived to reach the objectives specified in its Statutes, aiming to contribute to the development of librarianship and to the protection of librarians' professional interests. For this purpose, the association organized major events and discussions.

The 8th Congress of Estonian Librarians, titled "Serving the Society", was held in Viljandi on 9–10 June 2003. Over 300 librarians participated in the event. The work of the congress was carried out in three modules; all in all twenty papers were presented.

Summer seminars for rural and school librarians were carried out in Valga and Pärnu counties, organized by respective ELA sections and counties' libraries, as well as two information days for school librarians,

workshops on self-improvement, etc. 200 librarians participated on Rural Librarians' Day.

The leading idea of annual national library days was "Versatile library". Librarians' professional skills were improved at the contests of knowing literature and information search. The Day of the Estonian Book was celebrated in libraries for the third time.

The ELA's representative joined the Estonian Cultural Workers Union's delegation, which conducted negotiations in the matters of salaries with the Minister of Culture.

Several public discussions were held for determining the basic principles of the librarians' professional standard. The process ended with the approval of the standard by the professional council in December.

Jointly with Tartu University Library, the ELA also awarded annual Friedrich Puksoo Prize. The ELA Annual Prize, Prize for Merits and the Best Rural Librarian 2003 were awarded.

In 2002 the ELA Yearbook No. 14 was published in cooperation with Tartu University Library.

The 80th year of establishment of the association, and the 15th year of its reestablishment were celebrated. The association's work was carried out by three sections, one working group, six committees, and the Ex-club, uniting retired librarians. Tartu and Võru counties regional associations were the most active.

The ELA is a member of The International Federation of Library Associations and Institutions and participates in the work of the standing committees of its four sections.

The Board of nine members leads the ELA's activities. In 2003 the Board held nine meetings. The leaders of sections, committees and working group organise practical work. Since 1 June 2003 the ELA employs a consultant.

ELNET CONSORTIUM

Riin Olonen

ESTONIAN LIBRARIES NETWORK CONSORTIUM (ELNET) IN 2003

The Estonian Libraries Network Consortium is a non-profit organisation established in 1996. Its goals include overall contribution to the development and management of an Estonian libraries' common

information system based on the ICT and to the acquisition of electronic scholarly information for libraries.

The article provides an overview of the work of the Consortium in 2003, breaking it into three parts:

- (1) the development and management of an integrated library system INNOPAC and the shared electronic catalogue ESTER (on 31 December 2003, the ESTER totalled approx. 1 417 000 titles and over 4 372 000 items; during the year, approx. 1 630 000 loans, 943 000 renewals and 1 527 000 returns were registered; the electronic catalogue was searched approx. 6.5 million times);
- (2) organising the joint procurement of electronic scientific information (approx. 20 databases; the Ministry of Education and Science's funding in 2003 notably increased the size and accessibility of scholarly information);
- (3) creating centre for digitising microfilms (digitisation work will be carried on by participating libraries within their budgetary limits).

The international cooperation of the Consortium has been paid notice, too.

AUTORID * AUTHORS

- Kadri HALJAMAA Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, õppe- ja metoodilise kirjanduse peaekspert
State Examination and Qualification Centre, Expert on Study and Methodical Literature
- Linda JAHILO O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu, avalikkussuhete spetsialist
Tartu Public Library, Public Relations Specialist
- Jüri JÄRS Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu, direktor
Tallinn University of Technology Library, Director
- Katrin KAUGVER Tallinna Pedagoogikaülikooli Akadeemiline Raamatukogu, baltika ja haruldaste raamatute osakond, sektorijuhataja
Academic Library of Tallinn Pedagogical University, Baltica Literature and Rare Books Department, Head of Sector
- Reet OLEVSOO Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, büroojuhataja
Estonian Librarians Association, Secretary
- Riin OLONEN Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium, tegevdirektor-asjaajaja
Estonian Libraries Network Consortium, Executive Director
- Küllli OTS Põlva Keskraamatukogu, pearaamatukoguhoidja
Põlva County Library, Chief Librarian
- Siina PALLAS Saare Maakonna Keskraamatukogu, osakonnajuhataja
Saare County Central Library, Head of Department
- Anne RANDE Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus, direktor
Estonian Children's Literature Information Centre, Director
- Maire RAUK Saare Maakonna Keskraamatukogu, pearaamatukoguhoidja
Saare County Central Library, Chief Librarian
- Ene RIET Ajakiri Raamatukogu, toimetaja
Journal Raamatukogu, Editor

Helge SAAR	Saare Maakonna Keskraamatukogu, osakonnajuhataja <i>Saare County Central Library, Head of Department</i>
Mall SEIM	Pensionär <i>Retired</i>
Margit STAMM	Eesti Rahvusraamatukogu, raamatukogunduse osakond, infospetsialist <i>National Library of Estonia, Library Science and Development Department, Information Specialist</i>
Krista TALVI	Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, juhatuse esinaine; Eesti Rahvusraamatukogu, raamatukogunduse osakond, täienduskoolituse peaspetsialist <i>Estonian Librarians Association, President; National Library of Estonia, Library Science and Development, Chief Specialist on Continuing Professional Education</i>
Elle TARIK	O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogu, raamatukoguhoidja <i>Tartu Public Library, Librarian</i>
Ilmar VAARO	Viljandi Kultuuriakadeemia, raamatukogunduse ja infoteaduste osakond, juhataja <i>Viljandi Academy of Culture, Department of Library and Information Studies, Head</i>
Rein VEIDEMANN	Tartu Ülikool, eesti kirjanduse õppetool, juhataja, professor <i>Tartu University, Chair of Estonian Literature, Head, Professor</i>
Maara ÜKSTI	pensionär <i>retired</i>